

Irodalmi Jelen

XX. évfolyam, 219. szám
2020. JANUÁR

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szócs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Méhes György**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **Juan Gris (1887–1927)** festménye

Böszörményi Zoltán

Útmutató az örökkévalósághoz

*Ha a lélek halhatatlanságát
kutatom magamban,
a jelen-szülte gondolatba kapaszkodom.
A test és a lélek csak addig egy,
míg el nem választja őket
egymástól a halál,
mely ott van minden eddigi jelenben,
és bennem is vigyázzban áll.
Hirosimában, ha valaki
farúddal üti meg a parki harangot,
annak hangja összeköt a jelennel
minden volt és lesz pillanatot,
még akkor is, ha az erő,
mellyel ezt a gondolatot gondolom,
pusztán transzcendencia,
ellentétben áll azzal,
amit megtapinthatok.*

*Sodródom az időben.
Az örökkévalóságban szorongok.*

Salánki Anikó

Az elmaradt szüret

Az öreg orvos ült az asztalfőn, kis ásványvizet töltött a borhoz. A falon, körben régi fényképek lógtak cifrázott arany- vagy vékony, sötétre pácolt fakeretben. Időrendben, mert így volt mindig, kezdve a dédszülők megfakult, ódon képeitől a legújabb vidám színesig, amely a felesége legfiatalabb unokájának diplomaosztóján készült. Ez már csak úgy oda volt tűzve az egyik peremhez. Majd egyszer bekeretezteti, de nehezen mozdul már, vacakol a lába. A lakásra egy festés is ráférne, még kettecskén éltek, amikor utoljára megcsináltatták. Mire mindent leszedtek a falról, meg elcsomagolták a féltett porcelánokat, a mindenféle csetreccsotrát, belefáradtak. A szobafestő elég trehány ember volt, a karjára színes indák voltak tetoválva, egész nap hamisan fütyült valami vidám nótát, s néha órákra eltűnt. Az ital szagából tudták, hogy nem volt megelégedve a kínálással, ők sose tartottak itthon tömény alkoholt. Megborzongott, ahogy eszébe jutott az a tíz nap, amíg folyt a munka. A felesége keresztfia meg a neje önagysága megígérte, hogy jönnek segíteni, de mire a visszapakolásra került volna sor, elmentek nyaralni. Küldtek képe lapot, akkor még az járta.

A szomszéd szánta meg őket, átjött a süketnéma öccsével, és egykettőre helyrerakták a nagyobb bútorokat. Ugyan kicsit csodálkozva megkérdezte, hogy miért nem valami rokona jön segíteni, de amikor ránézett elkomorult arcára, ciccegni kezdett, és szó nélkül tolta arrébb a komódot.

Amálka meg egész nap mosogatta, törölgette a dísztárgyakat, némelyik darabot hosszan nézegette, a történetén gondolkozott tán, hogy miként is került hozzájuk. Milyen jókat beszélgettek!

Most meg egyedül van, nem ül az asztalnál senki, csak ő. Ide-oda járnak a gondolatai, néha félhangosan ki is mondja, furán csengenek a szavai, visszaverik a falak.

Nagy a ház, nemzedékről nemzedékre szállt. Persze, amikor gyerek volt, sokan éltek benne, meg hős számra távoli rokonok is

belakták a most üresen álló szobákat. Hozzájuk mindig jöttek vendégek, népes volt a família, rengeteg a barát, a hálás beteg. A nyári kúria mellé még az öregapja telepítette a tíz sor szőlőt, a legszebb volt a környéken. Huszárszőlőnek nevezte, mindenki így emlegette aztán. Sárfehér – jutott eszébe, és megörült a szónak, mert egyre gyakrabban előfordult, hogy töprengenie kellett, főleg a neveken. A puttonyos legények hétrét görnyedtek, mire a sor végére értek, mert a fürtök nehezek voltak, mint a sár, innen volt az elnevezés. Csak a régi filmekben szüreteltek szemrevaló, ringó szoknyás fehércselédek meg lajbis, fehér inges, nyalka legények, nevetgélve meg énekelve. Kutya nehéz és piszkos munka volt, a kiskés, amivel vágták a szívós indákat, néha csontig beleszaladt a kézbe. Egyik évben a késő tavasszal jött fagy mindenütt elvitte a még éppen csak kezdődő termést, de ők egész éjjel füstöltek, száraz levelek hamva pörgött az ég felé, és elúzta a hideget. Sosem volt olyan édes és sok gyümölcsük, mint akkor. Ez annál is feltűnőbb volt, mert sehol másutt nem lógtak fürtök, csak valami kis töppedt-korcs semmiségek. Kérdezték az öregapját, még távoli helyekről is képesek voltak eljönni, hogy miként csinálta, de csak somolygott vékonyka bajusza alatt. Végül a nagy kapacitálásra – meg jó pár pohár borocska után – annyit mondott, hogy ezt a füstöléses trükköt egy Jókai-regényben olvasta, csak úgy blindre próbálta ki, és bevált.

A százkötetes Jókai bordó-arany kötésben ott volt a dolgozószobában, elolvasta mindet. Megkínlódott a nehéz szavakkal, a hosszú leírásokat meg át akarta lapozni, de szentségtörésnek érezte, és minden kisilabizált oldal után elfogta valami kellemes bizsergés, hogy lám, mire képes ő gyerekfejjel.

Aztán mostanra nem maradt, csak négy kötet, a szép, üvegezett barokk-cirádás szekrény is eltűnt. Nem járt utána, ki vette magához, lehet, hogy el is tüzelték. Nem ez volt a legnagyobb baj.

Bozontos szemöldökét összehúzta, és egy kis töprengés után öntött még egy kevés bort.

Persze, ez már nem az ő szőlőjükből van, azt elvették, meg tagosították, valamelyik évben aztán ki is vágták, mert előregedett. Nem szokott arra menni, minek? Megint ősz van, nézett ki a párás

ablakon. A kerti útra ráférne egy alapos seprűzés, a diófa leveleit meg el kéne égetni, a tuják közül egy kiszáradt, olyan a többi között, mint egy alvadtt vérrel telefröcskölt gyertya. A virágágyás is haldoklik, igaz, az őszirózsát mindig utálta, csak Amálka kedvéért tűrte meg, de mikor egyre-másra vitte el a kórság a töveket, átjárta valami megkönnyebbülés. Rálegyintett, mert nem volt már értelme ezeknek a gondolatoknak. Kivitte a demizsont a kamrába, meglötyögtette, gyorsabban fogy újabban, de nem bánta. A szivart már évtizedek óta nem szívta, az a kis enivaló meg, amit megszvik, nem kerül sokba. A fűtést megoldja a konyhában, egy régi heverőn ott is alszik. Vendég úgysem téved erre.

Amikor majd' hatvan éve végleg hazajött, sokáig kérdezték, vizslatták, míg végül – tán azért, mert más úgysem pályázott volna orvosnak erre a vidékre, meg sokan tisztelték apját is – elfoglalta az orvosi rendelőt. Sosem politizált, kedve sem volt, ideje sem rá, egy idő után mégis csak úgy kapkodta a fejét, amikor egyik napról a másikra már az volt az igazság, ami régen a hazugság. Nem akart belemenni a meddő vitákba, hát idővel nem is győzködték, hogy lépjen be a pártba. Később látta, hogy ráírták vörös ceruzával a személyi anyagára, hogy politikailag megbízhatatlan. Azért, amikor a megyei titkár olyan nagyon beteg lett, őt hívta, nem más. A jó diagnosztizáláshoz nem a politika kell, hanem a tudás.

Azon a régi őszön cselédkönyves orvos volt fent a fővárosban, annyi tanulnivalója volt, meg temérdek munkája a kórházban, hogy néha csak leült a pihenőben, és már horkolt is. Száján át kapkodta a levegőt, dagadt volt az orrmandulája, de nem volt ideje megműttetni. Nehezen, vagy tán sosem hitték el, hogy fogalma sem volt, mi zajlik a városban. Persze, jutottak be kósza hírek, öszszegyűrt újságlapok, és egyre kevesebb ápolónő jött be, az orvosok is fogyatkoztak, lazább lett a kórházi fegyelem. Pizkosak voltak a folyosók, és amikor ezt szóvá tette, a takarítónő elment mellette, mint aki se nem hall, se nem lát. Az osztályos orvost napok óta nem látta. Hónapok óta nem jutott ki a fővárosból, kapkodva írt néha egy postai lapot, meg tán kétszer beszélt az apjával. Dísztáviratot is menesztett, anyjának volt névnapja. Szegfűset küldött, s

már csak az ajtónál jutott eszébe, rózsásat kellett volna, de nem állt újra sorba. Mindenszentek volt, kintről már behallatszott a fegyverropogás, szeretett volna telefonálni. Haza. Megtudni, mi van a családdal, megnyugtatni őket, hogy ő jól van. Volt telefon otthon, valami csoda folytán kapcsolni is tudták a kért számot, hallgatta a bűgást, majd azt, ahogy kicsöng, de nem vette fel senki. A postás-kisasszony sürgette, ő meg csak állt, és nem tudta, mit csináljon. Legszívesebben kirohant volna, át a kórházat övező kopár kerten, ahol a juharfákról is lehullottak már a levelek, és gyúrt-piszkos, valaha fehér köpenyében felszállt volna az első vonatra. Forró homlokát odaszorítva nézett volna ki az ablak előtt elsuhanó tájra, és csak akkor nyugodott volna meg, amikor az ismerős vasutas cinkos mosollyal szalutál, és odadörmögi, hogy mennyire fog örülni a doktor úr. Persze, nem ment. Letette a telefont, a nehéz, fekete kagyló koppanva került a helyére. Soha többet nem vette fel. Egy hét múlva ő szedte ki a törmelékek alól, összetörve, és tette az elégtt iratok tetejére, onnan kotorták bele a vödörbe.

Apjára gondolt, aki megbecsült körorvos volt. Lovas kocsival, bricskával járta be a távolabbi falvakat, ment ki a tanyára, a kerék néha megbillent egy mélyedésben, messziről porfelleget kergetett a szél. Télen szán gyúrte le a távolságot, a lovak erősek voltak, nekifeszültek a hószakadásnak. Micsoda telek voltak! Néha úgy kellett az embereknek kiásni a házakat, a gyerekek meg addig játszottak, amíg téglapiros nem lett a kezük. A tavasz meg nagy esőket hozott, a megáradni készülő folyó illatát kilométerekre lehetett érezni. Az évszakok váltakoztak, az élet szépen ment előre, mindennek megvolt a maga helye, ideje, formája. Szépen éltek. Édesanyja tartotta rendben az orvosi kartotékokat, kisebb bajokat maga is megtudott oldani, estére hazakeveredett férje figyelmesen hallgatta a beszámolóit, és helyeslően bólogatott. Két húga cserfes volt, egymás szavába vágva mesélték, mi történt velük, ő meg, a hallgatag nagyfiú, akinek mindig valami könyv van a kezében.

Fájó volt emlékezni. Néha hétszámra lesütött szemmel bódorgott a nagy házban, nem akarta látni a képeket, de nem akarta elpakolni sem. Ha nincsenek a falon, akkor sem menekülhetett volna előlük. Olyan ez, mint az amputált végtag. Fáj akkor is, ha már nincs.

Semmit nem dobott ki a régi holmik közül, már ami megmaradt. Amit meghagytak azok, akik végigpusztították a házat, és vitték, ami a kezükhöz ragadt.

Anyja névnapján kinyitja a szekrényét, végigsimít a ruhákon, óvatosan, mert hiába rakott levendulát a polcokra, a molyok betelepedtek, a hajdani elegáns gyapjúkabáton nagy lyukak éktelenkednek. Apja táskájával járt a rendelőbe és a házakhoz évtizedekig. Nem vitte magával – ez jutott eszébe –, amikor először haza tudott jönni. Sáros lábnyomok éktelenkedtek mindenütt, a fiókok kihúzva, a féltett porcelánkészlet darabokra törve. A táska a fotel alá csúszott, a földig érő, zöld bársonyhuzat miatt nem vehették észre. Kiabált, szólongatta őket, a húgai nevét már vöröslő arccal üvöltötte. Nem válaszolt senki. Akkor sem. Aztán sem. Sosem.

Holnap is lesz nap – ezt mondta az a sebesült katona, akinek már csak a folyosó végén jutott hely, bénán lógott a karja, és rajta kívül senki nem akadt, aki kezdhett volna vele valamit. Sietett a gyógyszeres szekrényhez, magában már sorolta is, hogy miket kell kivennie, de egy pillantás elég volt, hogy lássa, elvettek belőle mindent, a kitépett ajtó az íróasztalra bukott, és lába alatt megcsikordult az üveg. Annyira fiatal volt, és nem tudott kihez fordulni. A huzat kisodorta az ablakpárkányra a függőnyt, beesett az eső. Óvatosan kilesett az ablakon, a kórházzal szemben egy égő tankot látott, és ha valami ösztönnek engedelmeskedve nem kuporodik le, a belőtt sorozat elkaszálja. Mire visszakúszott a folyosóra, a sebesült katona már nem volt a hordágyon.

November 13-án ért haza, előbb nem tudott. Így is keserves volt, állandóan igazoltatták, a vonatok alig jártak, teherautókra könyörögte fel magát.

Soha nem találta meg őket. Senkit a családból, pedig bejárt minden hivatalos meg nem hivatalos utat, keresett, kutakodott, hirdett, ment minden halvány nyom után. Köddé váltak. Amákkát is ott ismerte meg, a Vöröskeresztnél. Nem szerelem volt. Kötelék, bizalom, egymás mellett becsülettel letöltött élet. Megigazította a csalén függő tükröt, csak egy pillanatra nézett bele. Csupa ránc, borostás arc, csak a szeme volt olyan, mint azon a régi őszön, amikor a hideg, a szél és az eső szüretelt, nem az ember.

Kinézett az ablakon, lassan leszállt a köd.

Turczi István

A kéregető

(XXI. századi ballada)

„Tovább! Tovább!”

Arany János

„Sírivaló ez a kitartás”

Vasadi Péter

*Valami kis kocsi nyöszörög,
ember húzza, így halad.
A háttérben hajnal dereng
a füstszenyes zuglói ég alatt.*

*Az ember felnéz, megáll pillanatra.
Teste helyén már csontváz köpül.
Neki puha sál a nap első sugara,
s mint a gyerek, ennek úgy örül.*

*Ismerős hang; szél fütyül,
böven jut belőle mára.
Körbetáncolja a kereszteződést
választott névtelenek dallamára.*

*A Miskolci és Csömöri út sarkán
táborozók ébresztőjét fújja.
Ahogy a dobozok közt előtámolyognak,
megérinti őket a jég akantusz-ujja.*

*„Már azt hittük, vége, neked annyi.
Kifektettek, soha nem jössz vissza!”
Így az egyik, amíg a kis kocsi megáll,
és böfög hozzá, rossz borát kiissza.*

*Marasztalják, de nem marad. Minek.
A Rákos-patak felé indul máris.
Káromkodnak, konzervvel dobálják,
gyors távozása így egzisztenciális.*

*Van ugyan miért, mégse fél.
Nincs már szülő, család, rokon.
A híd korlátján imbolyogva áll,
mint áldozati állat a barlangrajzokon.*

*Kutyaséta közben láttam őt először.
Szóba elegyedünk. Szégyellte, ahogy kinéz.
Bizsu megszagolja, örül, mire ő felnevet,
„tisztára olyan vagyok, mint a Bor vitéz!”*

*Mondta, hogy Istvánnak hívják, druszám,
és nem adja fel, a feje új tervekkel tele,
habár ott legbelül vészesen ketyeg
az önfenntartás óraszerkezete.*

*Bár elmúlt alóla a padló, elmúltak a falak,
a veszteségeit inkább fel se méri.
Hisz magában és az emberekben.
Megtanult nyitott tenyérrel élni.*

*Másnap ugyanakkor, ugyanott persze.
A kutyámnak pöttös kislabdát hozott.
Oldalra fésülte ritkuló haját, és mesélt.
De nem mondta, ki áldott, ki átkozott.*

*Elálldogáltunk, mint kenyéren a penész.
„E szép világra semmit sem hagyok.”
Szótagnyi sóhaj, semmi több. „Látja,
mivé lettem, pedig ugyanaz vagyok!”*

*Tanultam tőle mást is: tegnapután,
holnapelőtt, átvészalni minden telet.
Mások álmában ébredni büntetlenül,
így mondta, ember fiának nem lehet.*

*Ádventi vásárlás; piacra indulok.
A Bosnyák téren látom viszont megint.
Aláírásgyűjtő-akció van, hívják,
„itt írd alá, kapsz sört”, de ő csak legyint.*

*Észrevesz, mosolyog, felém integet,
lassan emeli rongyokba tekert kezét.
Valaki meglöki, „húzzá má innen el”,
szatyrában csörren pár üvegbetét.*

*Felhasadt tenyér, alvadt testbeszéd.
Csontsovány arc, a kéz megremeg.
Alakjából kicsordul árnyéka.
Testében a vér csak fagyos körmenet.*

*Körös-körül angyal-regimentek.
Élni jó. Élni szent. Múlni istenes.
„Itt egy érzés, de mit kezdjek vele?”
A Blaha Lujzán meleg húsleves.*

*A Szenteste napja a Ligetben éri.
Gyengeségéből merít új erőt.
Madárnak magot, kutyának csontot ad.
Kenyérrel kínálja az arra tévedőt.*

*Az ég szurokvásznán felhők némafilmje.
Micsoda tágasság! A látvány legalább övé.
Homlokát a fájdalom fölé emeli,
galambok gyűlnek százával köré.*

*Egyedül nem könnyű szítani a reményt.
A bőr alatti vándorlás, ha fáj,
megnyugtató a szél, a köd, a hó,
a sok elfelejtett nevet súgó, régi táj.*

*Az egyetlen meleg otthon, kibéelve
türelemmel, ahogy rágózol a sötét.
Ma Gáspár, Menyhért és Boldizsár
terítik rá az este köntösét.*

*Elhalt a harangszó, kinyúlt az ég.
A kéményekből füst száll és korom.
Csend van, mint a sziklasírban.
Tegnap történt ez, nem egykoron.*

Varga Melinda

A tizenkét kagyló

bak

*Pán, az erdők és a pásztorok istene védelmez engem,
Echó és Szeléné majd meghaltak értem,
de nem tudtam eléggé becsülni,
haragomban Echót ezer darabra téptem,
bánatát sziklák visszhangozzák ma is.
törtetőnek mondanak, önzőnek, számítónak,
nem tudok szabadon, lengén ölelni,
a becsvágy, és hogy mit szól a falu szája,
gúzsba köti akaratom,
szeretnék szeretni, olvadni vajként karodban.
emlékek kavarnak, ha hozzám ér a kezed,
ha hasamat simítod, elsötétül minden.
egy nyári este, amikor ruhában
végigszaladtam a falun,
a bácsi, egy szörnyű bácsi meggyel kínált.
másra nem emlékszem, csak hogy hirtelen sötét lett.
fáztam, és csobogott a kádban a víz.
másnap a tó partján találtak rám a rendőrök,
és otthon megverték. sajjog most is nagyon.
á, de hagyjuk is ezt, az érzelmek, álmok
kislányoknak valók,
az érett nő férjet keres, okos, erős férfit,
oldalán lehessen ragyogni.
szerelmi kalandnál fontosabb,
milyen ruhát vesz fel másnap az ember,
a szexnél pedig, hogy tisztára mossa
a gép az inget, az estétet, a nyarat.*

Hegedűs Imre János

Géza és Edina

Casanovának nevezték Gézát a gimiben.

A nagyvadak alattomos, lopakodó lépteivel ment végig a folyosón. Először a cipője sarkával érintette a padlót, azután az egész talppal. Ezt még gyakorolta is otthon.

Csuklóból rézsút kaszált a kézfejével hátrafelé, mint a csapdába esett pók a lábaival. Erről azt mondta a tanáriban az iskola pszichológusa, hogy kacska kéz. Nem sok jót jelent. Sztálin is kacsakezű volt.

A gimnázium legszebb lányai bálványozták. Úgy néztek föl rá, mint a Húsvét-sziget bennszülöttjei a gigantikus kőszobrokra. Zengett fülükben az ősember barlangjának visszhangja: szép a férfiban, ami állati.

– Csak egyszer, csak egyetlenegyszer simíthatnám hátra a szemébe hulló, göndör, sárga haját – sóhajtotta Edina, az osztály legszebb lánya. – Úgy vetném magam alája, mint az öngyilkos a dübörgő mozdony elé.

Szép volt Edina. Túlságosan szép. Alakja szarvasünnő sziluettjét mintázta. Fekete haja, szép fogsora fénylett. Rugalmas teste és gyors mozdulatai aranyat értek a kézilabdacsapatban.

Arcáról soha nem hullott le a mosoly, csengő kacagása betöltötte a teret. Sport és zene volt a szenvedélye.

Bikaerős volt Géza. Félték tőle a fiúk. Mindenki rosszkedvű lett, ha megpróbált közéjük vegyülni.

Szállóige terjedt róla az egész városnegyedben: Géza, a gonosz. Érettségi előtt, az utolsó tanévben csapódtak egymáshoz.

Géza és Edina.

Ragyogó szerelmespárnak tűntek.

Kezdetben nagy sétautakra indultak. Vadul csókolóztak a Népligetben. A romkocsmákat sem kerülték el. Géza csak konyakot ivott. Sokat. Edina presszókávéét.

Eszeveszetten kívánták egymást. Csak arról beszéltek, hol, mikor tudnak összefeküdni. Szállodára nem volt pénzük.

Néhány hét múlva Géza kirukkolt a nagy hírrel.

– Van biztos hely – mondta. – Bernadetthez kell menni, ott végre megtörténhet az, amit mindketten annyira akarunk. Már megbeszéltem.

Edina hallott arról, hogy Bernadett, aki a múlt évben érettségizett, úgy loholt Géza után, mint kopó a vad után. Öngyilkossággal is fenyegetőzött.

Nem szívesen egyezett bele, hogy oda menjenek. Megkeseredett szájában a nyál. Súlyos nyomást érzett a mellkasában.

Rossz híre volt a háznak. Mindenki tudta, hogy Bernadett este azért van egyedül, azért rendez orgiákat, mert az anyja, a fiatal, elvált özvegy, fehér rúdon tornászik, és sztriptíztáncot jár egy belvárosi night-clubban.

A konyhában eszeveszett rendetlenség fogadta őket. A mosogatókagylóban halomban állt a sok koszos tányér, csésze, eszcájp. Elkent ketchup, ételmaradék az asztalon. Kettévágott, bűdös hagyma. Fölvágott konzerves dobozok. Mocsoktól hamuszürke edénytörlők.

Bernadett bevezette őket a nagyszobába. Tombolt az afroamerikai zene. Legtöbben a padlón ültek. Kezükben pohár vagy üveg. Bernadett harsogva jelentette, most már mindenki itt van, kezdődhet a buli. Leoltotta a villanyt. Látszott a földről feltápászkodó alakokon, hogy már részegek, de tömegbe verődve meg tudtak állni a lábukon. Egyesek magasba emelt kézzel rángatóztak. Mások, rákapcsolódva a partnerre, inogtak.

Néhányszor elsodródtak egymástól, de amikor Edina visszatért Gézához, mindig Bernadett lihegett mellette.

Edina szúrást érzett a szíve tájékán.

Aki megunt a táncot, az ivott. Öntötték magukba az italt. Géza maradt a konyak mellett.

Edina érezte az áramütést, villant az agyában, talán mégsem ez az ő világa, de benne is volt annyi alkohol, hogy ködfelhőn keresztül lássa a világot.

– Semmi sem számít – mormolta magában. – Azt sem bánom, ha elsüllyed ez a ronda embercsorda. Szeretem Gézát, eszeveszetten szeretem!

A tűzkerék megindult a hegytetőről.

Tánc után Bernadett elővette a fűzfavesszőből font kosarát, fejére tette, s mint az indiai nők, hastáncot járt.

Nagy testű, robosztus nő volt, tele tetoválásokkal. Hasa, dereka meztelen. Köldökében fényes piercing.

Nagyvad, akárcsak Géza.

Jött a sorshúzás.

Fehér golyók a kosárban. Egyetlenegy piros. Bernadett terítővel takarta le, s az a pár, amelyik a piros golyót húzta ki, bemehegett a szomszéd szobába.

Akkora volt az izgalom, mint a cirkuszban, amikor a trapézjátékos veszélyes csúcsra ér, s dübörög a zene.

Minden pár fél órát maradhatott benn. Akik kijöttek, bedobták a piros golyót a kosárba, s kezdődött előlről a játék.

Haláltánc szvit. Bernadett maximumra húzta a CD-lejátszót. Annak a hangja elnyomta az ajtón túli pár extázisát.

Ők negyediknek kerültek sorra. Edina húzta ki a piros golyót. Soha nem gondolta volna, hogy ilyen lesz a nászéjszakája. Szédült. Hirtelen színjőzan lett.

Ez hát az a csoda, amire annyira vágyott?

Ez kapcsolja egybe őt véglegesen Gézával?

A keskeny heverőn Géza nagyon türelmetlen volt. Bizonyára kiéhezett is.

Ő annyi szakkönyvet elolvasott már, az iskolában annyit prédikáltak a szexuális életről, hogy a rejtély, a csoda, az enigma morzsáját sem hagyták meg nekik.

A fájdalom, a nyilallás nem zavarta. Gézától várt volna gyöngédséget, simogatást, de az elmaradt. Kis mosdó és vécé nyílt ebből a szobából. Bement oda. Hosszasan hugyozott. Alkoholgőzben és az előző párok bűzében feküdtek némán egymás mellett, amíg lejárt a félórájuk.

Nedves és nyálkás volt az alsólepedő.

Tíz évet öregedett Edina.

***

Az érettségi bankettjük nagy szenzációja az volt, hogy ott, a tanári kar és diáktársak előtt húzták föl a gyűrűket.

Ezt Géza gondolta ki. Tündökölni akart. Végül is az iskola legszebb lánya lesz hamarosan a felesége.

Edina szüleit porig alázta a mellőzés. Amikor hazament, s megmutatta a gyűrűt pedagógus édesanyjának, az depresszióba esett. Mégis neki kellett összeszednie magát. Napokig töprengett, hogyan tálalja a férjének a lánya esetét. Vegyész volt Edina apja, szigorú, kimért ember. Laboratóriumok remetéje. A külső világból csak a lányát ismerte. Imádta, bálványozta.

Fél éjszaka móríkált, sírdogált az édesanya az ágyban. Mondta a betanult leckét:

– Megváltozott a világ, apja! Így élnek a mai fiatalok. A mi lányunk sem lehet kivétel. Különben is, Géza az iskola szertornász-bajnoka, még sokra viheti. Ne csapj botrányt, ha eljön, s megkéri Edina kezét. Mondj igent. Egy gyors, sebtében megkötött házasság még mindig jobb, mint a legnagyobb tragédia. A terhesség. Megkezdtek már a szexuális életet, ne akard, hogy a lányunk apa nélkül nevelje föl a gyermekét.

Órangyal vigyázott Edinára. Nem maradt terhes a piros-golyós házibulin, s az organikus fájdalmakat elfeledte.

Kiváló eredménnyel érettségizett.

Megegyeztek, Géza eljön, s megkéri a kezét.

A feleség könyörgése levette az apát a lábáról. Megszokott helyén, foteljébe süppedve várta a szamizdat völegényt.

Géza nem tagadta meg önmagát. Alattomos settenkedéssel jött be az ajtón, leült, s foghegyről megjegyezte:

– Elvennem a lányukat feleségül. Remélem, tudják, hogy már együtt élünk.

Dermedten ültek. Az apa nem szólt, Edina kezdte simogatni. Ölelte a nyakát:

– Hidd el, apa, boldogok leszünk. Már azok is vagyunk. Nekem senki más nem kell ebből a világból, csak Géza. Ő az én életem értelme, célja. Egysejtű lény vagyok. Monogám. Nemcsak a

testem, a lelkem is az. Egyedül Gézához tudok hűséges maradni életem végéig. Nemcsak vele, hanem általa valósulok meg. Ilyen férfiről álmotam kisleány korom óta.

***

Egyik szülőhöz sem akartak költözni. Függetlenségre vágytak. Kivettek egy albérleti lakást a Nagykörúton. A szülők vállalták a házbért és a rezsit, amíg keresethez jutnak.

Géza apja, a híres programmedzser vonzásterébe kerültek.
– Fejvadász lesz a fiamból – mondta. – Ez a menő állás ma.

Hamar beindult az üzlet. A világhálón tucatszám jelentkeztek állást keresők. Kiderült, Gézának ragyogó az ügynökvénája.

Kioktatta ügyfeleit a látszatkeltés művészetére:

– Hazudni nem szabad, de illúziót kelteni igen. A mellébeszélésben minden megszépül.

Külsőalakja tekintélyt sugárzott. Megnövelte a bajuszát. Két undorító hernyó. Felesége örökre lemondott a csókolózásról.

Edina a főváros egyik sportklubjánál helyezkedett el. Örömmel fogadták a balkezes, kiváló kézilabdást.

Zavartalannak tűnt az életük. Csak este találkoztak. Az éjszaka a rózsaszínű álmok napszaka. Edina boldog volt. Gyermekeken boldog. Édesanyjával művésztanyát varázsoltak az otthonukból.

Géza az egyik munkaülésére meghívta Edinát. Lehetek harmincan, negyvenen a teremben. A vetítővászonon megjelent egy térkép. Vállalatok, trösztök, intézmények rajzai, adatai. Egy kézilámpából szűrő, irritáló fénysugarat irányított rájuk.

A piros fénypont vibrált a térképen, a grafikonokon. Kísérte-ties volt a hangulat. Mintha Géza hangja is megváltozott volna. Magas fekvésű lett. Fennhézva, diktatórikusan magyarázta, hová, milyen felkészültségű egyénre van szükség

– Ki kell zárni az érzelmeket! Csak semmi gáz! Csak semmi szentimentalizmus! Itt az erősebb győz! Úgy mozogjatok, mint a vidámpark ütköztető autói. Aki bírja, marja.

Edina rosszul lett. Elkábította a lesötétített terem, a lézersugár fénynyalábja és a vibráló piros pont. Undort érzett. Lázás képze-

letében gigantikus óriáshernyók, csúszó-mászó hullók jelentek meg.

Ez túl sok volt neki. Kitámolygott a teremből. Hazament.

Napok óta készült szép, bizalmas suttogásra. Kereste a szavakat. Miképpen mondja meg Gézának, hogy terhes, hogy gyereük lesz? Teljes lesz a boldogságuk.

– Mi lenne szebb és jobb? – töprengett. – Sújgam a fülébe, ha lefekszünk este? Nem, ez túl romantikus. Terítsek inkább asztalt? Töltsék két pohár pezsgőt? Tegyek egy csokor tulipánt a kristályvázába? Annak a virága hasonlít leginkább egy kisbabára.

Az asztali beszélgetés mellett döntött. Kezdett félni az ágytól. Egy játékboltban fából faragott, világoskék bölcst vásárolt. Mivel jó rajzos volt, egyik oldalra szál gyöngyvirágot, a másik oldalra cseremakkot pingált. Lányszimbólum, fiúszimbólum.

– Miért rohantál el? – kérdezte indulatosan Géza, amikor haz ért. – Büdös neked a hely, ahol én megalapozom a jövőnket? Nem kívánsz te is gazdag lenni? Csak a vagyon tart felszínen. Én nem akarok éhenkórász értelmiségi proletár lenni, mint a te szüleid.

– Másról szeretnék beszélni, drágám – mondta Edina. – Gyere, ülj le az asztal mellé, tölts egy pohár pezsgőt, koccintsunk. Kint, a nagyvilágban talán fontos a vagyon, de én itt, bent kincset hordok magamban, az több mindennél.

S megsimogatta a hasát.

Géza meglátta a kicsi bölcst. Azonnal tudta, mi az a kincs, amit magában hord a felesége. A bölcst nem jelenthet mást, csak azt, hogy teherbe esett ez a mafla lélek, s most itt szirupos melodrámát akar játszani.

Fölkapta az asztról a festett bölcst, úgy vágta földhöz, hogy az ezer darabra törött. Állati hangon ordította:

– Megörültél? Derékba akarod törni a karrierem? Azt hiszed, lehet ilyen kényes munkát végezni, ha éjszaka bömböl a gyerek? Nem kell kölyök! Legalábbis egyelőre nem! Miért nem vigyáztál? Manapság csak egy idióta nő marad terhes. Nem tartjuk meg! Szó sem lehet róla! Egy abortuszba nem halsz bele. Válassz! Vagy én, vagy ő.

Edina az anyjához rohant. Csendes, békés természetű volt Kelemenné, mint a legtöbb óvónő. Görcsös sírásból ocsúdott Edina:

– Anya! Terhes vagyok. Géza nem akar gyereket. Azt mondta, képes elválni. Mit tegyek? Kirak az utcára, ha meghagyom.

– Én is attól félek – mondta az anyja. – Nem csoda, hogy apád az első pillanattól ellenezte a házasságod. Most már miatta sem jöhetnél hozzánk, haza.

– Nem is akarok. Van fizetésem, bérelek valahol egy szobát. Tudod, hogy egy magzat szíve a terhesség tizennegyedik napjától már dobog?

– Tudom, lányom. Megöltem volna a világot, ha annak idején arra kényszerített volna valaki, hogy téged eldobjalak.

– Mit tegyek, anya? Kibújt Gézából a vadállat. Istenem, milyen vak voltam! Összetévesztettem a mámort a szerelemmel.

– És ha mégis megtennéd, amire kér? Hosszú az élet, eljöhet az idő, amikor benne is feltámad az apa.

– De nem maradok meddő? Az abortusz néha azzal jár.

A két nő bekapcsolta a laptopot.

A Google mindent tud. Olyan szakszerűek a leírások a küret-ről, mintha az élet keletkezéséről értekeztek volna tudósok:

A gyógyszeres abortusz fájdalmasabb, és a meddőség gyakoribb.

A művi beavatkozás most már szívással történik. Kipumpálják a méhből a magzatot. Az érzéstelenítő injekciók szúrásán kívül alig érez valamit az anya.

A másodikat választották. Vigyázni kellett nagyon, nehogy valamit megtudjon az édesapa.

A nőgyógyász tanácsára másfél hónapot vártak. Legyen ideális méretű a magzat a halálra.

Edina tompa kábulatban vészelt át ezt az időt. Kiegett. Ott-hon alvajáró volt, a munkahelyén bábu. Géza közeledését elfogadta. Nem tehetett mást. Érzéketlen volt, mint az ágymatrac alatta.

Az anyja kísérte el. Ő fizette a küret költségét.

– Ez az unokám vérdíja – mondta.

***

Az ember mindent kibír.

Ezt az ócska közhelyet tapasztalta meg Edina.

Meghalt a gyereke.

És meghalt a szerelem.

Valóban mindent ki lehet bírni?

A csalódást is?

Egy lapra tett föl mindent, és veszített.

A sportban talált némi vigaszt. Tudta, pótcselekvés, a kézilabda nem helyettesíti a szerelemet.

Kezdett jó híre kerekedni. Nem kímélte magát. Olyan helyzetekbe robbant bele, amiket józan értelemmel elkerült volna. Többször megsebesült. Egyik gipszkötés váltotta a másikat. De acél lett belőle. A test keménysége után a lélek megerősödését remélte. A sportban nem lehet csalódnia.

Vagy talán abban is? Hazug az ép testben ép lélek közmondás? Acélos testben is haldokolhat a lélek?

Bajnokságokat nyert a klubcsapata. Külföldre is hívogatták őket.

Megkésve, az utolsó pillanatban indultak Pozsonyba. Az edző kiszámolta, ha jól hajt a sofőr, odaérnek a meghirdetett meccsre.

A határ előtt pattogni kezdtek a kerékagy csavarjai.

Félrehúztak egy benzinkút parkolójába, s pótgépjáratot rendeltek. Tudták, mire ideér a pótbusz, rég kifutottak az időből. Csak arra lesz jó, hogy visszatérjenek.

A meccs elúszott.

Ott érte őket az este. Tíz óra tájban cihelődtek fel, éjfélkor érkeztek haza.

Edina kizárta az ajtót. Lerakta holmiját az előszobában, s benyitott a hálóba.

Amikor felgyújtotta a villanyt, két felsőtest csapódott fel a paplan alól.

Géza mellett Bernadett feküdt.

Hárman háromféleképpen élték át a sokkot.

Edina bálvány lett.

Géza mocskos, ocsmány, obszcén szavakkal káromkodott.

Bernadett kacagógörcsöt kapott. Röhögött. Harsogva, kanca módra röhögött.

A folytatás az alvajárók, a holdkórosok játéka volt.

Edina megfordult, kívánszorgott az előszobába.

A kirándulásaikra gyakran használt hátizsákjuk ott lógott a foga-
gason.

Bizonyára a Sátán járt nemrég arrafelé.

Bal vállára vetette a hátizsákot, s megindult.

Le a lépcsőn. Ki az utcára.

A közelben javították az aszfaltot, s fölhalmozták a feltört bi-
tumendarabokat. Gépiesen rakta meg a hátizsákot.

Fölvette a hátára.

Súlyos a bitumen.

Az éles darabok szúrták a hátát.

Célja nem volt világos.

Ment öntudatlanul.

Haladt a Duna felé.

Nem laktak messze a Margit-hídtól.

A közepe táján megállt.

Lenézett a fekete tükörrre.

Közömbösen, mintha csak egy zsák krumplit dobna be, átve-
tette magát a korláton.

Kerek kráter keletkezett a vízben.

A hullámok elsimultak.

Bitumenre nem harapnak a halak.

Mélyből az angyal

versösszeállítás '89 karácsonyának emlékére

Harmincéves Erdélyben a rendszerváltás – ennek apropójára felkértük az Irodalmi Jelen szerzőit, idézzék fel, milyen élményeik vannak a romániai forradalommal, a rendszerváltással kapcsolatosan, hogyan emlékeznek 89 karácsonyára.

Összeállításunkban többen kapcsolódtak Farkas Árpád emblemikus verséhez, a *Fekete karácsonyhoz*, illetve Bogdán László szintén közismert művéhez, *Téli boldogság. Az asztaltáncoltatás* című verséhez, de volt olyan költő is, aki Borbély Szilárdot „hívta be” a versébe.

A vendégszövegek főként fiatalabb szerzőinknek jelentettek kapaszkodót. A közismert alkotók mellett a '90 után született nemzedéket is megszólította lapunk, Fülöp Dorottya, Ilyés Krisztinka és Kovács Újszász Péter versreflexióiból kiderül, hogyan látják a legfiatalabbak ezt a történelmi eseményt, mit jelent a jövő nemzedékének '89.

Az ünnepi verscsokor történelmünk fontos fordulópontjára kíván reflektálni, szerzőink között erdélyiek, felvidékiek, délvidékiek, kárpátaljaiak és anyaországiak is vannak, igyekeztünk a Kárpát-medence minden szegletéből megszólaltatni szerzőket.

Az összeállítás költői alfabetikus sorrendben:

Bak Rita, Balla Zsófia, Boda Edit, Böszörményi Zoltán, Eszteró István, Farkas Wellmann Éva, Fülöp Dorottya, Géczi János, Dimény H. Árpád, Iancu Laura, Ilyés Krisztinka, Keszthelyi György, Király Farkas, Kovács Újszász Péter, Lackfi János, Lőrincz P. Gabriella, Mezey Katalin, Pethő Lorand, Petőcz András, Rónai-Balázs Zoltán, Szabó Palócz Attila, Tóth Csilla, Vörös István.

Mezey Katalin

Vers Ady maszkjában

*Elfárasztott, amit eddig megéltem.
Ha lázadtam, csak jogaimat kértem.
A jogainkat.
Tanulságaim használatlanok.
Idegen ez a kín
utódaimnak.
Elsöpört korom.
Most koromat is elsöprik. Soron
van épp a múltnak elmúlása.
Nem leszek zászlósa már új időknek.
A múlt takarítatlan terein időznek
gondolataim.
A megfejtetlen kor-tragédiát
nem törlik le új eufóriák,
csak éppen meg se látják.
Rohannak új reménnyel új utakra,
kétségeimmel itt hagynak magamra,
s én féltőn, lassan fordulok utánuk
rettegve most már az ő pusztulásuk.
Mert nem volt könnyű az, amit megértem,
de az övék már be nem váltott reményem,
bennük folyik tovább balsorssal teli sorsom,
az élet, melynek titkát meg nem oldom.
Az élet, melynek titkát meg nem oldjuk.*

Balla Zsófia

Képeslap '89 karácsonya előtt

*Zagyva csend, szürke csend, lengve döndül,
hömpölyög, harang nyelve tóba fagyva,
cseng a csend, zeng a csend,
alján néhány tárgy lebeg,
néhány véres papírfecni, csukaorr, kiszórt szavak,
idegen mind, rengeteg
erdőnyelven jajgat így,
terpeszkedik, nő a csend, aranyat ér, partot ér,
huszonhárommilliót ér ez a csend, a hegyre ér.
Araráton fönnakad, benne törmelékszavak,
szürke felhő, köd szakad, tágul a csend, fölfakad,
és belőle, mint a sebből, mint leütött védtelenből
dől a hallgatás.*

*Fölül tenger kocsonyája, medúza áttetsző hája,
alján ott hever a méreg, a sugárzó üledék,
úgy remeg, inog, vacog, úgy nyom, fullaszt, agyonönt.
Befolyik a szembe-szájba: csarnokvíz, áttetsző láva,
orrba-fülbe: üvegtapló, mellen: kősó, úton: vak ló.
Imbolyog té s tova, gazdátlan bárka,
megfeneklik, megülepszik,
megtelepszik ez a csend.*

*Fölötte most pír dereng.
Az angyalok harsonája messze van.
Hol megnyílt a csöndnek mélye,
mint egy sóhaj száll fölébe,
s az ég belevörösödik, hol a szégyen pírral ég:*

*ott lebeg a félelem
mint egy kisodort tetem.*

*Alant Csöndfelhő szítál.
Csepeg, terjeng, megremeg:
úgy dülög a holt harang,
meglódul, majd újra ver,
csendbe vág, zengve ráng,
a csend testét a harangnyelv
úgy szabdalja, mint a kés!*

Mint az élő szívverés.

Fekete Ádvent

*Fekete Ádvent, fekete,
akár a tenger fenéke,
szurokkal ég, a gyertya ég,
koszorút emel a sötét.*

*Temesvár utcáin rajok
hulltak le,
karmos marok
fogózik földbe. Már szabad.
Ha nem mert löni, a katonát
a bajtársa ütötte át.
Golyó, bajonét, harckocsi,
helikopter a sáskaraj,
nyomukban tetemvert idő,
szemekben ropog a jégeső.*

*Mellrepszó kiáltozás!
– hallod ugye, legyünk velük!*

*Fekete Advent, gyertya ég,
négy vasárnapot tűzbe számol,
közeleg a Megszületés – –
marad-e üszök a világból?*

*A várakozás fekete,
a csend is az, a hallgatás,
ott lobog már az ég fele
a fényes tömeg-dobogás,
a szabadságot éltetik, –*

Szüless meg végre, Édes Úr!

Még nem vagy itt, ez még csak fekete Advent.

*Harang, sziréna kong, dudál,
egy percig meghajtod fejed.*

*Ahogy az Érkezés előtt
még ott a nemlét, a halál.*

Kolozsvár, 1989. december 19.

Böszörményi Zoltán

Karácsony Acapulcóban

1989. december 26.

*Az acapulcói öbölben horgonyt vet a szó,
a halászok sosem látott csodának nézik,
mégsem szaladnak oda, jobban szemügyre venni.
Egyszerű szónak tűnik, sem árbóc, sem dísz,
fedélzetén minden mozdulatlan, fénylő padló,
mintha Szent Péter ülne ott, és újra szólna,
ezen a földön minden ember egyforma.
A tenger vize kéklő, benne villózik az ég,
az öröm szelíd hulláma szőke partot ér,
lyukas háló fölött görnyed a reggeli szél.
Fény ragyog a halászok arcán, ünnepi lát,
a sarki boltból friss sütemény illata száll.
A rikkancs kezében köteg újság, kiáltozva viszi
a hírt, az első oldalon halott férfiarc virít.*

Eszteró István

Térden állva

'89 karácsonyára

*A villamos a Mária téri csődület miatt balra fordult,
a föld, a Földünk
halk kanyarban szikrát szórva megcsikordult,*

hát ez mi volt most, lövés vagy kopogás?*
riadozott, aki csak tv-ben
hallott hasonlóról az „aranykor” révében,

Tökés a hallgatás falából szólt a megtartó
gyülekezethez,
villanófény villogva kapott betört ablaküvegekhez,

leszámolás máglyatüzén blőd broszúrák
haláltánca
eszeveszett forgószélben omlott vörös palástjára,

sortűz ellen bátorságból világvárosnyi kitellett,
ködbe borult vérző folyó
elcsöppenő anyatej lett,

Messiást várt
szenvetésben, bűnben, bajban, aki még volt,
Temesváros kövezetén visszafénylik az az égbolt,

amely alatt néhány percig Megváltó karácsonyára
egyszívű lett Babel népe megértésben
térden állva.

---

*Bogdán László

Fülöp Dorottya

Változatok '89 karácsonyára

„Így hullik be a résen át
a teleholdból egy kevés.
S fénylik még két éven át,
mint kocsmasztalon a kés.”
(Borbély Szilárd)

*Az asztal közepére kerül a fazék.
Nagymama kihozza a kamrából a zsákot.
A kalács illata kezd érződni egy kicsit,
de még félig nyers a tészta. Meglátod,
ünnepi ebéd lesz, mondja, aranyszínű lesz a krumpli,
mint az aranyalma, vagy mint az angyalok haja.
Galambok szállnak a házereszre,
behallatszik a szárnyak suhogása.
Nagymama felrakja az asztalra a kis zsákot,
a zsák nyakáról leoldja a madzagot.
A szorítás emléke a padlóra hull a madzaggal,
nagy levegőt vesz a zsák. Nagymama odahajol,
kivesz egy krumplit belőle. Mint metsző szél,
előtör a szag, a rothadás.
Belerohadt az aljába vagy két darab, nyisd ki hamar
az ajtót, mondja, miközben rohan, hogy
szélesre tárja az ablakot.
A zsalu hátracsapódásától elillannak az ereszről
a foltos galamb-angyalok. Nagymama visszamegy,
kivesz még két másik krumplit, ami ép.
Lemossa őket a kis tálban, a víz elsötétül.
Villan a kés a kezében, ahogy hámoz,
az asztalra hullik a krumpli haja.
Nem érzem a kalácsot, mondja, pillants be a sütőbe,*

*hogy lássuk, hogy áll. Betör a hideg kintről,
egy konyharuhával mozgatjuk az állott levegőt,
amit besűrítettek a konyhába az elmúlt napok.
Szellőztetjük a rothadásszagot.*

*Mély az éj, s mikor elalszom
olyan furcsa álmot látok:
egy dühös sárkányon állok,
s fönt magasban koronával
fénylik anya kisbabával.*

*Mély az éj, de felriadtam,
izzó lepedő alattam:
puskacsőnek, petárdának
a hangjai, mik ideszállnak?
Hajnal lesz, mire elalszom.*

***

*A vacsoránál kicsit várni kell.
Lázár bácsi, miután hazajött az üzletből,
átaludta az egész napot,
azt mondta, nagyon elfáradt.
Takaróba bugyoláltan
lép ki a hálószoba ajtaja mögül.
A szék karfájára dobja a takarót, leül,
kezébe veszi a kést és a villát.
Mégkérdezik tőle, hogy van.
Igazából nem tudja, feleli,
mert tegnapelőtt reggel nyolckor, amikor dolgozni ment,
ott álltak a gyár előtt a tankok,
és napközben azzal gyözködte magát,
hogy ez az egész fejszecsattogás tompa hangja,
hogy tűzifát aprítanak egy hatalmas kályhába.
Miközben dolgozott, erre gondolt, hogy
dolgozni tudjon. Aztán öt után minden
csendes lett, a gyár előtt se volt senki,
a házfalak visszalótték a cipője csattogását.
Lázár bácsi húga int neki, hogy vegyen a fazékból,
mert kihűl az étel, de Lázár bácsi
nem vesz, elmondja,
hogy ma reggel felkelt, és elment az üzletbe,
és sorban állt, és türelmes volt mindenki,
ő meg banánt és narancsot vásárolt,
és tessék, ma este banán és narancs van
az asztalon abban a repedt szélű tálban, amit még
úgy örökölték a nagyszülőktől.
Milyen szép ez a tálnyi sárga,
ahogy fényt vet rá a tűzhely lángja.
Mint a betlehemi tüzes csillag,
szólal meg gyorsan a húga, és felé nyújtja a fazakat.
Lázár bácsi nem a főtt ételhez, hanem a narancs
felé nyújtja a kezét, elvesz egyet,*

*belemélyeszi a körmét, lehúzza a héját.
A narancs leve végigfolyik a kezén. Megeszi
a narancsot, aztán vesz a tálból újra.
Csöpög a narancs leve.
Sárga lesz tőle az ingujja.*

*A halállal rohadni kezd,
a lélek temploma, a test,
ki születik, az halálra
küldetik a napvilágra.*

*Egy nagy körben összeér:
a születésben ott a vér,
a jászolban ott a kereszt,
a lélegzet tart, s elereszt.*

*Mígnem Jézus sírására,
mint a halál hívására,
feléled az, ki meghalna:
a kereszt alatt ott a szalma.*

***

*Adjon isten, Jézusunk,
a három király mi vagyunk,
napkeletről jöttünk hozzád,
üdvösségünk, égi ország!*

*Itt van, mit elbirt e két kar:
tömjén egész vasfazékkal.
Menyhárt bácsi a nevem,
segíts, édes istenem.*

*Arany, mirha van itt, látod,
angyalkar vigyázza álmod.
Gáspár bácsi a nevem,
nézz rám, édes istenem.*

*Hoztunk mindent, ami jó:
krumpli, banán, narancs, dió.
én vagyok a Boldizsár,
aki szerecsenkirály.*

***

*A vonat nyolc körül ért Vásárhelyre,
bal kezemben a bőrönd, a jobb kezemből
a szél kifújta a jegyet.
A stáció zsúfolt, sokan jönnek haza
az ünnepekre. A főtér fele megyek.
Az angyalok megrázták a szárnyaikat,
a tollpíhéik lepik el a földet, mondom a
kisfiamnak, aki a hópelyhek után kapkod.
A törmelékek, amiket az elmúlt napok
hordtak össze, most belesimulnak a földbe,
valami fátyolos fehérbe,
amit összevissza szabdalnak a lábnyomok.
A főtér szélén a kisfiam megáll,
kinyújtja a nyelvét, vár, ráhull egy hópihe.*

*Visszahúzza a nyelvét, a pehely szóvá
olvad szét a szájában. Édes, azt mondja,
egész édes, lehet, porcukor van benne.
Elnevetem magam, szétnézek az utcán,
épp nem jön erre senki, én is kinyújtom a
nyelvem, közben a házak homlokzatát nézem.
Hát, lehet, hogy porcukor, mondom, ki tudja.
A kisfiam hunyorogva néz a hóesésbe, havas
a szempillája,
ahogy továbblép, belebotlik valami téglá
darabjába, amit betakart a hó. Egy pillanatra
arra gondolok, hogy milyen különösen
nem látható az, ami itt van,
hogy azért márciusban
a hó alól a föld feketén kivillan,
és mennyire más, amit
a kisfiam lát most, ahogy hópehely-vadászatra oson.
Mennyire más az, amit a térről tegnapelőtt
anyám mondott nekem telefonon.*

*Eltévedt a három pásztor,
nem találja, hol a jászol,
nem viszi őket haza
ez a füstös éjszaka.*

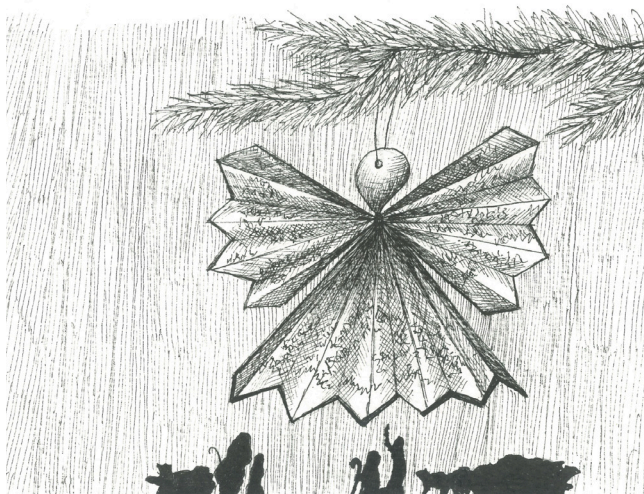
*Kis bárányok bégetése,
az angyalok éneklése
a szívükben szendereg.
Álmukban bölcső felett*

*állnak meg és megnyugodnak,
hogy mostantól csak a jónak
nyit utat a hatalmas:
köddé szürkül a farkas.*

***

*Diót teszünk a fa ágára, mondja anyám,
mert a dió azt idézi, ahogy Jézuska összekuporodva
Mária méhében fekszik, és azt is, ahogy majd
a sziklasírban fekszik, miután meghal a bűneink miatt.
Figyelem anyám, ahogy felrakja az ezüstös diót
a fa ágára. Az ág meghajol, a föld felé húzza a súly,
s majdnem elvágom az ujjam az ollóval
(közben angyalkát vágok ki újságpapírból).
Kicsit reszket a kezem, kicsit fázom,
kicsit recés lett tőle a szárnya.
Anyám azt mondta, ha kivágom az angyalkát,
tűvel átszúrjuk a homlokát,
cérnára kötjük, és felakasztjuk a fa legmagasabb ágára.
Apám a híreket nézi közben, néha összenéz anyámmal.
Anyám elkezdi mondani a mesét
a három királyról, akik észrevettek
egy csillagot, ami elvezette őket
egy istállóig, ami fölött angyalkák énekeltek,
elmeséli, amiről egyszer azt mondta,
hogy el kell mesélni, de igazából nem nagyon szabad,*

*de egyszer majd hátha szabad.
Sikerül kivágni az angyalkát, felemelem, röptetem,
a betűk összefolynak az angyalka szíve körül,
megdörzsölöm a szememet.
Apám fejétől nem látom a képernyőt, a televízió fénye
glóriát von a haja köré. Apa-angyal háttal ül,
arcra a képernyő felé, ahol
valakinek a haláláról beszélnek. Kezembe
veszem újra az ollót, és a papírt, ami megmaradt,
akarok vágni még sok másszínű angyalkát,
bronzot, ezüstöt, zöldet, aranyat,
és apa-angyalt is, de nem látom, merre vágok,
dörzsölöm a szememet.
Anyám a homlokomra teszi a kezét. Ez a gyerek tűzforró,
Jóska, hozz gyorsan egy vizes zsebkendőt a homlokára.
Anyám felemel, és visz az ágyba, rám teríti a takarót, de
továbbra is remegek. Apám bejön a zsebkendővel,
rányomja a homlokomra, majd rám dobja a fogasról
a nagy kabátját.
A tévé fénye bevilágítja a plafont a fejem felett,
közben apám és anyám néz le rám, az arcukat nem látom,
összekuporodva fekszem itt. És fázom, fázom, fázom.*

*Jaj, de kemény a jászol.
Kisfiam, jaj, de fázol.
Tél ellen itt nincs bástya,
csak az apád kabátja.*

*Betlehemi éjszakában
báránka sír egymagában,
bűneinket siratja,
a hús szellő ringatja.*

*Sír az Isten báránya,
van, aki őt sajnálja,
szép bölcsődalt zengenek
a mennyei seregek.*

*Aludj, szívünk Jézusa,
látod, itt az éjszaka,
ne riasszon fel hát senki,
aludj, kedves kisbaba.*

*Minden-minden éjszakában
mindig-mindig annyi vád van,
tél ellen itt nincs bástya.
Csak szent József palástja.*

A dalbetétek egyes részei betlehemes játékokból származnak, vagy azok átíratái.

Írta és rajzolta: Fülöp Dorottya.

A szerző a Communitas Alapítvány ösztöndíjasa.

Pethő Lorand

narancs

„s a maradék reménnyel el-
röppen egy lóttlábú angyal.
Hűlt helyén gyermekek maradnak, gyanútlanul
faggatódzó gyermekek –,
(Farkas Árpád)

*harminc éve keresem annak a narancsnak
az illatát amelyért órák hosszát álltunk
a dermedt hidegben*

*harminc éve cseng fülemben
stai că trag**

*harminc éve látom apám kinyújtott
kezében a narancsot
mint a bódéhoz lép
és azt az őrszemet*

*harminc éve keresem azt az oszlopegyenes testet
azokat a fagyott könnyeket*

harminc éve próbálok megérteni apám gesztusát

*harminc évembe telt hogy megmelegedjek
ne féljek ha nem a párizsi íze
az utolsó harapás*

*harminc évembe telt hogy megértsem
miért imádkoztunk oly csendben azon az éjjel
és miért szegezték be a templom ablakát*

már nem a gázszekerek csörömpölése ébreszt

*kinyújtott kezemben fagyott könnyecseppek
kinyújtott kezemben ugyanaz az albatros
rádió mely üvöltötte győztünk
és kinyújtott kezemben apám kinyújtott keze
narancs*

*harminc éve keresem annak a narancsnak
az illatát amelyért órák hosszát álltunk
a dermedt hidegben*

---

*állj vagy lövök

Király Farkas

Ballada régi karácsonyról

Werner Almen emlékére

*fukar havával december
szele mint a borotva
dohog a város mérgesen
fényei mind eloltva*

*eljöttem ide hadnagy úr
három hónapja éppen
otthon az anyám szeretőm
én meg a semmit védem*

*nem értem mi e hangzavar
talán ezer kiáltást
kerget az éledő vihar
átkot vajon vagy áldást*

*senki nem alszik idebenn
fegyverét olajozza
hadnagy szemében félelem
történeink míg osztja*

*fukar havával ez a tél
szele akár a penge
katona áll a híd előtt
éhesen dideregve*

*itt vagyok én is hadnagy úr
idehozott az ördög
veszedelemről sír az éj
nem értem amit dörmög*

*fegyver ugatja a csillagot
lángot köpköd az égre
baka fekszik a híd előtt
aszfaltot fest a vére*

*nem alszik senki odakinn
ezertorkú az éjjel
átkot vagy áldást osztogat
sötétség táncol a mélyel*

*mi ez a nagy csend hadnagy úr
állok vajon vagy fekszem
oldalamban valami szúr
mi történt nem emlékszem*

*idevetett az ördögöd
lövést kaptál hát hármat
nem látod már többé soha
otthon váró anyádat*

*mi ez a sötét hadnagy úr
mondja el nekem kérem
mért vörösek a csillagok
miért folyik el a vérem*

*ide hozott a szerencséd
sebeket kaptál hetet
nem csókolod meg már soha
a gyönyörű kedvesed*

*bánat azóta december
karácsony hogyha eljő
olajillatú tenyerem
lóporszagú a felhő*

Lőrincz P. Gabriella

Pecsét

*A serkenő vértől
A hóból csak sár lesz,
Keveredik a vörös a fehérrel.
Születik Kisjézus,
A pap vigasztal, hol borral, hol kenyérrel.
Szakad majd egyszer a kárpit, meglásd!
Véres a születés.*

*Az angyalnak törött a szárnya,
Kezében villan a kés.
Két mennybőlazangyal között
Dörren a puskalövés,
Öljön hát, vagy imádkozzon az ember,
Ha reménye már elenyész?
Igaz-e mondd csak, valóban megszületett,
Vagy fegyverek szólnak?
Fény és ropogás,
Mintha csontja törne a veres lónak,
Megtettesül most a Jelenés.
Törnek a pecsétek:
Harag, Háború, Éhínség, Halál.
Szertenézünk,
Kiskarácsony,
Az utca vérben áll.*

Vörös István

Visszaesés

*Kivégzés karácsony másnapján,
furcsa egy ajándék a változástól,
mikor az ember gyilkolást nem pártol.
Rosszat is sejthet ez alapján.*

*De jön az eufórikus öröm,
eltűnnek a nagy gonoszok,
a boldogságra akad bőven ok.
Ám mindig lesznek újak. Esküszöm,*

*gyanús volt a túl könnyű siker,
az ördög nem éri be ennyivel,
hisz az új magát rögtön bemocskolta.
Újfajta utak nyílnak a pokolba.*

*Hogyan lesz ebből szép Karácsony?
Az is elmúlt, a szörnyű és remek.
Lecsengtek végsőnek hitt végítéletek.
Egy másik ember múltjait kiásom*

*a tudatalattimból.
Milyen is volt a legelső karácsony,
megyek a három királyok után,
a pusztában hóvihar tombol,
nem ember vagyok, keselyű csupán,*

*fejem fölött egy üstökös lobog.
Nem is nagyon sietnek,
és nem maradnak elhullt állatok
a nyomukban, az ég furcsán ragyog.*

*Egy istállóba tódul mindegyik,
befér egy egész karaván.
Azt hiszem, Isten mégis létezik,
ha másféle csőröm volna, kimondanám,*

*nem dal törne ki, hanem hurrikán!
Ám túl sok rossz történik a jövőben,
hogy jó dolga lehet a keselyűnek
is.
De jó, hogy sosem éheznek!*

*Kivégzéssel is végződhet Karácsony,
sok múlik majd a folytatáson,
mert minden csecsemő ígéret.*

*Ha növényevő denevérek
alusznak egyszer a padláson,
két emlékem a tudat alá visszaásom.*

Lackfi János

Gyámoltalanok

*Két gyámoltalan kinézetű egyén,
egy öregember, egy öregasszony
fálnak támasztva fekete-fehéren
Dióhéjak ropogása, klopfolóval
törtük, ujjbegynyi agyak gurultak
szerteszéjjel a földön
Daráltuk a mákot,
zsíros fekete földként
gyöngyözött, mintha lapáttal
holttestekre hullna
Tekeredik a kígyó,
mint a bejgli koncentrikus körei,
a sors mindig önmagába harap,
néha belénk is
Talpunk alatt dióhéj
ropogott, mint betört ablakú háznak
recsegő üvegcserepei
Hittük is, meg nem is,
szemünk láttára nappalinkban
halomra löve az a két nagykabát
Forradalmi gomblyukak nyíltak
a sűrke szöveten,
acélt gombolt belé a történelem*

*Vöröslő kokárdák bokkrétázták azonnal
a két kifacsart-felmosórongy-egyén
testi burkát ölelő posztóharangot
Azon a képernyőn gyász volt,
ami szerteszivárgott,
fekete-fehér vér nem létezik
Bottal kiütött szemű író
a barikádon, besavanyodott
békeidőkből hirtelen lett zúdulás
Addig is tudtuk, história íródik,
de azt hittük, csak lenyelt félelemből,
végtelenhosszan jegyzett besúgóbetűikből
Aztán kiderült, ilyen egyszerű,
ilyen drasztikus: Csau és Csauné,
az év legjelentősebb terítéke
Nagyvadra lőtt a nép,
azt beszélték, azért kellett ezt
világszerte levetíteni,
hogy a legendák szárnyra ne kapjanak,
ne lehessen döglött kutya élő hírével
ellenlázadást csíholni
Nappali, cserépkályha melege,
dió ropogása, mákdaráló roszogása,
két riadt arcú kisnyugdíjas terrorista
nappalink szegletében mindörökké*

Petőcz András

Karácsony, '89

(Farkas Árpádnak)

*Olyan az egész, mint még soha.
Televízió előtt. Különös pillanatot.*

*Valami ideges vénembert látunk.
Döbbszent nézzük, mennyire senki.*

*A sapkáját gyűrögeti. Motyog.
Kabátban ül, fütetlen pincében talán.*

*Látjuk a kivégzését egyenes adásban.
Nem hisszük el, hogy elpusztítható.*

*Ki volt ez, aki meghalt?, kérdezi valaki.
Meghalt tán, valóban?, egymást kérdezgetjük.*

*Országokat erőszakolt meg, mondja valaki.
Mindannyiunkat megerőszakolt, szólal meg valaki más.*

*És csak ott hever a földön.
Mint bármelyikünk, aki már halott.*

*Majdnem emberi, suttogja valaki.
Állunk, pohárka borral a kezünkben.*

*Karácsony van, ünnep.
Különös születésnap.*

*Igen, azon a napon megszületett.
Volt jászol, voltak bárányok is.*

Hó hullik, lefut orcájáról a földnek,
gondolom magamban akkor, este.

*Valóban megszületett valaki?
Valóban megszületett volna?*

*Nézzük a tévét. Különös pillanat.
Egyenes adásban – forradalom.*

Farkas Wellmann Éva

Emléksorolás '89-ből

*Nem tudni, hogy azokban a napokban a tévé volt-e rossz,
hogy csak időnként hallatszott, villódzott föl egy-egy hír,
akkoriban mindig meghibásodtak ezek az eszközök,
ennek ellenére folyton jöttek az értesítések,
ha nem a rádióból, hát az utcáról,
mindenki híreket mondott,
valami pezsgett,
valami bomlott,
és nem tudatosítottam, tízévesként,
hogy még csak egy taknyos tízéves vagyok,
akinek semmi köze nincs a forradalomhoz.
Akkor azt hittem, hogy ahhoz a decemberhez
nagyon is közöm van,
ahogy addig tán semmihez,
és – városból visszaszökött szünidős –
szállítottam Kányádban a hírmorzskákat
(rém- és valódi tényeket),
és az asszonyok, akik higgadtan karácsonyváró
kenyeret sütöttek,*

*riadtan kapták szájuk elé a mutatóujjukat, hogy jaj,
hallgass,*

nehogy valaki meghallja, gyermek.

*A család Marosvásárhelyre készült esküvőre,
húszpercenként döntött másképp a rokonság,
elindulunk, nem indulunk,*

*aztán maradtunk, mert akkorra már bekerítették
a várost,*

lőttek,

*Ágiék elől elvitte a show-t a forradalom,
örültek, hogy néhány fotón megmaradhatott
a szinte titokban történt pillanat,*

*aztán a szülők mégiscsak autóba ültek,
és elmentek Vásárhelyre, mert az éppen ott vakációzó
bátyámról az a hír jött, hogy tizennégy évesen
egy tank tetején lengeti a címer nélküli zászlót.*

Aztán már égett minden,

*Udvarhelyen a papírhalmozok, autók
és a rendőrség, szétdobált kartotékok.*

Megint csak hírek, halottakról.

*Az a nap, amikor először mondta valaki,
hogy vége, december 22-én, az a nap
ma is megvan az időben,*

*fel szerettem volna írni valahová
nagyon nagy betűkkel, csak annyit, a dátumot.*

Aztán engem is hazavittek,

*a falvak, városok végén
ellenőrizték az autókat,
nem lehetett tudni, hogy*

ki állít meg, jó vagy rossz szándék okán.

*Látom, a szüleim zöldséget pucolnak az
ünnepi leveshez, és összenéznek: ez legalább van.*

*A félelem, az eufória és remény soha
többet nem állt úgy össze egyé,
ilyen izgalmmal vegyített csodálkozássá.*

*Azóta sok mindent hallani a forradalomról,
kezdve attól, hogy talán meg sem történt,
hogy jobb volt előtte minden,
hogy elveszett.
A forradalmak rendre kialusznak.*

*Volt egyszer, hol nem volt,
karácsony, örömmünnep.*

Abban az évben nem került szóba az ajándék.

Dimény H. Árpád

történet a boldogságról

Ebben a sápadt fényben boldogok leszünk*
*az a darabka ég amit látunk tiszta
időről időre csillogó fények világítják meg
aztán sápadtan hullnak vissza arcodra kedvesem
szétszóródnak majd kialusznak szemed gödrében*

*minden ami kimondható
annak ellentmondható
ebben a sápadt fényben
boldogok NEM leszünk*

*havazásra érett felhőfirtők felettünk új öröm alatt
nemcsak szavakból áll boldogságunk kelléktára
keskenyvágású szemed sötétje elnyeli a sápadt fényeket
karácsonyi díszekét is melyeket felszegeltem
szobám falára mert békét teremt középre is
az álgerendára mintha erre épülne*

*az egész cudar világ álég álfény áhang álsemmi
ezért oly nehéz elviselni ezt a mesterséges szimbiózist*

*ebben a sápadt fényben nem elbitorolni
hagyni a tehetetlenségi erőt dolgozzon
a dráma nagyszabású ha boldogok leszünk
ha meg nem akkor azért
a kép fennköltén apokaliptikus
karácsonyi vásár mennyből angyalkás
dal tüzeli a népeket
egy mézeskalácsról töviskoronás Krisztus-arc
ez aztán elcseszett üzenet
veszekszünk elrohansz
„Ha elmész, ha itt hagysz, ne is gyere vissza!”
nem indulok utánad
egy kocsmában pásztorok
megisszuk piánkat*

*vagy veszekszünk aztán csendben kiveszem
a babakocsit a csomagtartóból
majd egy üveg bébiételt
és nézem az Anyát ahogy eteti fiát
Ebben a sápadt fényben boldogok leszünk
írom mantrázom mert a történeteink
idővel valósággá válnak
és feledve haragunk szelídiül*

---

*Az álló betűs sorok idézetek Bogdán László *Téli örö-
mök. Az asztaltáncoltatás* című verséből.

Ilyés Krisztinka

Vörös Karácsony

Farkas Árpád *Fekete karácsony* című versére

*Hó, ha hullott, arcokra dermesztette
a mosolyt. Megszületett Jézus.
S ha tényleg megszületett,
Uram! Melyik csillagot
engeded ilyen vörös foltokat
hagyni maga után?
Sóhajtasz, és fagyos tekintettel figyeled,
ahogy karácsonyi tűleveleket szállít
egy lóttlábú szegény angyal.
Hol vagyunk most? Te dúdolsz?
Ez már az otthon. Csak mondd,
innen hogy szökünk meg, Uram?*

Keszthelyi György

Áldatlan ünnepszilánkok

Karácsony '89

*Vegyetek és egyetek belőlem most –
hűtlen vagyok és leplezetlenül
üres... mi mászt tehetsz, ha egyedül
cipelsz tovább sok évtizednyi átkost?*

*Jöttek kitartóan, gyanútlanul,
mint akik tudják, a király se több...
félszegen csodálták a tétova életet,
az állatok lelkét, együttérzését.
Otthagytak némi kalácsot, kenyeret,
sírva fakadtak. Az erdő fáai meg
rendre kidőltek, egymás hegyén-hátán
korhadtak, zsugorodtak. Mozdulatlan
csecsemő hevert az ágak között.*

*Jöttek, aztán mentek, és – akár a vesztesek –
évente visszatérnek,
mint Kalasnyikov kísértete,
amely még ma sem hagyja magát.
Olyan kegyetlen volt a hideg naplemente,
fohászra nem görbülhetett a száj,
egy átok sem ért volna többet,
mint vonagló karból kitépott verőér.*

*Tetterős proletár- és aggmenház-sereg
nyüzsgött, közelített hullával, feszülettel,
térkép nélkül is követték a halált,
nyomukban ropogott a hó és az acél,
mely, ha szimatot fog, útnak is indul.
Ma ott, holnap meg itt dorbézol,
zabál mindenből a rőt változás,
vörös csontvázat böfög, köp hátra;
álmatlan szemekbe rögzíti képét.*

*Helyhez köt a maradék – letisztogat,
mintha a türelem tünetmentes volna.
Holnap mit eszünk, Uram?**
*Pár évtizede annyi utánczat, másolat
szajkózza a negédes bölcseleteket,
én pedig jobb híján inkább hallgatok,*

*mert az a tél recsegve-ropogva
szememre borította a csipkézett csendet,
sötét a békém – ezért dobálom szét
a napfelkelték silány maradékát,
és keresztet vetek a templom előtt –
csövest játszom, vagy éppen eretneket,
béresed vagyok, Öreg, rendelkez velem!
De nem kérek több farsangot, ceremóniát,
bárányhúst pedig soha többé.*

*Köntöst szaggat ma száz példa, tanulság,
tavaszonként mégis újra meg újra
szemet huny, kezeit mossa a világ.
És te, csillagot szóró hiábavalóság,
dermedt magányomban vesztegelsz,
ott döglesz, menni nem akarsz,
mint aki nem érzékeli
a ruha és a hús kopását.
Most éppen egy másik
évszakra öltözöl – annyira élsz,
amennyi örökzöldet látok feletted.*

2019. november 14.

---

* Farkas Árpád *Fekete karácsony* című verséből kiragadott sor

Boda Edit

Zsoltár

Ante

*Kék-arany, kék-arany
kazettás mennyből jött angyalok,
mind jéghideg templompadban
ülnek, dicsőség a télnek,
szárnyukra ráfagyott az ének,
kék-arany, kék-arany
dicsőség a kazettás mennyezetben,
a félártézi kút pumpájában,
az illegálisan beszerzett bibliában
lakozó megtúrt istenségnek!
Szela.*

Poszt

*Dicsőség a tévékészülék
távírányítójába beköltöztetett atyának.
A jászol körül villogó mobiltelefonok,
műanyag tömjén, arany és mirha.
Egy szelfi erejéig még a Szentlélekbe
is belebotolhatunk a karácsonyfa alatt.
Villanypásztorok örvendeznek
körbekerített gondolatpelyváink fölött.
Dicsőség a szabadság szerelvényeinek,
melyek már a föld pereméig kifutottak.
Szela.*

Géczi János

1989

*Hogy embert taszítsak ki az ablakon,
s van ilyen vágyam és alkalom,
arra az irodám a tanú.*

*Tetthely, falain festményekkel,
melyek legjobbjá napszakonként más.*

*A Bakony, túl a váron, a városon, át- meg átváltozik.
Vadregényessége vissza tudja adni,
amelybe burkolózom,
a dermesztő kor szubsztanciáját.*

*Svihákok éppúgy eljárnak hozzám, miként a diákok.
A szabályokat teremtő betyárok. A tanárkollégák.
Ami itt jó volt, nem több néhány előadásnál,
könyvlapok zajánál,
s hogy olykor meglátszik, miként nő meg
a szemük a tanítványokban a mondatoknak.
Nem mintha közel lenne az égbolt.*

*A világvégéből lép többnyire közelbe valami,
ha gomolyog kinn a köd.*

*Istenem, ne tedd azt velem,
hogy a feltámadásig töprengenem kelljen azon,
mi minden nem történik itt meg,
egyetlen emelettel a szakadék felett.*

Kovács Újszászy Péter

Az eperfáról egy veréb

„fehérség hullámszik az utcák fölött”
(Kopriva Nikolett:
Amire csak a fák emlékeznek)

*Áramszünet,
a falakba hideg ivódik.
Gyertyalángok szórják szét a fényt,
hogy okkersárga tánctérré változhasson a kockásfüzet,
és a számok, a reáltudományok apró katonái,
balettművészekként lebegjenek tovább.
Visszagondolsz a nyárutók melegére,
de megszoktad már,
hogy minden éjjel fel kell vened bátyád pulóverét.
Anyád kötötte, régi darab,
ismeri a rekeszizom rándulásait, a vacogást,
a tüdőből szivárgó vért,
amit sokszor felszívtak szájai.
Azon a szombaton is ez volt rajta,
ez a kimerült, halványkék ruha.
Szüleitek a gyárban dolgoztak éppen,
a szél belopózott az ablakpárkány fölött,
és bátyád erőtlen karja visszahullt a dunyhára.
Azóta őrzöd azt a pillanatnyi tehetetlenséget,
mint porcelán tárgyait az ágyneműtartó.
Füzeted fölé hajolva tanulod a gyökvonás összes titkát,
a másik szobában apádék alszanak.
Miután elfújod a gyertyát
megpróbálsz felfedezni
az eperfa sötétségbe olvadt ágait.
Bátyád távozásakor is ugyanott állt.
Félig kopaszon nézte az elfogyás folyamatát.*

*Őszi reggeleken őt is ellepi a köd,
fehérség bújik kérge alá.
Amikor iskola után leküldenek,
hogy folytasd a sorban állást,
már rálátsz a fára,
aki átélte a szombat délelőttöt.
A közért előtt a szomszédok sajnálkozva néznek.
Folyton azt kérdezik, hogy vagy,
de választ egyikük sem vár.
Az eperfa ismer igazán.
Hallgat.
Ezzel több mindent elárul, mintha faggatózna.
A várakozás kettő-, háromóra,
végigméred a buszok ajtajában lógó embereket,
a munkásasszonyok szeme alatti ráncot.
A koldusnak adni szeretnél,
de élelemre kell az összeg.
Általában neked is jut még liszt vagy olaj,
bár ebédre nem mindig futja halkonzervnél többre.
Karácsony előtt kiszárad a bőr kézfejedén,
a rövid adások a vezért dicsérik,
akit sosem láttál,
mert a tanító néni nem téged küldött,
hogy látogatásakor üdvözzölj.
Minden decemberi hajnalon leesik
az eperfáról egy veréb.
Banánt érleltek a szekrény tetején,
és a Mikulás ajándékot hoz
egy régen hordott bakancsba is.*

Iancu Laura

Bocsánatkérőn

Ad notam

Farkas Árpád: *Fekete karácsony*

*nem imádkoztam pedig
tudtam ez a villám nem úgy
cikázik s ha egykor szép is volt
a fiú most más kapunál
guzsalyoskodik más leányt öltöztetnek
a hulló csillagok*

*nem nem is az ég dörög rugdos
adventbe ölel nem haragos
fél évszázados sárkány nyerít
Temesváron aztán Hiába János
ördögfejes televíziójában*

*csak félig tudtam a
Miatyánkot mit szólna hozzá Isten?
kezdtem teregetni a rongyokat
reszketve hogyan hogy vajon
miféle átok csapja vissza
az oláhmagyar szavakat
embervér havazással
vasgolyót csiklandozva
mikor én málét tejet kértem volna*

ha

*ha halottaim közt bár egy is
szélhámos üdvözüilt módjára
meglopja Istent és aztán
üres bádog kannámra nem is tudom
deszkát szögel talán
levágja tíz ujjam
és mintha koholmány volna
ellopja gyermekkorom*

Rónai-Balázs Zoltán

Nem vers

*Akkoriban még új kifejezés volt
a Munkügyi Központ
kisvárosomban is.
Ott állt a megszűnt Munkásőr Székház mellett.
Szemben vele az Alföld Hotel,
levitézlett, kurvák tanyája,
alatta a Talpi, a törzshelyem.
Íme a városom, '91-ben. Talán.
Talán nyár volt, talán tavasz.
Sok biztos Igen és sok biztos Nem.
Azóta tudjuk, hogy az is mind Talán.
Álltak a népek az utcán, kikígyózva
a hivatal nyitott ajtaján.
Lesütött szemmel, behúzott nyakkal,
mert még szégyen volt állás nélkül lenni.
Én meg megálltam, megnéztem őket,
mielőtt beléptem a kocsmába,
mert pár arc valahogy ismerős volt.
Tűnődtem, honnan:
kisváros ez, de nem annyira azért,
nem ismeri itt mindenki egymást.
Aztán eszembe jutottak.
Egy éve itt a Talpiban verték
az asztalt, hogy éljen
a Kapitalizmus, én meg kérdeztem
tőlük a söröm mellől,
„Úgy mégis, mivel foglalkoztok?”
„Dolgozunk az üvegyárban” –
ordibálták erre. „Nyomjuk, tatám, a három műszakot!”
Igen büszkék voltak. És majdnem megverték,
mikor azt találtam kérdezni:*

*„Komolyan gondoljátok,
hogy nektek majd jó lesz?
Ti melósok vagytok.”
Menekülnöm kellett, a társalgás
nem folytatódott.
Ám most, jól láttam, a társaságból
ott nézték a járdát hárman is. Se büszkék
nem voltak, se mérgesek. Álltak.
Várták a türelmük, az egyszerűségük
jutalmát.
Engem nem ismertek meg.
Azóta
elteltek az évek, és
azt mondják,
ami volt, nem is volt
Rendszerváltás.
Nem baj, barátaim!
Cserébe ez meg
nem vers.*

Szabó Palócz Attila

a kert díszei

*mintha a szemünket
kötötték volna be az elmúlt évtizedek
– ahogy az ügyes sebész köti el a látóideget –,
hályogként telepedtek ránk
az önittasult rendszerek,
mi pedig, akár a kisgyerekek,
ott virultunk még az ideológiák udvarán*

*a kert díszei voltunk,
a legszebb hajtások a télben,
gyöngyöző homlokunkon megcsillant a fény,
szirmainkon megtelepedett a dér...*

*a kert díszei voltunk,
abban a félbemaradt létben,
s a kulcslyukon virítva lestük meg
a bomló rendszer torz visszásságait...*

*a kert díszei voltunk,
repesve törtünk magasra,
a fény felé,
gyermekfejjel nőttük a magunk szárba szökő életét...*

*de megtört, felrepedt a történelem azon az éjszakán,
szilánkossá dermedtek a rendszerek,
zihálva tajtékos emberek izmos karja döfte az ásót
a földbe,
fordított talajt, hogy együtt dobbant a felszín és a mély,
vérgőzös komposztra virradt a nap az ideológiák
udvarán...*

*s jutott esziinkbe számtalan szebbnél-szebb gondolat,
míg állni látszék az idő, bár a történelem haladt
– ha egy diktátort megöltek is, még ezernyi csatlós
maradt,
s a mag elhintve a komposzt alatt...*

*a kert díszei voltunk
bekötött szemmel is,
de a hiánylistára vétetik egy nemzedék, amely
a felrepedt történelmet zsákvarrótüvel talán még
összeférceli...*

hosszú advent

*harminc éve az ember még csak egyszer élt,
és nem félte a hóesést,
a fehér karácsony olybá tűnt, mint holmi felszínes
ihletés...*

*fotelből szemléltük,
a meleg szobában a tévé előtt ülve,
hogyan hullnak a hópelyhek a frissen fröccsent vérre...*

*nem voltunk távol, talán rohanni kellett volna,
át a határon, zsebünkben még
a vérvörös útleveél – de úgy hittük talán,
hogy a forradalmak nélkülink is megtörténnek...*

*az értetlenség, az értetlenkedés
volt az alapélménye annak az adventnek,
annak a karácsony éjnek,
s ahogyan nem érthették egykor
a pásztortűz köré gyűlt halandók sem
az újfent sötétbe borult betlehemi éjben
a csodát, ami a szemük előtt épp akkor zajlott,
nem érthettük igazán mi sem,
hogy mi az értelme a hóra fröccsent vérnek...*

*hosszú volt az az advent, a takarójánál sokkal
hosszabbra nyújtózott a várakozás,
felszínes szavak olvadtak véres latyakká, dagadtak
sárrá*

*harminc év ihletésében,
ebben a dőre rácsodálkozásban,
mert mi továbbra sem változunk,
csak a vér fröcsög, forradalmak tépnek zászlókat,
s égnék értetlen retinákba a csodák...*

*harminc éve az ember még csak egyszer élt,
vagy egyszer sem,
de az elcsigázottság felkelt zavarrá érlelte
a lélek legbenső csendjét,
s a csoda fénylő felvillanása után,
ahogy kialudt az égi csillogás,
úgy ültünk a tévé előtt megint,
mint tábortűz parazsa köré gyűlt halandók egykor
az újfent elsötétült betlehemi éjben...*

*talán akkor érezhettük meg először,
hogy hosszú advent jó megint...*

Tóth Csilla

(vissza a jövőbe)

*az égősor évről évre ismétli önmagát, a sárba száll,
egy-egy kihunyt izzó kráterét, ha sokáig bámulod, érzed,
ahogy sátrat növeszt köréd a felismerés,
látod, ahogy a Holnap szoborszerű őszinteséggel
hívogat,
felavatják majd, és ledöntik majd, és ledöntik majd,
és felavatják majd,
éjszakánként sötét utcákon csatangol, otthonokba
képzeli magát,
kockás takarót húz magára, ajtót nyit neked.*

Bak Rita

Mélyből az angyal

*Nem mentem templomokba,
nem hallgattam papokat,
mindig otthon voltunk,
a kis család,
azon az estén is.
Létünk partján
karácsonyfa nőtt.
Körbeálltuk.
Szívem fekete,
állandóan szorongó volt.
Álltunk a fa előtt,
kezem mindig ökölben,
lerágott körmökkel.
Mélyből az angyal.
Bár azt énekeltük,
mennyből, valahogy
félrehallottam.
Egymásra csúszott
a múlt és jövő,
közötte úr.
Kint hó.
Kutyaugatás.
Üvöltés.
Mintha érezte volna az állat,
valami jön.
Tekintetem nem fordítottam
az ég felé,
pedig tudtam,
színe van a
változásnak.*

Marius Chelaru versei
Mandics György fordításában

Elhagyott falu (Sat părăsit)

a mai Romániának,
amelyben minden elhagyatott faluval
apránként fogy el az örökkévalóság

*a fák elvándoroltak
mintha árnyaikkal az emberekhez lettek volna kötve
akár a kutyák*

*egyesek meghaltak
a temető széléig vonszolták magukat
névtelen évszakok folytak el az út porában
azok lábnyomai között akik voltak*

*emlékeket szöve a gyermekek elhagyta gyermekkorokról
a faluszéli pocsolya partján ahonnan elment
a békakuruttyolás*

*a napok
a szürkék avagy a fénytől szédültek esténként
a nyeregből leszállnak
hagyják hogy elragadják őket az éjszakák melyek
felöltöztetik a falut
ahol senki sincs már aki álmodjon*

*a házak közt
egy út húz el sietősen
csak ő emlékszik még
hogy az örökkévalóság nagyon-nagyon régen falun
született*

utazás

(călătorie)

távolról

egy-egy falu úszik el az út mentén

már látom

fekete madarak tépik ki magukat a nappal húsból

az alkony rügyei keresztezik utamat

távolról

látom a házakat könnycseppeként csüngeni

az éj öléről

egyesek ablakaiban

nőnek a fények

miként az élet virágai

mások háztetőiről

melyeket mintha elfeledett volna mindenki és senki

rozsdás emlékek törnek felszínre

idő-madarak röptének fátylába öltözve

a magány lakta

öreg házak

lassan száradnak el

élettől nem locsolt virágok

senkitől sem észrevéve

rájuk nehezednek tollai a felhőknek

melyek egyre nehezebbek s egyre sűrűbben jönnek

egyre hidegebben

a fájdalmat nem tudom legyőzni

ha öreg házat látok

magánytól elpusztulni

*sötét üvöltések nyúlnak értem
a felejtésen túlról*

*az út folyik tovább a város felé
sebek nélkül
fáradhatatlan*

egyfajta világ
amelyben élünk valahogy
(un fel de lume în care trăim cumva)

azoknak, akik madár-folyóként áramlanak
múlt és jövő között

*az emberek olyanok voltak mint a madarak
ágakkal kezek helyett és metszett szárnyakkal
hogy ne repülhessenek*

*egyesek mint valami ruhákat
felpróbálják a szavakat*

*mások úgy tűnik öröktől fogva táborokba gyűlnek
szorosan egy tűz körül
melyben elégetik emlékeiket
csendben haragnak múltjukból melyet már nem akarnak
tegnapi húsból egy-egy darabkát kiköpnek*

*egyikük végigmért
mint aki megéri
hogy mindenki nem csak egyedül hal meg
de még magányosabban él mint ahogy meghal*

*a másik szétterült előttem
mint egy átlátszó szőnyeg
ránéztem
egyik szeme helyén golyó volt
a szíve helyén
repedt és véres emlékeket láttam*

*egy gyermek ment át pillantásomon
akár egy angyal-könnycseppen*

*mosoly helyett gyermekkorhiányt viselt
szavak helyett csupán annak
gyűlölet-ujjait éreztem aki megütötte
kiragadva pillantásomat*

- - -

*otthon
egyformák az utcák*

*összegezve
ebből a naptól hiányzik néhány ember
úgy éreztem
mintha e világban ködként jártak volna*

*ott
az emberek olyanok voltak mint a madarak
könnyekkel a kezük helyett és nyesett szárnyakkal
hogy ne repülhessenek*

MARIUS CHELARU (született 1961. augusztus 30.) Iași-ban végezte egyetemi tanulmányait, ott is él és dolgozik, mint különféle irodalmi és kulturális lapok szerkesztője, főszerkesztője. Eddig több mint 40 kötetet adott ki, ennek zöme vers, a többi esszé, próza és műfordítás. Műveit eddig húsz nyelvre fordították le, köztük majd minden távol-keletire, mivel a Japán Haiku Társaság és más haiku-szervezetek ismert tagja.

Tree Riesener

Egyszer majd elmesélem neked

Mohai Szilvia fordítása

Azok az idióta tévékamerák!

Muszáj volt pont ott pásztázniuk a tömeget a Szent Péter téren, ahol én is álltam percekkel azután, hogy a pápa meghalt; rögzíteniük, amint egy félig megoldott Snickers-szeletet tömök a számba, amelyet Philadelphiától egészen Prágáig hurcoltam magammal a hátzísákomban; és a világ elé tárniuk mindezt.

És ahogyan beleharaptam a csokiba, az sem volt éppen hölgyhöz méltó.

„Tényleg elég ádázul tömte a szádba” – jegyezte meg később Ellen Jameson, aki alig tudta visszafogni a vigyorgást, hogy rajtakaphattott e gyalázatos viselkedésen. Nem semmi egy ember; folyamatosan azt kutatja, nem kente-e össze valaki rúzzsal a fogát, vagy nincs-e nyitva a slicce. És akkor sem épp odasúg neked, vagy oldalba bök. Megvárja, amíg megtelik a terem, majd fennen mutogat. És harsog.

Még ma is felhossa, pedig tizenegy év telt el azóta. Tudom, hogy te is hallottad már, de persze nem érted, mert még csak tízéves vagy; ám ha eljön az ideje, szeretném, ha tisztában lennél az előzményekkel.

Vajon feltűnt-e bárkinek is, hogy terhes vagyok, és egész nap nem ettem semmit, amióta a repülón kaptam reggelire egy apró dobozkányi gabonapelyhet és egy ragacsos kakaós csigát? Szinte elájultam az éhségtől és a rám törő érzésektől, de mindennek ellenére azt reméltem, odaérek, mielőtt a pápa eltávozna.

Hiszen különben mi értelme?

Senki sem kap piros pontot azért, hogy elmondhatja magáról, „ott voltam a Szent Péter téren, miután a pápa meghalt”. A lényeg az, hogy abban a pillanatban legyél ott, amikor megtör-

ténik. Csak akkor ér valamit. Ellenkező esetben anélkül távozott volna a lelke, hogy megkapom a jeletem.

Hogy miért mentem oda? Diana hercegnő magányos kis szigetére már ellátogattam egyszer, hogy jelet küldhessen nekem, és a pápa volt a B tervem. Abszolút logikus választás, tekintve, hogy azt szerettem volna eldönteni, elvetesselek-e, vagy sem. Ne haragudj, de akkoriban egyszerűen ilyen voltam.

A szigeten határozottan éreztem egyfajta izzást, és azt reméltem, hogy az a kis paca bennem – azaz te – valamilyen módon megmutatja magát, amint János Pál pápa elhalálozik; akárcsak egy holttest, amely a gyilkosa jelenlétében vérezni kezd. Akkor tudni fogom, hogy az a bizonyos Valaki fenn az égben azt üzeni, legyen erős, és tartsalak meg téged.

Szerény véleményem szerint sokkal illedelmesebb dolog volt ennem valamit ahelyett, hogy elájulok, és a körülöttem állókra háritom a felelősséget, hogy segítsenek rajtam, amikor valójában azért voltak ott, hogy elmerenghessenek a halálon és az eljövendő életen.

De csak nem tudtam megszabadulni ettől a stigmától. Talán Spanyolországban, Szingapúrban vagy egy hajóúton történt: épp a bárban iszogatunk, amikor valaki többször is rám pillant, majd azt mondja, „olyan ismerős vagy nekem”. Az este folyamán továbbra is figyelget, próbál visszaemlékezni, és – tudod, ahogy mindenki szokta – furán megemeli a poharát, akárhányszor rajtakapod, hogy néz.

Aztán, amint épp felszabadultan, boldogan és kulturáltan szórakozom egy csapatnyi új baráttal, és egy asztalnál ülve ropogtatom a rágcsálnivalót abban a tudatban, hogy te mélyen alszol bent a szobádban, egyszer csak rácsap az asztalra, és felkiált: „Megvan! Te vagy az a lány, aki egy Snickerst tömött a szájába, amikor a pápa meghalt.”

Mindenki elszörnyedve hőköl hátra.

Hát, erről fognak emlékezni rám, nem pedig amiatt, hogy mielőtt meghoztam volna egy fontos döntést, a spirituális hatalom földi központjába robogtam. De úgy gondolom, így jobban megérted majd, miért döntöttem úgy, ahogyan döntöttem.

Megfordult a fejemben, hogy lefagyaszthatnálak, majd később, miután átéltem mindent, amit szerettem volna, elintézném, hogy kiolvasszanak, vagy mit szoktak ilyenkor csinálni, és megtermékenyítsenek veled valakit; majd keresnék egy kedves portugál lányt, aki együtt utazgatna velem, és vigyázna rád.

A hírekben is hallottam. Spanyolországban több tízezernyi van olyanokból, ami te lehettél volna. Egy embriósereg, mondhatnánk, a madárraj mintájára. Maradékok olyan megtermékenyítési kísérletekből, amikor egy másik embrióra esett a választás.

A maradékokat megpróbálják örökbe adni; azokat pedig, akiket senki sem akar kikeltetni, felnevelni és szeretni, az Alzheimer-kór kutatásának szolgálatába állítják. Szép kis zsarolás! De ahogyan egy híres ember mondta egyszer, amit én körülbelül gimi másodikban hallottam: „Azok is megkapják, ami jár, akik csak állnak és várnak”. Vagy fagyottan hevernek, és várnak. A pontosságot illetően mindig is bogaras voltam. Ez már nemegyszer okozta a vesztemet.

Mindegy, szóval végül mégsem a fagyasztást választottam; így esett, hogy ma itt vagy.

Nézlek, ahogyan alszol, mint például most is, és azon töprengek, mikor lenne a legjobb elmondanom neked. Talán életed legboldogabb napja előtt kellene, amikor ártatlan huszonhárom évesként férjhez mész; talán majd akkor elmesélem, hiszen így az a hatalmas öröm kioltja a szomorúságot, amikor az esküvőd előtti estén megejtjük a nagy beszélgetést a habos-babos gyerekszobádban. Miután elcsevegtünk számtalan kellemes dologról, sok jót kívántam neked a jövőre nézve, és elmagyaráztam, hogyan bánj a férfiakkal, úgy mellesleg odavetem majd: „Egyébként meséltem már, hogy kis híján elvetettelek?”

Remélem, ettől majd különlegesnek érzed magad; kiválasztottnak, aki Isten kegyelméből, II. János Pál pápa és Diana hercegnő közreműködésével megúszta másik lehetséges sorsát, azaz, hogy egy őssejt váljék belőle, aki egy fehér köpenyes kutatón kívül senkit sem érdekel.

Ki tudja? Lehet, hogy úgy jobb életed lett volna. Mert igen, az enyém kész káosz, merő szétszórtság; azt sem tudom, hol vagyok,

milyen nap van, és még értelmes állásom sincs. Lehet, hogy oda kellett volna adjalak valakinek, aki képtelen teherbe esni.

Ott lehettem volna a közeledben, figyelve, ahogyan növekedsz; én lettem volna az az idős hölgy az ezerrétényi ruhában, aki a galambokat eteti a parkban, ahol játszol, és akiről a halála után kiderül, hogy rád hagyta minden vagyonát. Sosem tudnád meg, ki is voltam, de mindörökké megemlékeznél rólam az imáidban, és minden halottak napján pénzt adományoznál valamelyik templomnak virágra.

Ám én másképp határoztam; és közben végig rád gondoltam. Már azelőtt nevet választottam neked, mielőtt tudtam volna, fogod-e valaha viselni. Az elhajtott magzatoknak nem lehet nevet adni. Én azonban ott, a Szent Péter téren eldöntöttem, hogy fognak hívni, még mielőtt kiderült volna, hogyan is végződik ez az egész.

Lefogadom, hogy az összes bíboros kitalálja, mi legyen a pápai neve, mielőtt az elődjük meghalna; de ha nem őket választják, sosem árulják el, mi lett volna az. Megtartják maguknak. Esetleg titokban így írják alá szerelmes leveleiket, amelyeket a menyekbe küldenek az édesanyjuknak. Fiad, Walter pápa. Jennifer pápa. Brittany pápa. Búbánat pápa.

Úgy döntöttem, még ha el is vetetlek, akkor is lefagyaszthatlak. Megmondom nekik, hogy mindenképp a saját nevedet írják oda, ne pedig egy kódot, mint például 2XY 1000-es számú minta. Hanem az igazi nevedet, azt, hogy Milagros. „Spanyolul azt jelenti, csoda” – mondom majd nekik. Úgy gondoltam, jó név lesz ez egy szegény kis, siralomházba került embriónak.

Egy homályos fénykép is fénykép. Sőt, néha egy elmosódott fotó még jobb is, hiszen úgy nagyjából láthatjuk, milyen volt az illető, azokat az apró részleteket viszont nem, amelyek egyébként sem fontosak abból a szempontból, szeretünk-e valakit, vagy sem. Gondoljunk csak egy végtelenül idős hölgyre, aki kincsként őrzi néhai férje utolsó fotóját, aki nyolcvankét éves korában halt meg; és csupán egy kifakult Polaroid képe van róla, amelyen csak a fehér pitypangpelyhekként meredező, rakoncátlan hajszálai látszanak, meg az a mesterkélt póz, amelyet felvett, ahányszor csak fotózták.

Számomra ez a fotó az az ultrahangkép volt abból az időből, amikor mindössze egy paca voltál. A szívem fölött hordoztalak, végig egészen Angliáig és Rómáig. Az emberek azt hitték, hogy egy térképet bújok, pedig valójában téged nézegettelek, nyolc-hetes korodban. Arra gondoltam, ha meghalok, és kiterítenek, nálam lesz a képed, és amikor megtalálják, megborzonganak majd. Aztán munka után elmennek iszogatni a barátaikkal, hogy egy bár meleg fényességében üldögélhessenek, ami neked sosem adatott meg; majd amikor az este végén hazaérnek, kedvesebben bánnak a gyerekeikkel, és türelmesebben a párjukkal, ha az túl sokáig táncolt valakivel a szilveszteri bulin; és mindig visznek magukkal egy kis aprót, hogy tudjanak adni a hajléktalanoknak.

Az újságok tele voltak mindenféle pápás dologgal; olyan izgalmas információkkal, amelyekkel egyébként sosem találkozánk, mint például az *imo pectore*, amely annyit tesz, „a szív mélyén”; ezt akkor használják, amikor a pápa titokban választ ki egy bíborost, nehogy az illető a nyilvánosságra hozatal miatt veszélybe kerüljön, mint valami üldözött országban.

Az apádon kívül senkinek sem meséltem rólad. Egyelőre csak *imo pectore* léteztél, te voltál az én *imo pectore* lányom; ez még névnek sem lett volna rossz, már ha mindketten közép-amerikaiak volnánk. „Ő a lányom, *Imo Pectore*” – mondhatnám, de angol nyelvű környezetben csak harmadik világbélinek bélyegezésének miatta, úgyhogy komolyan sosem fordult meg a fejemben ez a lehetőség.

Arra gondoltam, hagyhatnálak lefagyasztva, amíg meg nem oldom a problémáimat, le nem diplomázom, és férjhez nem megyek. Majd egy szép napon főzök egy finom vacsorát, kibontok egy üveg bort, gyertyát gyújtok, és amikor a férjem hazajön a munkából – az orvos férjem, aki a világot járva szerencsétlen sorsú, elhagyott, szegény embereket műtöget –, azt mondom neki, „van egy behűtött kislányom; behozhatjuk ide, ahol jó meleg van?”

Szóval, nem mondtam el neked, mit éreztem abban a pillanatban, amikor bevágtam azt a Snickerst. Azt hittem, elájulok a fáradtságtól és az éhségtől. Persze, jól esett volna egy szelet teljes

kiörlésű kenyér sajtos-mogyoróvajás-répás-zelleres vajkrémmel megkenve, de a többezres tömeg közepén csak ez volt nálam.

Úgyhogy megettem, és menyei volt. Karamell és nugátkrém, csoki és mogyoró. Egy palack langyos Perrier ásványvízzel öblítettem le, amelyet szintén a hátizsákomból vettem elő.

Ahogy ott ettem-ittam, a pápa lelke eltávozott; amikor egy meleg, nyirkos szellő libbent át fölöttünk, egy emberként állt el a tömeg lélegzete, és egyszerre mindenki tudta. „Vegyétek, egyétek – hallottam egy hangot –; és igyátok, mindannyian.”

Alig hittem el. Hiszen abban a pillanatban én éppen ezt csináltam! Ez volt a második jel.

Mindenki lődörgött ott még egy kicsit, mintha csak nem akarná, hogy véget érjen a buli; de aztán, amikor végül kezdtek elszálingózni, és a tömeg szélein megjelent néhány nő seprűvel, hogy eltakarítsa a szemetet, én is elhagytam a teret. Elsétáltam a La Chasse du Pape kávézó előtt, és ott ült ő, az apád, fehér kalapban és fagyifehér öltönyben; pont úgy nézett ki, mint Leon Redbone a válogatáslemeze borítóján; egy macchiátót iszogatót, és ránk várt, abban reménykedve, hogy arra fogunk elmenni.

Bár két héttel azelőtt, a prágai Anglo-Skandináv Hotel teraszán azzal váltunk el egymástól, hogy fogom azt a köteg pénzt, amit adott, és véget vetek neked; most itt várt ránk, mert volt egy megérzése, hogy épp arra sétálunk majd el.

Egy percig csak álltam ott, és bámultam rá, ő pedig mintha bocsánatkérően mosolygott volna, mint Hugh Grant, amikor rajtakapják, majd levette sötét szemüvegét. Aztán olyan dianásan, ahogyan mindig is szokta, anélkül, hogy tudna róla, félrebillentette a fejét, és felnézett rám a szempillája mögül, mint egy félénk kiskölyök.

Hát, bummm, ez az, gondoltam; majd akkor és ott elhatároztam magam. Persze az sem nehezítette meg a dolgom, hogy a levegő harangok zúgásával telt meg, amelyek lassan és gyászosan bimbammolva adták tudtunkra, hogy az öregúr elment. Nem voltak ők rossz páros, Diana hercegnő és János Pál; és éreztem,

hogy mellettem állnak. És az apád mellett. És melletted.

Hát ezért vagy most itt velem; egy újabb sznob európai bevándorló, elvált szülők gyermeke, akit félig rokokó, félig kommunista reneszánsz európai fővárosokból hurcoltalak le az olasz tengerpartig egymagam Josefinával, aki vigyáz rád. De itt vagy, és én is itt vagyok; együtt vagyunk.

Két szent ténykedésének gyümölcseként születél meg, akik ott keringtek fölöttem, és gondoskodtak arról, hogy élhess, és elmesélhesd a történeted, amelyet hamarosan le is írok arra az esetre, ha túllőném magam, vagy lezuhanna a gép, mielőtt betöltöd a huszonhármadik, és megejthetjük azt az esti beszélgetést az esküvőd előtti napon a habos-babos gyerekoszobádban.

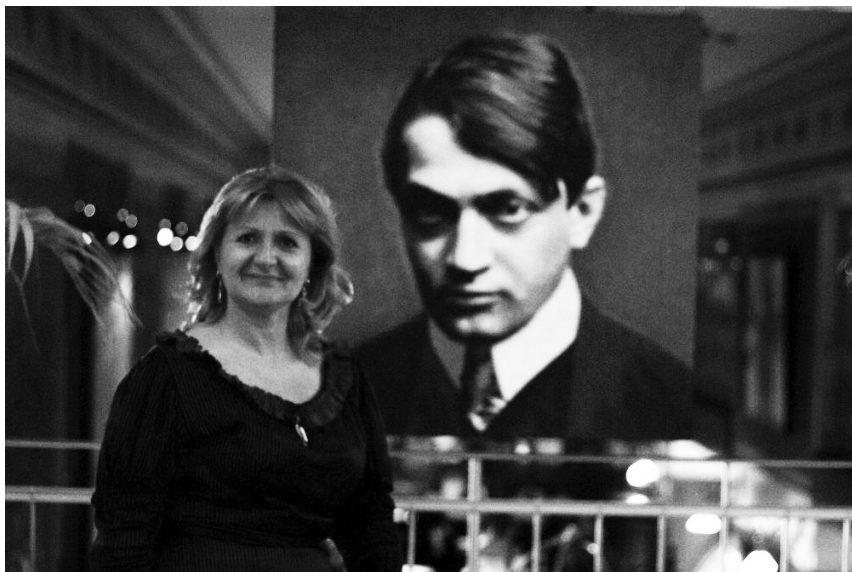
Itt vagyunk mi ketten együtt, és egyszer majd elmesélem neked, miért kell minden évben azon a napon, amikor a pápa meghalt, kint üldögeálnünk valahol a tömegben, megennünk pár szelet import Snickerst, és felesben megszogatnunk egy palack langyos Perrier ásványvizet.

Arra gondoltam, a pillanatnak emléket állítandó, választhatnám nevedül a János Pál egy női változatát, például azt, hogy Jeannette Pauline (juj!), de túlságosan is szerettelek ahhoz, hogy ilyesmit műveljek veled. A Diana gyönyörű, de én valami különlegeset akartam. Végül arra jutottam, a Milagros az a név, amelyet már akkor kiválasztottam neked, amikor mindössze egy ultrahangkép voltál, jó döntés lenne.

A harangok János Pálért zengtek, ám a pillanat Diana hercegnőnek is szólt, és te voltál az ő első csodájuk.

TREE RIESENER amerikai író nő irodalmi lapokban publikál verseket és novellákat, köztük a *The Evergreen Review*-ban, az *Identity Theory*-ban vagy a *The Belletrist Review*-ban. Írásai orosz és török fordításban is megjelentek. A Philadelphiai Írókonferencia pályázatain három első díjat nyert. Eddig három verseskötete jelent meg. Jelenleg Philadelphióban él.

Ady: a vakító fehértől a mindent elnyelő feketéig

Laik Eszter beszélgetése
NAGY ANGÉLÁval

A 2019-es Ady-emlékválán legemlékezetesebb estjét szervezte meg, és számos más programmal építi az Ady-kultuszt. A Facebookon több mint tízezer tagja van Ady-csoportjának. Ady-filológiai és -ikonográfiai kutatásaival, felfedezéseivel már az Irodalmi Jelen olvasói is találkozhattak. NAGY ANGÉLA nem hivatásos irodalmár, tiszta lelkesedésből szánta oda az életét Ady emléke ébren tartásának, de a szakmabeliekhez méltó módon végzi a munkáját. Interjúnkban arról mesél, hogy miként csinálja mindezt.

– Mikor és hogyan kerültél kapcsolatba először Ady költészetével, mi készítetett rá, hogy Ady Endrével kezdj foglalkozni?

– Azt hiszem, Ady harmadikos középiskolai tananyag volt akkoriban. Az irodalomtanárnőm, Pécsi

Ágnes olyan átéléssel magyarázta nekünk az Ady-versek jelentését – egy kereskedelmi szakközépiskolában! – hogy például a *Héjánász az avaron* értelmezésének Ági néni-féle interaktív előadása mai napig megmaradt bennem. Tizenhét évesen még értetlenül néztünk, hogy lehet egymást szeretni, de mégis tépni, marcangolni, bántani, akár a verekedő héják. Ekkor kezdtük kapiskálni...

Volt számomra viszont egy ezt megelőző első találkozás Ady verseivel. Talán még tizenhat sem voltam, amikor egy viszonzatlan, plátói szerelem okozta iszonyatos szívfájdalmam enyhítésére – akkor még nem lévén internet és egyéb elérhető tanácsadócikkek e témában – mi volt hát kéznél: egy Ady-kötet. Ezt levéve a polcra rögtön rátaláltam jó pár olyan versre, ami pontosan illett az én keserű helyzetemre, szívfájdalmamra. Abban az állapotban főként Ady fiatalkori, romantikus, szomorú, vágyódó, bánkódó verseit tudtam nagyon átélni. Egyre csak olvastam, és számárfüleztam az oldalakat azoknál a verseknél, ahol úgy éreztem, a költő szinte helyettem beszél. Hosszú hónapokig társammá vált az Ady-összes akkoriban. Ezt tetézve még verseket is kezdtem írni – természetesen Ady hatására –, így írtam ki magamból a bánatomat. Hamarosan kikeveredtem az érzelmi gödörből.

Azt még el kell mondanom, hogy már óvodás koromtól egészen a középiskoláig én voltam „a szavaló gyerek”, aki ki mer áll-

ni, nem sül bele a szövegbe, és hosszú verseket is elmond anélkül, hogy izgulna. A megszamárfülezett oldalakkal teli, 1977-es kiadású Ady-összes kötetet a mai napig az asztalomon tartom.

Felnőttként teljesen más irányú szakmát választottam; közgazdászdiplomát szereztem, adótanácsadó és könyvelő lettem saját vállalkozásban. Jöttek a gyerekek, a család, a munka, a rohanó hétköznapiak, de azért az Ady-összes sosem volt eltéve a polcra. Ha csak öt percem volt, egy vers elolvasása mindig belefért.

Jó pár évvel ezelőtt, amikor már a gyerekeim is cseperedtek, több szabadidőm lévén újra kezembe kerültek a versek. Nemcsak Ady, de legtöbbször ő. 2011-ben a Múzeumok Éjszakája alkalmából elmentem egyik barátnőmmel a Veres Pálné utcai Ady-émlékmúzeumba. Akkor ott annyi mindent hallottam a költő életéről, hogy egészen elbűvölt, és azt gondoltam, bárcsak én is ennyi mindent tudnék Adyról. Talán ennek hatására kezdtem el apránként megvenni és olvasni a kortársai, barátai jegyzete könyveket az életéről. Legjobban Dénes Zsófia az *Akkor a hársak épp szerettek* című könyve, Nagy Andor *Tavaszi Váradon* című kötete és Révész Béla könyvei fogtak meg. Egyre jobban megismertem nemcsak a költő életét, de a versei érzelmi hátterét is. Azóta persze szinte az összes Adyról írott könyv része a gyűjteményemnek.

2016 őszén elmentem a Veres Pálné utcai lakásban működő Ady versmondó szalonba. Szerettem volna olyan emberek között lenni, akiknek életében szintén meghatározó a versek szeretete. Meggyőződésem, hogy akkor értünk meg igazán egy verset, ha megtanuljuk és mondjuk, szavaljuk. Amikor átszűrjük magunkon, és ezáltal eljutunk a lényegéhez.

Ugyanebben az évben mentem el először Nagyváradra. Szerettem volna látni a Pece-parti Párizst, ahonnan a fiatal Ady mint újságíró elindult. Találtam egy váradi lakost, aki jól ismervén a várost, elvállalta, hogy két napig Ady lábnyomában kalauzol. Kíváncsi ember vagyok, az egyre több információ még több kérdést szült bennem, de nem volt kinek feltennem. Ekkor ajánlották azt a kutatót, aki talán a legtöbbet tudja Adyról, mégpedig Péter I.

Zoltán váradi helytörténészt, újságírót, aki személyesen ismer-
te Kovalovszky Miklóst, Vezér Erzsébetet, és több könyvet is írt
már Ady életéről. 2016 decemberében találkozhattam is vele Vá-
radon. A találkozásunkból barátság lett, a közös pont természetesen
ki más is lehetne, mint Ady.

– *Úgy tudom, hogy Péter I. Zoltánnal való megismerkedésed után
kezdted el komolyabban foglalkozni a költő életének kutatásával, és
ennek eredményeként publikáltál is a témá-
ban. Hogyan történt ez?*

– Így van, tulajdon-
képpen Zoltán szemé-
lyében találtam meg azt
az embert, aki szinte
minden kérdésemre tu-
dott válaszolni Adyval
kapcsolatban. 2016 vé-
gén ő már elkészült az
Ady-életrajzzal, de az
még kiadásra várva a fi-
ókjában lapult. Igyekez-
tem a sok információt
és segítségét viszonoz-
ni, és próbáltam olyan
képeket, képeslapokat
keresni, amelyek esetleg

hiányoznak még a könyv illusztrációi közül. Például nagy örömmel
vettem meg egy árverésen egy olyan képeslapot Ady idejéből, amin
minden eddiginél közelebről látszik a költő kedvenc pesti koc-
mája, az Andrassy úti Három Holló. Az ilyesmit természetesen
csak Ady-rajongóknak fontosak, de azoknak ez nemes szórakozás,
és nagy öröm minden egyes megtalált apró kirakósdarab. Talán
még egy példát említenék: kétséges volt, hol zajlott a Nyugat fel-
olvasóestje Miskolcon 1909-ben. A színházban vagy egy étterem-
ben? Egy Ady-levélből kiderül, hogy ő a felolvasóest alatt rosszul

PÉTER I. ZOLTÁN – TÓTH JÁNOS

ADY ENDRE
NAGYVÁRADI SAJTÓPERE
ÉS BÖRTÖNNAPJAI

*Egy kis rixa
Nagy Angélikával, Ady
életműve lelkes és
rakarított kutatójainak!*
Peter I. Zoltán
Nor. 2018. május 17

Noran Libro
Budapest, 2012

lett, és felvitték a szobájába. Erre felfigyeltem, mert így a színház nem lehetett a helyszín. Felhívtam a miskolci könyvtárat, ahol készséggel kikeresették az akkori újságokat, és már küldték is a tudósítást a 110 évvel ezelőtti esemény részleteiről. S még ehhez hasonló jó néhány apró

részlet, adat, fotó került elő, amelyekkel a kiadásig, ha csak egy kicsit is, de be tudtam segíteni Zoltánnak az utolsó simításoknál.

– *Az Irodalmi Jelenben is közöltük azt a régi fotót, amelynek valószínű háttérét, miszerint nem a gyermek Adyt ábrázolja, te nyomoztad ki. Ez is egy ilyen kutakodás alkalmával jött a napvilágra?*

– Péter I. Zoltánnal mindketten úgy gondoltuk, hogy azon a képen nem a gyermek Ady szerepel, emiatt úgy döntött, nem is fogja szerepeltetni az életrajzban. Úgy véltük, egy kislány lehet, de nem tudtuk, ki. Persze engem nem hagyott nyugodni a dolog. Nagy elszántsággal nekiálltam kutatni. Volt egy kiindulópontom, aminek alapján elkezdtem a nyomozást, mégpedig a képen látható faragott „trónszék”, amelyen a kisgyerekek ül. Ez talán sok más fényképen is szerepelhetett akkoriban, az adott műteremben készült képeken. Ezen a szálon továbbhaladva sikerült kétséget kizáróan megállapítani, hogy a kislány Léda, és a kép valóban Lojanek János híres váradi fotográfus műtermében készült. Az

külön öröm volt, hogy ez az írásom az Irodalmi Jelenben publikálásra is került „*Ady Bandi vagy Brüll Adélka? Avagy: ki tette híressé Lojanek trónját?*” címmel, a „kutatás” részleteit ebben mindenki elolvashatja.

– *Azért az korántsem jellemző, hogy nem irodalomtörténész, illetve nem szakmabeli (filológus végzettségű) kutasson fel és bizonyítson ilyen témában újszerű tényeket.*

– Közgazdászként, adótanácsadóként ez nem szokványos, az biztos. Háromgyerekes anyaként pedig nem is igen adottak a nyugodt körülmények a kutatáshoz. Legtöbbször „éjjeli bagoly” üzemmódban van időm Adyval foglalkozni.

Azóta az érmindszenti Ady-szülőház faláról, Ady ágya fölül le is került a kis Léda képe, akit a kisgyermek Adynak hittek. Nagy örömmel töltött el, hogy egy újabb téves kis részlet került a helyére az Ady-ikonográfiában.

– *Ha jól tudom, erről a fotótörténeti kutatásodról szóló cikketet utánközlési engedéllyel Balázs Géza, az ELTE nyelvészprofesszora is megjelentette a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem nemzetközi kiadványában.*

– Igen, és nagyon megtisztelőnek érzem, hogy felfigyelt erre az írásomra, és méltónak tartotta a közlésre ebben a színvonalas egyetemi kiadványban. Azóta még egy felkérést is kaptam tőle, hogy a váradi egyetemen, ahol ő is tanít, tartsak egy rövid előadást a diákoknak Adyról – az emlékhelyekről, a kultuszról, versértelmezésekről, minden kötöttség nélkül.

Nagy örömmel fogadtam el a felkérést, és 2019. december közepén erre sor is került.

– *Hogy érzed, még mindig van mit kutatni Ady életében?*

– Bizony van, még így száz évvel a halála után is! Sok olyan tény és szükségesnek tűnő átértelmezés került a felszínre Péter I. Zoltánnal való diskurzusaink során, amelyek lejegyzése igencsak fontos lenne egy még árnyaltabb Ady-képhez.

Az életrajzi kötetbe nem valóak, de mindenképp részei Ady életének, és sok helyen új megvilágításba helyeznék az eddig valóságosnak hitt mozzanatokat. Zoltán biztat a mai napig is, hogy

ezeket nekem kellene megírnom. Megtöltenének egy kisebb könyvet, úgy hiszem. Mivel kevés az időm, ez egyelőre csak terv. De legalább már nem álom, hanem terv.

Addig is gyűjtöm az anyagot a készülő könyvhöz, és ha tehetem, tovább kutakodom olyan Ady-írások és -publicisztikák után, amelyek jelenleg nem elérhetők még digitálisan sem. Képes vagyok öskövület mikrofilmolvasókat tekergetni a könyvtárban, kikérve például 1906-os lapszámokat, hogy megtaláljak egy elfeledett Ady-cikket vagy elolvassak egy harmincas évekbeli interjút Lédával.

– *Nem szokványos az sem, amit megvalósítottál az elmúlt években Ady emlékének megőrzése terén. Ady140- és Ady100-emlékest, amelyeket egymagad, önerőből rendeztél, profi szervezőket is megszégyenítő sikerrel, mindenféle háttérszervezet és támogatás nélkül... Mesélnél ezekről?*

– 2017. november 22-én ünnepeltük Ady születésének 140. évfordulóját. Volt egy elképzelésem egy olyan rendhagyó estről, amin én is szívesen részt vennék. De ilyesmit nem találtam sehol. Elhatároztam, hogy akkor majd én megrendezem, nemcsak saját magam örömére, hanem reméltem, hogy sok más Adyt szerető ízlésével is találkozni fog. Mindig nagyon határozott és gyorsan cselekvő ember voltam, a munkámból adódóan a szervezésben jó vagyok. Utólag visszatekintve persze hihetetlen nagy feladat volt, mindent egyedül csináltam a jegyértékesítéstől kezdve a technikai-zenei részek összehangolásának megoldásán át a dramaturgiáig, rendezésig, műsorvezetésig. Ez mind-mind egy személyben rám hárult. Így utólag nem is tudom, honnan vettem a bátorságot, hogy a Centrál Kávéház üzletvezetőjével tárgyaljak egy Ady-estről, amikor erre semmiféle anyagi erőforrásom nem volt, pusztán az Ady iránti rajongás, tisztelet és az elszántság dolgozott bennem. De végül sikerült. Versmondó és zenészbarátaim, valamit családom segítségével egy nagyszerű estét szereztünk a közönségnek. A sok fáradtságért kárpótolt az utána következő rengeteg pozitív vélemény és komment. Még a középiskolai magyartanárnőm is ott volt. Azért az felejthetetlen élmény, hogy Pécsi Ágnes, aki elültette bennem Ady szeretetét, ott ül a nézők között, és figyel rám, amint épp Adyról beszélek.

Utólag azt mondanám erre a szervezésre: nem tudtam, hogy lehetetlen, ezért megcsináltam.

– *Idén, az Ady-emlékév kezdetén, a költő halálának 100. évfordulóján is szerveztél megemlékezést, méghozzá egy különleges helyen – ott, ahol a költő elhunyt, a budapesti Benczúr utcában. Rendkívül emberközelivé tetted a programot, és különös módon érződött az Ady iránti rajongásod, életének és verseinek ismerete, de mindez mégis szerényen és alázattal előadva. Utána még*

Ady Lőrincné pogácsáját is megkóstolhatták a vendégek.

– Köszönöm, nagyon örülök, ha így látod. Próbáltam minden apró részletre figyelni, ezek szerint érződött az igyekezetem. Az este műsorrendjét nagy részben maga Ady sugallta, ugyanis rátaláltam egy régi levelére. Ebben utasítást ad egy Ady-műsorhoz, amin sajnos nem tud részt venni, ámde leírta, mik hangozzanak el. Ez is különlegessé tette a műsorunkat, és persze Ady megzenésített versei, amelyek nem maradhatnak el. Nagy sikere volt a rendhagyó befejezésnek is, a műsor után ugyanis Ady ízlésének megfelelő, a Szilágyságra jellemző ételekkel, puliszkával, szalonnával, sütőtökkel és fehér borral vendégeltük meg a közönséget. Az est mottójának, úgy gondolom, maradéktalanul eleget tettünk: „Legyetek emlékezéssel hozzám.”

– *Térjünk most rá arra a hihetetlen nagylétszámú közösségre, amelyet 2017 elején hoztál létre, és azóta is működtetsz a Facebookon. Mennyien vannak most ebben az „Ady Endre költészetét kedvelők” elnevezésű csoportban?*

– Mostanra tizenkétezer fő a taglétszám. Számomra is hihetetlen néha ez a gyarapodás és a jó hangulat, a kommentek, az építő jellegű diskurzus Adyról, a verseiről, amelyeket a tagok odaírnak egy-egy vers alá. Érdekes és tanulságos olvasni ugyanazokat a szempontokat, vagy éppen egy teljesen más nézőpontot egy versnél, illetve megismerni egy másik ember személyes mozgatórugóit, miért és hogyan közeledik ehhez a költészethez. Nagyon szeretem a csoportot, és bár komoly elfoglaltság mindennap posztolni, posztokat ellenőrizni, tagokat felvenni, de kikapcsol, lelkesít, igazi hobbi. Sokszor kérdezik a csoport tagjai tőlem egy-egy vers alatt, vajon kihez írta Ady. Öröm számomra, hogy oda tudom írni a választ anélkül, hogy utána kellene néznem, és még azt is, mikor, milyen élethelyzetben keletkezett az adott mű. Persze néha nekem is utána kell olvasnom egy-egy keletkezéstörténetnek. Egy társoldalon pedig Ady prózájából, publicisztikájából osztok meg kevésbé ismert részleteket, továbbá a hozzá kapcsolódó személyekről, életének helyszíneiről ritka képeket, történeteket.

– *Mit gondolsz, „civilként” mennyire látod és értelmezed másként Ady Endre életművét, verseit, mint egy irodalomtörténész vagy egy magyartanár?*

– Nehéz erre egyértelműen válaszolni, de abban biztos vagyok, hogy amióta az Ady-csoportot működtetem, és nap mint nap tapasztalom, olvasom, hogy mit jelent az őt szerető embereknek a költészete, milyen érzelmeket vált ki belőlük, ez mindenképp másként látatja számomra Adyt, mint az, akinek csak a tanulmányai része, és mindig csak „felülről lefelé” előadva tanult vagy tanított róla.

Kétségtelen, hogy nagyon sok jó magyartanár van, akik tényleg értik és szeretik Ady költészetét, ők talán ezt az óráikon át is tudják adni a diákoknak. Bár az biztos, hogy a mai digitalizált világban nehéz rávenni egy fiataalt, hogy mélyedjen el a versolvasásban.

Amikor csak tehetem, eljárók szakmabelieknek tartott Ady-konferenciákra, -előadásokra, és kíváncsian hallgatom, vajon mi újat mondanak Adyról, hogyan értelmezik, kapok-e még választ meglévő kérdéseimre. Az Ady-évben elég rosszak voltak a tapasztalataim.

Jó néhány olyan irodalomtörténész, egyetemi tanár előadását hallottam, akik feltétlenül szükségesnek tartják, hogy az előadásuk minden mondatába két-három idegen szót belefűzzenek, körmondatokban fogalmaznak, és folyton másoktól idéznek. Saját véleményt tőlük ritkán hallottam Adyról, ha mégis, az olyan formában hangzott el, hogy tíz perc múlva szerintem már senki nem emlékezett a lényegre. Ha Ady beült volna egy ilyen konferenciára, azt hiszem, ő maga vajmi keveset értett volna a sok frázisból. Jókat mosolygott volna a képzeletbeli bajusza alatt, és hamar kiment volna dohányozni. Egyet biztosan hiányolt volna: a verseit. Minden előadót, aki Adyról kiáll beszélni, megkérnék, hogy előtte szavaljon el egy Ady-verset. Talán ez lenne a megfelelő belépő.

Természetesen vannak kivételek, és mostanra már tudom, kinek az előadását érdemes meghallgatni Ady-témában. Ugyanúgy, ahogy az is kitisztult már, ki az, aki igazán jól szavalja Ady verseit.

– *A szakmádbeliek, vagyis a nem irodalmárok általában hogyan fogadják körülöttesz a költészet és Ady iránti elhivatottságod, sikerült-e már mást is „megfertőzni” ezzel?*

– Megmondom őszintén, eddig még mindenki furcsán fogadta, amikor megtudta, hogy az ő könyvelője például Ady-émléket szervez, szaval és Ady-relikviákat gyűjt. Biztos vagyok benne, hogy könnyebben megértenék és elfogadnák talán még azt is, ha hobbiként használt bútorokat festenek le vintage stílusban, vagy rajongója lennének egy focistának és csapatának. A felszínesebb dolgok könnyebben emészthetők. Költőért, költészetért rajongani ma már furcsának hat, sajnos. De azért vannak pozitív tapasztalataim. Néhány ügyfelem, akikkel szinte már baráti viszonyban vagyok, eljött az Ady-rendezvényemre, és láttam rajtuk, hogy mosolygós és boldog befogadói voltak a költőről szóló anekdotáknak, a kiválóan tolmácsolt verseknek és ennek a miliónek. Jó

pár barátom, barátnőm pedig már évek óta tagja az „Ady Endre költészetét kedvelők” csoportomnak, és azóta rendszeresen olvassák a verseket, amit ez előtt nem tettek. Talán egy kicsit már sikerült megfertőzni őket is, a szó legnemesebb értelmében.

A legnagyobb sikernek mégis azt tekinthetem, hogy az a nyugdíjas amatőr újságíró, aki engem először kalauzolt Nagyváradon Ady nyomában, azóta is segítőtársam az „Ady költészetét kedvelők” csoportomban, egy éve pedig saját verses csoportot és oldalt üzemeltet ő is a Facebookon, erdélyi költők versei témában. Pedig korábban nem foglalkozott a költéssel.

– *Tervezel-e még az emlékéven túl is valamilyen rendezvényt?*

– Mivel az Ady-émlékév 2019 végéig tartott, ebben az évben már nem tervezek semmit. Azt hiszem, elég program volt, amivel a csoportot és a költő rajongóit mozgósítani tudtam. Kezdtünk január 27-én az Ady100-ünnepséggel, majd áprilisban egy sírkerti sétát vezettem a Fiumei úti temetőben az érdeklődőknek Ady és kortársai témában. Nagyon megható volt, ahogy a résztvevők kedvenc Ady-versüket szavalták el vagy olvasták fel az Ady-síremléknél a program végén. Októberben kétnapos emléktúrát szerveztem Nagyváradra és Érmindszentre. Nagyszerűen sikerült, gyönyörű időnk volt. Bejártuk Váradot Ady nyomában, majd Péter I. Zoltánnal találkoztunk, aki mindenkinek dedikálta a frissen megjelent életrajzot. Érmindszenten nemcsak a szokásos múzeum és szülőház megtekintése volt a program, hanem kilátogattunk a temetőbe is, Ady Lőrinc sírjánál szavaltunk, megnéztük a helyi református templomot, az Ady-család padját, majd a gondnok házaspár jóvoltából (akikkel régi-jó baráti viszonyban vagyok) még egy udvaron elköltött közös ebédre is lehetőségünk volt. Felejthetetlen élményekkel és ismeretségekkel lettünk gazdagabbak az út során.

De azért valamire mégis készülök. Úgy érzem, hogy az Ady-émlékév valódi lezárása 2020. január vége, amikor is a költő halálának 101. évfordulójára emlékezünk. November végén hirtelen adódott egy helyszínelajánlás, azóta is zajlanak az előkészületek. Annyit elárulok, hogy rendhagyó estet tervezek, és már most több, önálló esttel már bizonyított és Ady költészetének népszerűsítése mellett el-

köteleződött barátom jelezte, hogy örömmel részt vesz a műsorban. Olyan lesz, akár egy gálaest, mindenki hozzáteszi a magáét, legyen az zene, ének vagy vers. Rendkívül színesre és kötöttségektől mentesre tervezem. Ezen dolgozom jelenleg is, mert nem kis feladat.

– *Mit gondolsz, mi a titka Adynak, hogyan tud a költészete még ma is ennyi embert megérinteni, összetartani?*

– Ady Endrét megszeretni, költészetét, verseit megérteni és szívünkbe zárni minden hibájával, hiányosságával és tévedéseivel együtt is lehet. Megfelelő empátia szükséges hozzá, mert sem Ady személye, sem verseinek mondandója nem átlagos, sőt! A vers lelkünk legmélyebb húrjait szólaltatja meg. Ha meg szeretnénk ismerni – úgy igazán – egy másik embert, át kell ülni ahhoz a kormánykerékhez, ahol ő ül, és észrevenni, hogy ott máshol vannak a műszerek. Ez nem mindenkinek sikerül, sokszor a magánéleti kapcsolatainkban sem, nemhogy egy költővel és költészetével kapcsolatban. Ady különösen bonyolult személyiség volt, a maga korában páratlan ember.

Hihetetlen bátorsággal mondta ki, foglalta versbe a legdrámaibb belső vívódásait is. Dénes Zsófiát egy 1969-es rádióinterjúban arról kérdezték, milyen ember volt Ady Endre. Ő így válaszolt: „Ady réteges és bonyolult lény volt, ilyen egyszerűen nem tudok róla beszélni. A szivárvány mind a hét árnyalata benne volt, a mindent elvakító fehértől a mindent elnyelő feketéig, és közbe esnek a bíbor színek.” A költő egykori menyasszonya, majd életének krónikása ezzel érzékeltette, ami tulajdonképpen megfogalmazhatatlan: Adynak ezt az összetett, bonyolult, színes egyéniségét, váteszi szerepét. Ezért megunhatatlan, kikerülhetetlen és mindig aktuális marad.

Gondolatai ugyanúgy hatnak ma, mint száz évvel ezelőtt, az emberi élet minden árnyalatát megírta, és a mai napig beszél hozzánk. A mai pszichológusok talán olyan kifejezésekkel jellemeznék, hogy „szenzoros élményvadász”, vagy „tudatos brandépítő”. De ez vajmi kevés lenne egy teljes Ady-képhez. Azt hiszem, Dénes Zsófiának sikerült legjobban a jellemzés: a szivárvány összes árnyalata benne volt.

Számomra Ady örök, és a legnagyobb költő, aki valaha is élt és alkotott Magyarországon.

A HÓNAP ALKOTÓJA

PETHŐ LORAND

hajnali requiem

*most csend van neonkattogás
klórszagú gangon álmos kisgyerek
szívében béke félelem
szívében neonkattogás*

*csend van nyirkos betonfalak
november halottak napja
csend van anyját keresi a
kisgyerek klórszagú gangon*

*szívében neonkattogás
tejszínű arcán hajnal
most csend van béke félelem
november halottak napja*

nézzétek, a vízen járok

*átszakadt a gát s a házak
ablakában visszacsillant
sárga szénakazal omlott*

*megfulladt a tyúk az ólban
tépdeste a kutya láncát
a deszkát is átharapta
ázott vályog holdvilágos
megrogyott a háznak sarka*

*ellopták a szüzességem
megbolondult a szomszédasszony
mint szőlőinda fut a réten*

*ne hagyd magad tartsd a gyepelőt
viszi már a kistemetőt
viszi már az apánk sírját
bărăganból hazahozták*

*tartsd a lovat
tartsd a gyepelőt
ne hagyd magad
ne hagyd Áron
elúszik a kistemető*

*mind elúszik a pityóka
karácsonyra nem lesz semmink
jöjj el jézus légy vendégünk
megfulladt a tyúk az ólban*

*félreverték a harangot
húzzad Imre hadd szakadjon*

*ellopták a szüzességem
megbolondult a szomszédasszony*

*és oda vész minden földön járó
test madár barom vad**

*félreverték a harangot
megcsonkított otthonokra
ráborul az esti csillag*

*cserép csattan
gerendához
úszik minden földön járó
test madár barom vad**

*tartsd a lovat
tartsd a gyepelőt
ne hagyd magad
ne hagyd Áron
húzzad Imre hadd szakadjon
cserép csattan
gerendához*

nézzétek a vízen járok

*víztükrében fakeresztek
ráfonódva káka hínár
keservesen levélzárpor
takarja az apák sírját*

*ábel vére
apánk vére
csörömpölnek lent a mélyben*

*ne hagyd magad
ne hagyd Áron
húzzad Imre hadd szakadjon*

nézzétek a vízen járok...

---

*Teremtés könyve, 7. fejezet

(nem) szerelmes vers

*a farkasoktól megtanultam
az utolsó mindig a farkavezér
a fák évgyűrűit percek
alatt zúzza forgácscsá a balta
és a szerelem nem több
mint úri gyászmenet
szegfű illat nyikorgó
bivalyszekér
hogy varázsa van a várakozásnak
hogy a távolban bolyongó arcod
bőrét megérinthetem
a nyelvek alá rejtett kockacukor
megolvad
megtanultam az őszt nézve
felidézni téged
kabátok zsebébe rejtőzni
megtanultam a boldogság
nem egy szelet kenyér
nem szóke
és nem másfél mázsa
hogy minden pont
egyszer összeér
álmaink galaxisában*

lehetnél volna

*lehetnél volna
de nem akartad
mint buta pegazus
szálltál a napnak
csapdostad szárnyad
koromnak súlya
gyöngre tested
földre lehúztad
lehetnél volna
király vagy koldus
ezeregyéjszaka
mely titkokat hordoz
szivar a szájban
hamu ha omlik
a harmincnégy lépés
a sarki boltig
álmom álmatlan
éjjel s bárány
amit a sötét
hiába számlál
pecsét egy könyvben
tartozásom
őszi kis szellő
kabát ha fázom*

*s lehetnél volna
szívemben penge
pilátus nékem
ki felszegelne
hajóm vitorlám
árbóc ha reccsen
jóslat és rozsdá
görbe szegekben*

fésűkagylók. megvadult tavasz.

*nézed a megvadult tavaszt
mint farkas ki hústra vágjik
torkodon a lánc visszatart
torkodba a lánc barázdát hasít*

*a színek játékát nem értheted
megtagadtad istent s eget
füledben fáradt gyerekdalok
emlékrengeteg*

*hiába döngettek kaput falat
a kárpátok alatt
nem maradt
helyed*

*merre mész? van még otthonod?
a fésűkagylók útját keresed?
minden nap egy új stáció?
látod már nincs senki veled*

*csak körbe jársz
nincs több tökmagod
hogy szétszórd lábaid után?
vagy az út is elhagyott?
csak te vagy s a félhomály*

*hova mész falevél?
mondd ki kerget?
ki elől bujdosol?
kergetnek szerelmek?*

füledben fáradt gyerekdalok

*már nem te vagy
arcodról a mosolymaszlag
lepergett*

monostor, gőzölgő nagykabát

*monostor gőzölgő nagykabát
garzonomba képzelem az Adriát
Lia pancsol melle szappanhajos
szakállamról nyálam csorgadoz*

*ablakomban a kaktuszok most pálmafák
a szürkület csókolja nőm homlokát
árnyékában két holttest felszuszog
kócos hajuk sárgaparton mint szurok*

*lábukat langyos hullám mossa csak
a víz tükre lábuktól mocskosabb
távolban árbockötél bökre fut
elringat karjában a holdkorong*

(taníts meg újból játszani)

*taníts meg újból játszani
hadd legyek a hősök hőse
koronám a holdkorong
arányában megfürödni*

*bodzavessző paripám
felszökne a csillagokra
patával gyújtana neked
csillagot ha ép kioltana*

Varga Melinda

„A szabadság vad kakukkfű-szaga”

Az extravagáns, de a magyar klasszikusokhoz és az antik költészethez visszanyúló, kötött formai hagyományokra építkező líra az olvasót felcsigázza. Az a fajta költészet, amelybe esténként nem alszunk bele, és reggelente kimossa szemünkből az álmod. A versekben föllelhető irodalmi allúziók arra készítetnek, hogy elővegyük az antik mítoszokat, a Faludy-összest, Pilinszkyt, Kosztolányit, József Attilát, Ady Endrét, Kassák Lajost, Nagy Lászlót, Orbán János Dénes összes versét és Bréda Ferenc mítoszkritikáit.

A kétezres évek elejének közepén-végén Kolozsvárott szárnyait bontogató fiatal irodalmárok, a mostani középnemzedék, immár több kötetes, elismert költők és írók műveiről átfogó tanulmányt kellene írni. Kisesszém csupán ízelítőt ad róluk, műveikről, nem szándékszik teljes képet nyújtani a nemzedék és alkotásaik sajátosságairól. Ahhoz, hogy Pethő Lorand líráját jobban átlássuk, irodalomtörténeti szempontból elhelyezzük, érdemes, ha csak néhány mondat erejéig is, kitérnünk az erdélyi kortárs magyar irodalom fent említett fejezetére.

Az Erdélyi Híradó Kiadó – Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Pályasorozatban tucatnyi értékes mű jelent meg két évtized alatt. A kiadót gondozó Orbán János Dénes olyan szerzőket indított el az irodalmi pályán, mint Sántha Attila, Fekete Vince, László Noémi, György Attila, Papp Attila Zsolt, Farkas Wellmann Endre, Farkas Wellmann Éva, Nagy Koppány Zsolt, Gáll Attila, Páll Zita, Gergely Edit, Király Zoltán, Szonda Szabolcs, Demeter Szilárd, Lövétei Lázár László, Karácsonyi Zsolt, Szálinger Balázs. A kétezres évek elejének a vége felé érzékelhető egy olyan költőnemzedék feltűnése, amely merít ugyan a fentebb felsoroltak írásművészetéből, és művein jól érződik Orbán János Dénes és a transzközép hatása, azonban az is észrevehető, némiképp szakítani is kíván ezzel a hagyománnyal, újítani akar a prózában és a lírában egyaránt.

Noha nem beszélhetünk olyan erős nemzedéki csoportosulásról, mint a Forrás-nemzedék, vagy a transzközép, kétségtelen, hogy néhány kohéziós elem mentén összekapcsolható olyan alkotók költészete, mint Muszka Sándor, Márkus András, Jancsó Noémi, Varga Borbála, Bálint Tamás, Dobai Bálint, Noszlopi Bontond, Ármos Lóránd, Pethő Lorand.

A kapocs az irodalmi szövegek frenetikus izgalmasságában rejlik, amelyhez a formakultúra igen szofisztikált művelése társul, illetve az antik világlíra jelenléte is szembeötlő mindenik alkotónál. A debütkötetek címe is már önmagáért beszél. Az olvasó nem tud figyelmet nélkül elmenni olyan címek mellett, mint *Ennyi ha történt, A pap leánya birtokostól, Rózsahús, Álmomban macskát szült a nőm, Megfáztam egy temetésen, Csendrapszódia, Seruat és az éjszakák, Emotikon, Koponyahajó*.

Ez a költőnemzedék mert formabontó, pimasz és odamondó lenni. A szabadság euforikus illata hatja át verseiket. Szerepversekkel, irodalmi fikciókkal kacérkodó vagy éppen mély tragédiákra zavarba ejtő személyességgel reagáló, étellel teli lírát tettek le az asztalra.

Faludy György *Monológ életre-halálra* című verséből kölcsönöztem írásom – *a szabadság vad kakukkfű-szaga* címet, mert meglátásom szerint a legmegfelelőbb jelző arra, hogy tömören jellemezzem ezt a lírai irányvonalat.

Pethő Lorand költészete is ebbe illeszkedik be. Az extravagáns, de a magyar klasszikusokhoz és az antik költészethez visszanyúló, kötött formai hagyományokra építkező líra az olvasót felcsigázza. Az a fajta költészet, amelybe esténként nem alszunk bele, és reggelente kimossa szemünkből az álmodat. A versekben föllelhető irodalmi allúziók arra készítetnek, hogy elővegyük az antik mítoszokat, a Faludy-összest, Pilinszkyt, Kosztolányit, József Attilát, Ady Endrét, Kassák Lajost, Nagy Lászlót, Orbán János Dénes összes versét és Bréda Ferenc mítoszkritikáit.

„Somlyóról jöttem / gyomromban Orpheusz pengette húrjait” – olvasható Pethő Lorand a *Robinson a Kertben* című versében. És valóban, ha a kötet verseit figyelmesen szemügyre vesszük, körvonalazódik bennünk Orpheusz mitológiai alakja, aki nem más, mint

Pethő Lorand költői alteregója. Noha a lírai alkotásokat a költő neve alatt olvassuk, kétségtelen, hogy egyes darabok az erdélyi költészeti hagyománytól (lásd Bogdán László, Böszörményi Zoltán, Kinde Annamária, Kovács András Ferenc, Szőcs Géza verseit) nem idegen szereplő műfajába sorolhatók. Orpheusz az alvilág lakói és az olimposzi istenek között kapocs, a fenti és lenti, a jó és a rossz között ő a hermészi közvetítő, aki lantjával bárkit, még Hadészt is képes levenni a lábáról, és a kövek is meglágyulnak játékától. Orpheusz ugyanakkor a szerelmes és hű férfi idealizált szimbóluma is, aki képes leszállni kedveséért az alvilágba, és amikor elveszíti őt, más hölgyek szépsége, bármennyire is lenyűgöző is az, nem érinti meg a szívét. Pethő Lorand Eurüdikéje a titokzatos Lia, akinek angyali, valóságtól elemelt, idealizált, már-már nem evilági lény a költőt a kolozsvári Cseresznye utcától a fény városáig, Párizsig kíséri. Jelen van a fiktív börtönversekben, és fellelhető az M. monogrammal ellátott múzsa alakjában is, aki valószínűsíthetően szintén Lia. A névkülönbség ne tévesszen meg senkit, a lírai ének egyetlen Eurüdikéje van, akiért valóban képes leszállni a poklokra. Az éhezés, a fűtetlen lakás, a kóborlások, a lelki vívódások, a magány alvilága ez, egyféle börtön, aminek a falait nehéz lerombolni.

Robinson alakja és az utazás motívuma az identitáskeresés belső útjait jelképezi, ő Pethő Lorand odüsszeuszi figurája, aki folyton visszatalál a tengerhez, azaz vízhez, mint őselemhez.

Akárcsak az utazás, a tenger is visszatérő motívum a versekben, az első kötettől a megjelenés előtt álló *Graviton* című kötet anyagáig mindenhol felbukkan. Lássunk néhány példát:

*és bőröndök a víz felett
csábítva mocsárt halszagot
a partról tovább eredek
megtölteni egy új lapot
(Fekete balzsam)*

*M. arcáról csillagpor pereg
szürke szekrényekbe zárja rongyait*

*mint evezők a véreres kezek
tördelik a tenger csontjait.
(M. arcáról csillagpor pereg)*

*karomból lassan egy tenger árad
festett halacskák a vízerek
az ember mindig új csodákra várhat
szagom kering oltárom felett
(Koponyahajó)*

A börtönleveleket és a *Bakszag, Alvilági sáv, Emberölésért keresnek Pesten, Razzia* című verseket olvasva az alvilágtól sem megrettenő, a társadalom és az irodalmi elit elvárásaival és belterjeségével szemben álló költői én villoni figurájával találkozunk, aki nem fél leírni azt sem, hogy a parlament olvasni tanul, vagy azt, hogy a korgó gyomrunkon a Biblia olvasása sajnos nem segít.

A társadalmi-közéleti lírát művelő költőkkel ellentétben nem válik didaktikussá, inkább finoman odaszúr egy-egy sorral, bírálja a nem hozzáértő politikai elitet, elmarasztalja azokat az irodalmárokat, akik a kortárs szépirodalmat bizonyos nagyobb kiadók szemszögéből láttatják csak, mely szerint a „körön” kívül eső mű értéktelen. Elutasítja az elitista szerkesztői elveket, amelyek a nyitottságot mellőzve egyszerűen tudomást sem vesznek arról, hogy más értékes művek is vannak a nap alatt.

Bár egy jól körülírható börtönbe, nagyon is valóságos Hádészbe szállunk alá a *Nimfasztriptízben*, a *Koponyahajó Horror ludicus* című versét olvasva egyre világosabbá válik számunkra, hogy a lírai én önmagunk korlátaival szembesít, azokkal a falakkal, amelyek mi magunk építünk fel, és nem tudjuk azokat ledönteni. A börtön tehát szimbólum.

A szellem korlátossága miatt rabszolgákká, manipulatív, játékra, szárnyalásra képtelen lényekké válunk. Pethő Lorand verseiben is gyakran ismerünk rá a fentebb említett, Faludy féle *szabadság vad kakukkfű-szagára*. Az értékes, emberhez méltó élet csak szabadságon keresztül érhető el, és ennek egyik eszköze a

költészet. A hiteles költészet pedig az, ami szabad, nem akar valaminek megfelelni.

A villonos-fordulat néhol tragikus, érzelmes, máskor pedig meghökkenésig bizarr, szókimondó líra könnyen megnyeri az olvasót. A szabadság akár pillanatnyi, euforikus illatát ki ne szeretné érezni?

A szellemi „rokonság” Faludyval leginkább a szerelmi lírában érhető tetten. Az M. beteg című megindító szerelmes vers alábbi sorai emlékeztetnek a *Szerelmes versek egy haldoklóhoz* című Faludy-ciklus darabjaira.

*M. beteg újból vért köpött
ilyenkor versem elrakom
zsebkendőmben a vérrögök
kócos haja az asztalon*

A biblikus utalások, ószövetségi történetek szintén fontos kapcsolódási pontok a Pethő-versekben. Ezért a *Graviton* megjelenés előtt álló kötet darabjai közül a *nézzétek a vízen járok* címűt emelném ki, amely közismert bibliai motívumot örökít meg, vendégszöveggént a *Teremtés könyvéből* használ föl egy-egy sort. Gyakori jelkép a Paradicsomkert, Ádám és Éva története a költeményekben, de a Krisztusra utaló motívumok is sűrűn előfordulnak, például a kereszthalál vagy az utolsó vacsora. A *Labdajáték*, a *Tizenhárman*, *Szamárháton* című költemények túl a biblikus motívumokon azt is jelzik, hogy az Isten jelenléte néha nagyon is profán, ugyanakkor mindenütt érzékelhető. Az éhezésben, a szerelmeskedésben, a szenvedésben vagy költők esti kávéházi beszélgetésében is jelen van a Mindenható. A mindenséggel gyakorta egészen földi dolgok kötnek össze, a kapcsolódásunk az Úrhoz nem elemelt, nem misztifikált, nagyon is mindennapi.

Fontos beszélnünk az irodalmi szöveghálókról is. Pethő Lorand ugyanis közismert magyar klasszikusok műveit értelmezi át, kacsint össze egy-egy verssorral, így Ady Endre *Párizsban járt az ősz*, A magyar Ugaron, Juhász Gyula *Anna örök*, Dsida

Jenő *Nagycsütörtök*, József Attila *Anyám*, Nagy László *Ki viszi át*, Babits Mihály *Jónás könyve*, Pilinszky János *Négysoros* versei kapnak lehetőséget arra, hogy huszonegyedik századi kontextusban értelmeződjenek, a ma olvasójához kerüljenek közelebb. Mindközül az Adyra utaló versek a legerőteljesebbek. A kortársak közül fontos megemlíteni a Bréda Ferencre, Orbán János Dénesre és Karácsonyi Zsoltra utaló verseket. Ezek is jelentékeny részei a Pethő-életműnek.

Néhány klasszikusokra utaló példa:

*tudjuk itt már nincs csatlakozás
a síneket megette a rozsda
az állam eladta az állomást
ez est mintha egy vagont volna*

– így épül be a *Csontdara* c. versbe Dsida közismert műve.

*itt a magyar avaron
csontjaimat eladom
szirmaim rút csírából
vaddisznókkal felfalom*

– az *Átmenet* c. vers idézett strófája említésre méltó Ady-parafrazis, akárcsak az újabbak közül a *Párizsban járt az ősz megint* című vers.

Pethő Lorand lírájának másik jellemzője a kimunkált formakultúra. A kötet versei zömében kötött formájú költemények, fülbemászóak, akár egy dal. Mintha a költő zenét írna, mintha ezek a versek úgy születnének meg, hogy először a dallam kottázódik le, majd erre íródik a tartalom. Valószínűleg nem véletlen, hogy az alkotó Orpheuszt választotta alteregóul, kinek lantja lenyűgöző dallamokat hallat. Ha a versek megviselnek is a témájuk nehézségénél fogva, cseppet sem csüggedünk. Mert a jó vers az, ami felráz a reggeli álomból, kiszakít a rutinból, ha csak pillanatig is, és úgy érezzük, a mindenség alakulásába mi halandók is bele-beeszlünk.

Mind Orpheuszok vagyunk

Varga Melinda beszélgetése Pethő Loranddal

– Bánffyhunyadon születtél, Szilágysomlyón nőttél fel, Kolozsvárott jártál egyetemre, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem színháztudomány szakára, majd hosszú ideig a Puck Bábszínház magyar tagozatának vezetője voltál. Három verseskötet szerzője vagy, Graviton című köteted megjelenés előtt áll, néhány szemelvényt olvashattunk belőle az Irodalmi

Jelenen. Mikor kezdtél el verselni, mit rejteget a szilágysomlyói padlás, a gyermekkori szoba mélye, mi volt az a meghatározó élmény, ami elindított a költői pályán?

– A verseket nagyon fiatalon megszerettem. Nem volt gazdag családi könyvtárunk, de azok a könyvek, verseskötetek, amelyekből édesanyám esténként olvasott fel, magukkal ragadtak. Édesanyám mindig is kedvelte a költészetet. Ahogy az évek teltek, újabb és újabb szerzőkkel ismerkedtem meg. Aztán következtek a szavalóversenyek. És egyszer csak, 14-15 éves koromban elkezdtem írni. Akkoriban, a „szentháromság-szindróma” tematikája foglalkoztatott, azaz „isten-szerelem-világbéke”. Serdülőkori költőbetegség! Az első publikációim a szilágysági Hepehupában jelentek meg.

Az áttörést Kolozsvár hozza.

– Ahol a BBTE színháztudományok szakára felvételiztél. A költők általában a Bölcsészkarra jelentkeznek. Miért vonzott téged a színház? Volt olyan elképzelésed, hogy színészi pályára lépj,

darabokat rendezz, netán a drámaírás is foglalkoztatott a költészet mellett?

– Spontán döntés volt. Újságíróira jelentkeztem, és a színház mellett döntöttem. Eleinte gőzöm sem volt semmiről. De megszerettem. Lehet, azért is, mert olyan személyiségekkel, szellemi mesterekkel ismerkedtem meg, és olyan szoros baráti kapcsolatok alakultak ki, amelyek a későbbiekben befolyásolták költői pályafutásom. Nem akartam soha színész lenni! Kísérleti drámaírással foglalkoztam ugyan, de nem lett végül semmi belőle, lehet, majd egyszer, „megkomolyodva” előveszem ezeket a szövegeket, és újrakezdem.

Utazunk lenti és fenti világok között

– „Somlyóról jöttem / gyomromban Orpheusz pengette húrjait” – *írod a Robinson a Kertben című versedben, amely a Nimfasztriptíz című első kötetben olvasható, cikluscímadó darab is. Összekötő elem, visszatérő motívum a korábbi és a legújabb verseid között. Ki neked Orpheusz?*

– Orpheusz mi vagyunk! Mind Orpheuszok vagyunk!

Néha képesek vagyunk olyan erővel bírni, amit mi magunk sem értünk, nem tudjuk, honnan kapjuk. Utazunk a lenti és a fenti világ között, képesek vagyunk átlépni minden határt céljaink, vágyaink vagy csak kedvesünk eléréseért. Csodálatosak vagyunk! Orpheuszok!

– *A Nimfasztriptízben, a Koponyahajóban és a Graviton verseiben is a szerelem az egyik leitmotívum. Különböző elképzelt vagy valós (ez maradjon a költő titka) múzsákra fűzöd fel a szerelmi témát, a titokzatos Lia, az arab Vénusz például vissza-visszatér az új versekben is. Milyen a te Eurüdikéd?*

– Az én Eurüdikém az a seb, amely szinte mindig begyógyul, de én folyton elkaparom.

– *A (nem) szerelmes vers igazából antiszerelmes vers. Jól látom?*

– Jól látod. Hisz számomra a szerelem az a két „kéz”, az a két „pont” amely csak az „álmaink galaxisában” érhet össze.

Ady egyszerű halandó, nem sámán, nem hajós

– *Most zárjuk az Ady-évfordulót, a lapszámunkban ezzel kapcsolatban interjú olvasható, illetve Mezey Katalin verse is kötődik az évfordulóhoz. Hozzád is közel áll a költő. Ady Endre verseihez több allúziód kötődik, a Koponyahajóban például az Átmenet című vers.*

(itt a magyar avaron
moslékomat kavarom
töredékek egy Liából
unokámnak átadom.

itt a magyar avaron
csontjaimat eladom
szirmaim rút csírából
vaddisznókkal felfalom

és felcsillan a fogsorom
hamu lepte lábnyomom
integetve e világból
itt a magyar avaron)

Hogy kerültél kapcsolatba Ady költészetével, milyen volt az akkori Ady-képed, és hogyan viszonyulsz ma hozzá?

– Emlékszem, amikor gyermekkoromban Bánffyhunyadra mentünk rokonlátogatóba, átutazva Csucsán édesanyám mindig mutatta, baloldalon van a Goga-kastély, ott élt Ady Endre. Majd, amikor átutaztunk Zilahon, mesélte nekünk, hogy ott járt iskolába Ady Endre. Így az Ady név korán belém rögzült. Mindig is arra várt, fedezzem fel. Fiatalon elkezdtem olvasni, roppant érdekesnek tűnt, úgy tekintettem rá, mint egy félistenre. De ez akkor volt. A mostani Ady – persze, ahogy én látom – egyszerű

és megtört ember, aki önmagához tér vissza, egyszerű halandó, akárcsak mindannyian. Nem sámán, nem hajós, csak fohászkozik. Lehet, pont ez, ami engem és Adyt oly szorosan összeköt. Hisz én is önmagamot keresem!

– *Pilinszky János, József Attila, Babits Mihály, Dsida Jenő, Nagy László is fel-felbukkan a Nimfasztriptízben és a Koponyahajóban. Olyan közismert versekre utalsz, mint a Négysoros, Anyám, Jónás könyve, Nagycsütörtök, Ki viszi át a Szerelmet. Milyen impressziók köthetők ezekhez a versekhez, és mi volt a cél, hogy beemelted a verseidbe?*

– Ezek a versek, amiket említesz, azok a lírai művek, amelyekkel igen korán találkoztam. A fejemben bolyongnak, újra és újra fel-felcsendülnek a sorok. Elgondolkodom rajtuk. Lehetséges, hogy éppen ezért emelem be a verseimbe próbálva tovább fokozni, átlényegíteni, átértelmezni. Néha halálos komolysággal, néha pedig cinikusan.

A sokszínűség inspirál

– *Három versesköteted közül egyik, a Dincolo de zid román nyelvű. Ha jól tudom, magyarról románra is fordítasz verseket. Kétnyelvű költőknél mindez nem lenne újdonság, a te eseted picit más. A Dincolo de zid egyszerre jelent meg a Koponyahajóval. Miért tartottad fontosnak, hogy ugyanabban az évben románul is megjelenjen verseskönyved, és azt, hogy románul is elkezdj verselni?*

– Igen, a két könyv egyidőben jelent meg, és mondhatnám azt is, hogy szinte egyszerre íródott. Kísérleti kötetnek nevezném a *Dincolo de zid* című könyvem. Annak a baráti körnek köszönhető, akikkel, ha nem is minden este, de majdnem mindig egy asztalnál ültünk. Román, magyar, francia és a jó Isten tudja, még milyen nemzetiség ült annál az asztalnál. Ez a sokszínűség inspiráló tud lenni. Köztük volt Ștefan Manasia, Bréda Ferenc, Karácsonyi Zsolt, akik fülébe jutott, hogy románul is próbálkozom

versekkel. Ők biztattak a *Dincolo de zid* megírása is. Könnyen ment, hisz nem akadályozott az úgynevezett „nyelvi tisztaság”, amire oda kellene figyelni, hisz én magyar vagyok.

– *Nemrég említetted, hogy foglalkoztat Bréda Ferenc magyar nyelvű könyveinek románra fordítása. Ez igen kemény dió, hiszen, mint tudjuk, ő nyelvfilozófiai esszéket írt, számos nyelvi fordulatot meglátásom szerint lehetetlen átültetni románra... Mely művekre gondoltál, mit fordítanál tőle?*

– Akkor most pontosítok, a lírája. Hisz, aki ismeri Bréda írásait, nemhogy kemény dió, hanem tiszta öngyilkosság a fordításuk.

Nagyon közeli barátság kötött és „köt” mai napig is össze minket. Hosszasan beszélgettünk, terveket dolgoztunk ki szervezve Kolozsvár kulturális életét. „Adósnak” érzem magam az irányába. Sokat köszönhetek neki.

Még nem gondolom magam annyira érettnek, hogy bele tudnám vágni fejszém az *Antracit*ba vagy más esszékötetébe. Lehet, hogy majd egyszer... Egyelőre a *Tűzpróbával* és a *Némóval* próbálkoznék.

– *Még milyen kortárs magyar alkotóktól fordítanál román nyelvre?*

– A nevek, a címek, az ún. kánon nem fontos. Számomra az a fontos, ami megragad. Azokat a szerzőket „vadászom”.

– *A kortárs román költészettel és szépprózával élénk kapcsolatot van, számos mai alkotót, többek között Ștefan Manasiát olvasol. A kortárs román líra inkább az amerikai beat-költészethez áll közel, kevesebb a formavers, picit talán slam poetryhez is hasonlít. Te hogy látod, és milyen átjárás, kölcsönhatás van Erdélyben, Kolozsváron a román és magyar kortárs irodalom között?*

– Most másképp látom a dolgokat, mint mondjuk tíz éve. Számos alkotói műhely indult Erdélyben, főként Kolozsváron, Nagyváradon azoknak a lelkes fiatal alkotóknak, akik irodalmi folyóiratok, kiadók szerkesztőségében dolgoznak. Rendszeresen jelennek meg kortárs szerzők fordításai. Kétnyelvű irodalmi estek zajlanak. Az átjárás létezik. Olvashatjuk egymás műveit. S ami a kortárs lírát illeti, minden egyes szerző a saját stílusában alkot. Persze vannak irányzatok, példaképek, mesterek.

- *A Jurták körül című versedben írod:*
egy guru vagyok nevem Unguru'
mongóliai vad lovas
és most kancámon a nyereg
mint kalap alatt a fogas

Mi ennek a versnek a története, identitásvers?

– Gyermekkoromban a játszópajtások között román gyerekek is voltak. Sokan voltunk. Nem az volt a fontos, kit hogyan hívnak, hanem az egy csapatban játszás, a román gyerekek szólítottak így: Unguru, azaz Magyar.

A nimfák csábítóak, szépek, vidámak, akár a nők

– *A Nimfasztriptíz című debütköteted mennyi ideig formálódott benned, és miért ez a címe?*

– Igen sokáig motoszkált fejemben, hogy saját kötettel rukkoljak elő. Amikor a döntés megszületett, már elég sok versanyag összegyűlt. Ezért érződhet az is a kötetben, hogy bizonyos tematika érdekelt.

S miért ez a kötet címe? A nimfák azok a mitológiai „lények”, akik szépek, vidámak, csábítóak, akárcsak a Nők. Ezeknek az igazi arcát próbálok keresni. Akár egy maszkot, a ruhájukat lassan levetik magukról. Megismerjük igazi arcukat.

- Örült vagy alkoholista
tudva ez a költők sorsa

átcsaltuk a szomszéd asztalt

– *a békebeli kétezres évek eleje-közepe, Kolozsvár kultikus kocsmái jutnak eszembe erről a versről, a kávéházak fénykora. Ott zajlott a szellemi élet, mindenkit ott talált meg az ember. Túl az én személyes értelmezésemén és nosztalgiámon, mit sugall ez a vers?*

– Igen, ez még a békebeli világ. Akár a tanítványok ültünk a Mesterek körül, figyelmesen hallgatva Őket. Ahol nem létezett semmiféle törés vagy határ, ahol hosszasan az ember el tudott

beszélgetni, ahol mindenki egyszerű földi halandó volt. Itt zajlott minden. Itt kovácsolta mindenki a sorsát, a jövőjét.

„Mint evezők a vérekes kezek tördelik a tenger csontjait”

– *Orpheusz mellett van egy másik gyakori témád: a víz...*

– A víz számomra az az elem, amely táplál, de ugyanakkor pusztító erővel bír, a segítségével előrehaladsz, de ugyanakkor akadályozni tud. A víz ugyanabban a pillanatban lehet könny és vércsepp is.

– *Hát a tengernek, amely a hóhoz hasonlóan sok kortárs erdélyi költő versében előfordul? Papp Attila Zsolt Az atlantiszi villamos című, legújabb verseskötetében például felbukkan, de Karácsonyi Zsolt Krím című kötetének több verse is emleget egy ún. Erdély nevű tengert.*

– A tenger az, ami minket körülvesz. Mindig a tengeren túlra, szigeteire, vagy csak partjai közelébe vágjuk magunkat.

– *Miért Koponyahajó a kötet címe? Mit sugall ez a cím?*

– Akárcsak egy hajó, lebeg a víz habjaiban, koponyánkban is így „lebegnek” a gondolatok, kikötőt keresve.

– *A kert szintén fontos motívum a versekben. Nevezetesen Robinson kertje. Hogy jön a képbe pont Robinson, milyen ez a sziget, milyen ez a kert?*

– Ez a sziget kopár, és Robinsonnak ezen a kopár szigeten, az Ő kertje fáradságából és terméséből kell megélnie, túlélnie.

Börtönversek, Villon, Faludy és az szabadság

– *A Börtönlevelek nyilván fikciók, azonban úgy gondolom, hogy Villon és Archipoeta igencsak közel áll ezekhez a versekhez, mint-ha ezek a költők inspirálták volna. A Horror ludicusban írod:*

áruld el rabszolga vagy
tested csupán börtönfalak

veszik körül – nem politikum –
ki viszi majd át a bús folyón.

A börtön önmagunk bezárásának a jelképe, annak a metafizikai jelenségnek, hogy az ember sosem lehet teljesen a szabad. A költő talán a legszabadabb mindannyiunk közül?

– Igen, a Költő a legszabadabb, hisz át tudja törni ezeket a börtönfalakat, de ugyanakkor veszély is számára, hisz ráborulhat, betemetheti. Az ember behatárolt lény, minden körbeveszi, minden falként emelkedik köré, ezeket a falakat próbálja áttörni. Néha sikerrel, néha csak egy kis ladik segítségével a „bús folyón” keresztül.

Villont nagyon szeretem, inspirál. Nagyon sokszor visszatérek költészetéhez. A költészetében szabadságot és a dolgok kertelés nélküli kimondását keresem.

– *A Koponyahajóban olvasható M. beteg című versed Faludy György Szerelmes versek egy haldoklóhoz című, káprázatosan szép ciklusát juttatta eszembe. Van kapcsolódás a versed és Faludy között?*

– Szándékos, tudatos kapcsolódás nincs, de számomra Faludy az a gyöngyszem, aki még sok-sok évig remélhetően „része lesz” költészetemnek.

Kolozsvár, legendás 2000-es évek, transzközép költők

– *Egyetemisták voltunk, amikor Faludy György a kolozsvári Bulgakov Kávézóban és a Bölcsészkaron is fellépett Orbán János Dénes és Szócs Géza kíséretében. Hogy emlékszel erre vissza, találkoztál vele, van dedikált köteted tőle?*

– Dedikált kötetem sajnos nincs tőle, de számomra fontosabb az a „padlás téri”, késő délutáni emlék, amikor pohár whiskyvel a kezében hosszasan mesélt. És mi, mint kisdíjak a padban, csendben hallgattuk.

– *Kolozsvár. Irodalmi élet. Fontos állomások ezek, itt „érlelődött” költővé. A Bretter György Irodalmi Kör elnöke is voltál. Az első két*

kötettedben erőteljesen jelen van Orbán János Dénes és az Előretolt Helyőrség-írócsoport. Néhol Karácsonyi Zsoltot is érzem, s nagyon erős a jelenléte Bréda Ferencnek is, akinek több versed ajánlod. Mi határozta meg ezeket az éveket, milyen a viszonyod a régebbi verseidhez? A fent említett nevek és szellemi hatásuk Pethő Lorand költészetére igazak, vagy csak én olvasom bele a verseidbe?

– Most hazudnék, ha azt mondanám, hogy Pethő Lorand költészetét nem befolyásolta senki. *(nevet)* Épp azok, akiket említesz, igenis nagy hatást gyakoroltak a verseimre.

A kolozsvári műhely az, ami úgymond költőt formált belőlem és sokunkból. Legyen az OJD, Bréda vagy Kara, mind hatottak rám, de a névsor természetesen nem teljes, és sokkal hosszabb. Kolozsvár életem egyik legfontosabb állomása, alkotókkal, barátokkal, helyekkel, gondolkodással, lehet, azért érződik a mostani írásaimban is, hisz kissé nosztalgiazom. Tisztelettel és örök hálával tekintek vissza erre az időszakra, ezekre a nevekre.

– *A Bakszag és az Emberölésért keresnek Pesten, amit csak azért nem merek beidézni, hogy a kevésbé jó humorérzékkel megáldott anyaországi költőtársak szívükre ne vegyék, komoly és jogos bírálataz az irodalom belterjessége ellen. Odamondós, nem kertelsz sokat. Most is ezt írnád?*

– Persze! Sohasem voltam híve annak, ha valaki „sztár-poétának” érzi magát, vagy valakiből „sztár-poétát” fabrikálnak.

Olvas-e bennünket német olvasó?

– *Ausztriából milyenek tűnnek a szekértáborok csörtéi? A megosztott irodalom, a gyűlölködés befolyásolnak-e téged az olvasásban?*

– Az olvasásban nem befolyásol. Mert ami jó, az jó. Táborok mindig is voltak, s mindig is lesznek. Ez nem akadály, ez hajtóeszköz.

– *Bizonyára nem kerülte el a kortárs osztrák irodalmi élet sem a figyelmed. Erről mit tudsz mondani? Egy magyar költőnek*

mennyi esélye van német nyelvterületen kitörni, mire kíváncsi egy német olvasó?

– Ezen a területen nagyon kezdőnek látom magam. Több fórumon is követem az irodalmi eseményeket, több irodalmi körre, bemutatóra belestem. Nem tudnék arra most válaszolni, hogy mire is kíváncsi a német olvasó, de egy nevet megemlítenék: Tóth Kinga.

– *Azt rebesgetik, hogy regényeket érdemes inkább lefordítani idegen nyelvekre. Te is úgy érzed, hogy a líra csillaga leáldozóban, és tényleg mindenki csak prózai művet hajlandó elolvasni?*

– Ettől én nem félek. Hisz mindig is voltak és lesznek kedvelői a verseknek. Ha valaki prózát szeret olvasni, az olvasson prózát, aki a verset szereti, az a továbbiakban is a verset fogja. Nem az a fontos, hogy mit érdemes írni. Mindkettő értékes, és így vagy úgy el kellene jusson az olvasóhoz, inkább ezen van a hangsúly.

– *Milyen az élete egy magyar költőnek idegen nyelvű környezetben, mivel telnek a munkán kívül a hétköznapok, hogyan tudsz a magyar kultúra áramköréből nem kikapcsolódni?*

– Nem szeretnék kikapcsolódni. Folyamatosan követem a közösségi média, a sajtó, az irodalmi folyóiratok segítségével az ott-honi eseményeket. És, ha időm is engedi, vagy épp a közelben vagyok, fel-fel bukkanok, meglepetésszerűen. Fontosnak tartom, hogy naprakész legyek. Mindenről tudjak.

Graviton, a készülő kötet

– *Készülő, Graviton című köteted fésűkagylók. megvadult tavasz című versének alábbi sorai mintha azt sugallnák, hogy az úton levés folyamata foglalkoztat, a helykeresés, az identitás keresés. Nem stabil állomás a mostani, és talán visszavisznek azok a fésűkagylók a transzilván tájra?*

hiába döngettek kaput falat
a kárpátok alatt
nem maradt
helyed

merre mész? van még otthonod?
a fésűkagylók útját keresed?

minden nap egy új stáció?
látod már nincs senki veled

– Mindig is keresem a helyemet, az identitásom, ezek csak „életstációk”, ki tudja, nem tudhatja senki, hova vezet az út. Ez az út lehet olyan, akárcsak Krisztus keresztútja. Leesünk, felállunk, végigjárjuk. Lehet, pont addig a pontig, míg mi is megfeszülünk a saját Golgotánkon.

– *A Gravitonban felbukkan például a klór, a klórszag, mint jelkép, ami a korai verseidben is erőteljesen jelen van. Mi bújjik meg mögötte?*

– A *Graviton* nem vidám líra. Lehet, azért is ilyen, mert bizonyos dolgok letisztultak bennem. Lassan tíz év telt el a legutolsó könyvemtől. Sok mindenem volt időm elgondolkodni, keresni a válaszokat, a megoldást. Az idő, akár a fertőtlenítő klór, megtisztítja a folyosót, az utat, amin végigmentem, törölve lábnyomom. Ha el is tűnik a lábam nyoma, a klór csípős szaga kering fölötte, emlékeztet az egykori jelenlétre.

– *Fontos számodra a forma, a dallam. Mintha földre írnád ezeket a verseket, ugyanakkor ösztönösség árad belőlük, nincs nyoma erőlködésnek. Először a versek dallama születik meg?*

– Számomra nagyon fontos a vers dallama, a versen belüli törések, a forma. Minden ritmusra és formára épül, beleértve az a „földi létezésünket” is. A testünk minden mozdulatának megvan a saját ritmusa. A mindennapunknak. A nyelvnek, a kiejtett szavaknak. A dallam nem minden esetben feloldó, idegesítő és nyomasztó is lehet.

– *Mit takar a cím?*

– Graviton. Most kicsit eltérve a fizikában használt megnevezéstől, azt a semlegességet, elszakadtságot, a gyökerek kapaszkodását, a lebegést, a távolságot, az elérhetetlenséget, a végtelent rejti magában, amire az „én” az évek során keresi a választ.

– Régebben beszélgettünk arról, hogy valami formabontót, újat kellene létrehozni, amit még senki nem művelt, s ilyen értelemben például a slam poetry sem új, csak a magyar nyelvterületen, Amerikában már lejárt lemez. Most még vannak ilyen terveid? Mivel lehetne az irodalmat és a világot kimozdítani sarkaiból?

– Nagyon nehéz most olyasvalamit felmutatni, ami újnak tűnne, hisz semmi új nincs már rég a nap alatt. Persze most is vannak ötletek. De ezek csak ötletek. Az irodalmat csak úgy lehet kimozdítani a sarkaiból, ha minél több emberrel szerettetjük meg. Ez már egy kis forradalom!

Hegedűs Imre János

Lélek a vákuumban

Műfajtalanná váló irodalmunkban üdítő élmény poémát olvasni. Böszörményi Zoltán ajándéka ez a pompás szöveghalmaz. Lőrincz P. Gabriella elbeszélő költeménynek nevezi kritikájában, Mandics György mozaikversnek.

Poéma, elbeszélő költemény, mozaikvers... Gazdag tartalmakat rejt magában már az írás műfaja is.

A *Kényszerleszállás Shannonban* súlyos élmény lenyomata. Az írek szerint az ország védőszentjének, Szent Patricknak köszönhetnék az utasok, hogy 2016. március 17-én nem zuhantak le egy Boeing 777-es géppel. A pilóta kényszerleszállást hajtott végre. Március 17-e Szent Patrick napja. Az egyik utas a költő.

Ettől az eseménytől kell eltávolodnia az olvasónak, ha be akar hatolni a kép- és gondolatrendszer dzsungelébe.

Pascal szerint „*az embert és az Istent szinte felmérhetetlen távolság választja el egymástól*”. És: „*Isten nem testi valóság, és végtelen, felfoghatatlan számunkra...*” Nem kerülőúton, spekulatív absztrakcióval jutottunk el Böszörményi alapgondolatához: Pascal végigkíséri a *Kényszerleszállás...* utasát.

Egyértelmű a szerzői szándék. Egyértelmű, hogy – Pascalhoz hasonlóan – szorongunk a lét (a szellem?) megfoghatatlan természeté miatt, egyértelmű, hogy a létezés törekeny volta váltja ki a lélek megrendülését, egyértelmű, hogy a földi élet és a kényszerleszállás állapotában vergődő repülőgép között lényegi különbség nincs. Ideig-óráig elodázható a megsemmisülés, de a vég, a végzet bekövetkezik. Madách hőséneki riadt hangját véljük hallani: „*Oly rettenetes megsemmisülni. / Oh, Lucifer! vezess földemre vissza.*”

A magyar gondolkodók közül Hamvas Béla jutott el odáig, hogy a *Tabula Smaragdina* hermetikus gondolatrendszerének mélyére hatoljon, és Böszörményi szellemtársként szegődik Hamvashoz, mert éppen ez az ókori görög-latin munka, az ezoterikus filozófia bibliája mondja ki a térben elfoglalt helyünk viszonylagosságát: „*Ami lent van, az megfelel annak, ami fent van, és ami fent van, az megfelel annak, ami lent van...*”

S hogy tökéletes legyen a jó és nagy szellemek reszpublikája, Böszörményi karon fogja Szilágyi Domokost. Nem ok nélkül. A zseniális erdélyi költő *Kényszerleszállás* címmel gyűjtötte egy kötetbe verseit. Számára a létezés egyetlen halmazállapota az izzás volt.

Ilyen hídverés után lehet Böszörményi – nyomdai kivitelezésében is szép, esztétikus – könyve fölé hajolni.

Az első érzet, amit az olvasó átél, a tér kitágulása. A normális üzemmódjából kikökkent repülőgépen ülve a messzeség, a galaxis, a gondolat vetül a képzelet falára, s ebben a végtelenségben megjelenik az ember. Nem az utas, nem a turista, hanem az ember. A *homo*. A föld esendő, bukdácsoló lakója.

Szellemlények tűnnek fel – jobb szó híján angyaloknak nevezük őket –, akik: „*a szeretet magvait keresik, / az embertelenségben az embert.*” S eközben az „*idő parányi teste a félelemtől megremeg.*” (Az olvasó alanyi joga a képzettársítás. József Attila zseniális verse, a *Reménytelenül* dereng föl: „*A semmi ágán ül szívem, / kis teste hangtalan vacog.*”)

Böszörményi kitágítja és benépesíti a teret. Képzeletben kilép a sérült bogárként vergődő gépből, „*a képzelet radarjai*” különös tárgyakat, alakokat, formákat fognak be, „*erős hidakat ... az idő szakadékai felett.*”

Megszólítja Szisz (Szilágyi Domokos) szellemét, bizarr párbeszédbe elegendik vele, a halálról faggatja.

Erős feszültség keletkezik az olvasóban, mert a poéma líraszöveve gyakran váltakozik epikummal. A pilóta helyzetjelentései a gép állapotáról, a kényszerleszállás fázisairól elbeszélő költeménybe illenek, de a képzelet átveszi a szólamot, lírai futamok visznek absztrakt, száraz logikával alig definiálható mezőkre.

A lélek amplitúdója kileng, egy mondat ismétlése követi (idézi elő?) ezt a hullámzást, huszonkilencszer olvassuk: „*A félelem síkos felületén csúszom lefelé*”. És a szöveggörnyezetnek megfelelően változik a mondat első szava: a dolgok, az emlékezet, a gondolat, a félelem stb. „*síkos felületén csúszom (csúszunk) lefelé*”.

A „*gondolat katarapultja*” visszaröpíti a szerzőt a gyermekkorba, s – akárcsak a képzeletutazás nagymestere, Radnóti – az otthonos tájat látja, a padlást, az éléskamrát, gyümölcsfákat, málnabokrokat, virágágyásokat...

Más, még súlyosabb gond- és gondolathalmazok felé is elviszi a képzelet. A „*dacos, indulatos*” Dózsa György jelenik meg, aki Mohács előtt tizenkét évvel gyengítette le az országot, azóta süllyedünk, hanyatlunk. Ezzel beáramlik a gondolatok méhrájába a nemzet sorsa; magyarságunk félrevert harangját halljuk, és Böszörményi páratlanul szép fohászatát, az alázat himnuszát: „*Az alázat pilléreit erősítsd meg bennem, Istenem, / minél alázatosabb vagyok, annál nagyobb magyar leszek!*”

Így folytatná a kutató elme a poéma vizsgálatát, elemzését – talán a végtelenségig. De pontot tesz ide a jegyzetíró, mert Böszörményi Zoltán olvasásra szánta ezt a remekművet, mégpedig ismételt olvasásra. Minden olvasattal új labirintusba érkezünk, mert a képanyag túlszárnyalja bármelyik barokk templom fal- és mennyezetdíszzeit.

Csupán a formai bravúrokra kell még pillantást vetni: a szabadvers tobzódására, egy-egy szép, időmértékes verssorra, és a szívünknek, fülünknek otthonos magyar ritmusra. Ide, a népdalokat imitáló sorokba is elrejt egy szép krédót: „*Gödröt ne ásson / bennem a közöny, / virágba járjon / úgy köszönjön.*”

S amiképpen elbűvölnek Böszörményi képzettársításai, metaforái, allúziói, úgy ejtenek ámulatba az illusztrátor, Részegh Botond rajzai. Kiszámíthatatlanul kanyarog a vonal, téglalapokba sűrűsödik a vörös vagy a fekete szín, eltorzul a szabályos kör.

Imperativus ez is, akárcsak a poéma minden sora.

Így, ezáltal védekezik a vákuumba került lélek?

Rimóczi László

Mindenkinek megvan a saját halála

Mivel egyetlen vallás sem vitázik az elkerülhetetlenről, halálunkig kísérletezünk az életünkkel, ám e folyamat nem veszélytelen, pláne nem unalmas. Akár még könyvet is lehet írni időközben a lehetetlenről meg a lehetségesről. Válni készülő erdei vadak, önérzetes vérfarkasok, akcióhős írólegendák, és még sokan mások lakják Juhász Kristóf *Boldog halottak napját!* című novelláskötetének lapjait. A megformáltság nyelvi gyönyöre mellett a humor, a bölcsélet és a metafizika is kibontakozik az elbeszélésekben, melyek vakmerő olvasót kívánnak.

A borító is telitalálat, hiszen a hajdani gyermekmagazinok olólóval kivágható mellékleteit idézi, csak ebben az esetben tapsifüles helyett egy papírkoporsó összehajtogatására nyílik lehetőség. Juhász Kristóf nem ócskaságokkal vagy lerágott csontokkal, netalán olcsó, hatásvadász szövegekkel dolgozik: saját eredeti hangját, világát és gondolatait kínálja. Míg a pszichológia a diszfunkcionális elme stabilizálásával van elfoglalva, addig egy elszabadult örömiró a diszfunkcionális elmében rejlő lehetőségek kiaknázásának él. És igen, ebben a kötetben voltaképpen a groteszk és az abszurd csarnokaiban sétálgathatunk. A szerző kimeríthetetlen erőforrásokkal alkot, dinamikus, tömör, ugyanakkor elvont írásai kifejezetten ínycsekeknek készültek, de vélhetően a fantasy rajongói is ugyanúgy fognak rezonálni rá.

„A párkapcsolati tanácsadó aznap este is a temetkezési vállalkozóval és a zöldséggel rúgott be, mert szerette a művelt társa-

ságot. Jót beszélgettek, nem is mondtak butaságokat, hajnalban mégis mind bevert képpel oldalogtak haza.”

A helyenként népmesei motívumokkal átszőtt, pálinkagőzös, vidéki idill és a kajla karakterábrázolások sűrű és mély filozófiákba torkollnak. Eszme-futtatásai nem fellengzős, didaktikus kioktatások, inkább diskurzusra szólítanak, józan empátiával és kalandvággyal dúsítottak. A szubtilis rezgések és kauzális összefüggések határozottabban teljesednek ki ebben az egyedi szövegekörnyezetben, de mindehhez szükséges volt egy olyan író, aki tökéletesen tudja interpretálni a fejében száguldozó képeket. Nagyipari mágia zajlik itt, s nem hiába visszatérő stílus a szürrealitás és nekromantika sem.

A kisregény terjedelmű *Petőfi és Jókai hihetetlen és csudálatos kalandjai* a kötet második felében kapott helyet. Hazánk két irodalmi nagyságát fantasy környezetbe helyezte a szerző, akik ebben a párhuzamos dimenzióban tántoríthatatlan akcióhősök, zombikkal és fertelmes szörnyekkel harcolnak, ám a precízen szintetizált, korabeli beszédmodor és a cirkalmas nyelvezet kerekíti egészé a művet.

Kellemesen fanyar ízű, kaotikusan strukturált kötet ez, melyben néha Viktor Pelevin pszichedelikus lendülete találkozik Popper Péter urbanusan közhasznú spiritualitásával. Nem egy szunnyadó, tehetetlen világ Juhász Kristófé, sajátos textúrával és aurával rendelkezik. A szünet nélküli szakrális mosoly delíriumában világosan kitűnik az irodalmi alkimizmus törekvése. A szerző bravúrosan játszik a különböző stílusokkal és a szómágiával. Az egymásba csúszó idősíkok elsöprő hatásából lábadozva ráébredünk, hogy ha fel tudnánk ismerni önmagunkban az egyetemest, akkor nemcsak az egyetemessel való egységünket ismernénk föl, hanem egyben azt is, hogy ami bennünk igazán valóság, abban nincs semmi halandó, semmi mulandó.

„A rabló egy mozifilmet nézett a telefonján, ami egy másik rablóról szólt. A rablónak addig tetszett a főszereplő – igazából nem tetszett neki a szabályos fogsorú, szabályos borostájú, kicentizett mosolyú színész, de legalább érthetően játszott –, amíg nem sikerült neki semmi. Mindenféle nőekkel, járművekkkel, szórakoztató-elektronikai cikkekkel és más értéktárgyakkal próbált kapcsolatba kerülni, de rendre megalázó kudarc volt az osztályrésze.”

A fanyalgók pedig elgondolkozhatnak azon a mindenkor érvényes kérdésen, hogy mit is nevezünk „magas művészetnek”. Lehet, hogy a Mona Lisa nem is annyira átütő alkotás, csak egy régi portré, amire az ember kivetíti a művészettörténeti kuriózumot, a kultuszt és legendát? Ebben a túlsúfolt létforgatagban a legfontosabb kérdések mindig relatívak, melyekre talán csak egy Juhász Kristófhhoz hasonló kaliberű író tudna válaszolni.

A haláltánc-klub találóan ábrázolja napjaink pánikszerű társkeresési hajszáját a női oldalról. A főszereplő, Klári – szexuálisan vonzó és kíváncsi, de megrögzött szingli – betér egy bizarr klubba, ahol egy körtánc során revelációban részesül, és ahol megszületik a magától értetődő kijelentés, miszerint „mindenkinek megvan a saját halála”.

Az abszurd vagy épp szatirikus emanáció nem megy a filozófiai sík rovására, sőt, a groteszk szövegek nyomán is hatalmas átfogó műveltség és irodalmi tájékozottság tárul fel. Egyik-másik írás, aktualitását tekintve, még egy színpadi adaptációt is megérne. Az abszurd valahol a tragédia vadhajtása, hiszen életünket mindig beárnyékolja a halálfélelem, amire valamit szedni/szívni/szúrni kell. Vagy épp olvasni. Sokféleképpen el lehet menekülni a racionalitás elől, akár a mértéktelen médiafogyasztás és a mesterséges mennyországok irányába is, bár ezek nem többek helyi érzéstelenítésnél.

„A csodarabbi sarujának nyoma már kétezer éve kihűlt Betániában. A kisváros lakói sírrablással foglalkoztak. Nem hozott sokat a konyhára, de szórakoztató volt, meg az idő is elment vele. Hiszen mit lehetett csinálni egy kisvárosban?”

Az író minden előjel nélkül bedob minket az események sűrűjébe, ahol magunkra vagyunk utalva. Egy polgárpukkasztó és tabudöntögető kötetről beszélhetünk, ami ugyanakkor mégis közérthető, előképzettségtől függetlenül élvezhető. Egy irodalmi bravúr, mely örvénylő drámájával és dinamikus történetmesélésével új felfogást teremt. Jellegét és logikáját tekintve szembeszáll a manapság divatos irodalmi trendekkel, ám a lényegi mondanivaló közel sem abszurd, hiszen egy létező társadalmi közeget ábrázol. A szövegeket az egyre sürgetőbbé váló újratertés túláradó vágya mozgatja, mely egyben az alkotás megkerülhetetlen kelléke is.

„A strand, a strand! Csak télen az igazi! Álmodó stégek! Hideglelős nádasok! Rozsdálló kerítések! A csónaklancok a tehetetlen vascölöpök körül! Bódék és büfékocsik, leeresztett redőnyök, a redőny előtt lelakatolt rácsok, és a rácsok közébe akadt öngyilkos falevelek, megkéssett pókhálók, megszáradt rovartetemek, meg a nassolnivalók csomagolásának elfelejtett részletei. Csak addig fontosak, amíg letépi őket az ember.”

Könnyű elveszni ebben a vadonban. Meggyőző és inspiráló kötet, nincs túlkínálat hasonlóból. Ha videójáték lenne, azt mondanám, egyedülálló a grafikája. A szubjektív aspektusok, a művészi átgondoltság, valamint az élénk, erőteljes piktúrák láttatni engedik a háttér-motivációkat, persze az abszurd membránján keresztül. A szövegek merítenek a kortárs mesterektől is, például *A 2070-es Jókai-kísérlet* Vlagyimir Szorokin *Kékháj* című kötetéből ismert íróklónozási jelenettel parallel.

A novellák többdimenziós térereje mellett a pillanatok plasztikus konzerválása is megmutatkozik. A megszokottól eltérő aspektusokon és a sajátos rendezőelveken túli, beépített reakciók a jelenre és a múltra egyaránt irányulnak. A kötet korpuszának anatómiájába bepillantva a kortárs trendekkel szembemenő szándék tűnik fel, így egy összetett, filozófiai *in vitro* kísérletnek lehetünk borzongó és kacagó szemtanúi.

Egyszer mind bevégezzük, és ez a rideg kijelentés nem mindenkinek nyugtat meg. Ha a lelkes földi halandó e téridő talaján el kívánja érni a mindannyiunkban meglévő halhatatlant, és azonossá akar válni azzal, akkor mindent fel kell adnia abból, amit a világról, önmagáról, az azonosságokról és különbözőségekről gondol. Ebben segít az abszurd. A transzformációk és metamorfózisok, a mikro- és makrokozmoszok ütközései minden novellában statikusan fellelhetőek, csakúgy, mint a pillanatokban rejlő végtelenség és az egybeolvadás holisztikus motívumai, melyek egyetlen kérdés formájában csapódnak le az olvasóban: egyáltalán készen állunk-e rá, hogy az elmúlás előtt még valahogy működésre bírjuk az életet?

Rimóczi László

Tápláló szöveg, céltudatos szenvedéssel

Valamiért a béka és a skorpió tanmeséje jutott eszembe a kötet végével, amikor is a skorpió át szeretne jutni a folyó túloldalára, de mivel nem tud úszni, megkéri a békát, vigye már át a hátán. A kételtű kis teremtmény tiltakozik, mert fél, hogy rosszul fog járni. A skorpió megígéri, hogy nem csípi meg, mire a béka a hátára engedi, ám a folyó közepén mégis belevágja a fullánkját. A béka pánikba esve kérdezi útitársától, hogy ez mire volt jó, mert most mindketten elpusztulnak, mire a skorpió így felel: „Nem tehetek róla, ilyen a természetem.” *Sehol* nem jó, csavargunk, utazunk, ha belepusztulunk is. Hekl Krisztina *A legjobb sehol* című novelláskötetére vélhetően azok is rezonálni fognak, akik kevésbé világot jártak, illetve ódzkodnak a mindennapi rutinélet megtörésétől, mert mindig könnyebb lemondani és elfordítani a fejünket, mint észrevenni a konvenciók szorongató bilincseit. Jobb, ha az élet kiszámítható: a hajó is biztonságban van a kikötőben (bár nem arra való).

A szerző nem pazarolja idejét giccsfaragásra vagy nárcisztikus vergődésre, leleplezi a szemfényvesztést, a kétszínűséget, az illúziókat, az eseményeket pedig a maguk nyers valóságában mutatja meg, úgy, ahogy megtörténtek, minden sallang, tejszínhab és dísz nélkül. Ez az ő missziója, nem találgat, hanem állít. Közel engedi magához az olvasót – talán közelebb is, mint szeretné –, hiszen a kötetben sorakozó összes novella megtörtént eseteket dolgoz fel,

így egy nagyon intim és személyes kitarulkozást vehetünk kezünkbe, az írózó valamennyi tündöklésével és bukásával együtt.

„Még nem tudok mozdulni, de azt már felfogom, hogy bár a testem a peronon, a fejem a villamos lépcsője alá került, a villamosvezető csenget, becsukja az ajtót, el fog indulni, nem érdekli őt, hogy félig a villamos alatt fekszem. Próbálok odébb vonszolni magam. Le fogja vágni a fejem, ha nem sietek. Ebben az országban nemcsak a zuhanás tompa, a villamosvezetők is tompák, a bolti eladók, a büfések és az emberek nagy része.”

A szövegnek jól érzékelhető ritmusa van, szépen artikulált mondatai, ahogy a külső eseményeket belső történésekékké konvertálja, vagy épp fordítva. A plasztikus mozzanatok eseményszerűvé kapcsolják össze az apróbb, jelentéktelenebb epizódokat is, sőt még az esetenként előforduló „üresjárat” is mondanivalót hordoz. Az élményanyag valóságghűen került a lapokra, s az is érződik, hogy maga a szerző is keresgél a világban, szeretné megfejtetni a titkokat – még akkor is, ha a titkok nem mindig szereznek, ha megfejtik őket. Néha a résztvevő, néha a megfigyelő perspektíva érvényesül, valamint a „hang nélküli mesélés”, a lényegre törő, már-már minimalista jellemrajzok pedig pont annyit mutatnak, amennyi szükséges, mégis harmónia uralja a szöveget.

A témák megtalálják a szerzőt, nem kell keresnie őket, ahogy receptre sincs szüksége az ábrázolásukhoz, ugyanakkor nyoma sincs erőlködésnek; a sodrás is megvan, a személyes hangvétel pedig végig fenntartja a figyelmet. Lány ecsetvonások egy végtelen vásznon. Kiemelt érdeme, hogy nincs „elfeminizálódva”, s a napjainkban oly divatos, már-már kényszeres önmegvalósítást sem lihegi túl.

„Hazafelé, a kocsiban a híreket olvasom. Tizenhét ponton áramlik a gőz az észak-koreai reaktorból, speciális járművek mozgását is észlelték a környéken. Amerika szerint plutóniumot gyártanak. Nézegetem a szóban forgó műholdfelvételt, Donald fekete acéltáskáját és Vlagyimir új játékszerait: a meteoriként szárguldó, manőverező robotrepülőt, a nukleáris robbanótöltet hordozására alkalmas víz alatti drónt és a Kinzsál névre elkeresztelt,

hiperszonikus rakétát. Ismerős érzés szorítja össze a gyomromat. Újra félek a piros gomboktól. Gyerek vagyok megint.”

A valóság olykor képlékennyé válik, amikor kifut az ember lába alól a talaj, amikor cafatokra szakad a realitásérzete, és ezt nem könnyű hitelesen visszaadni irodalmilag. A novellák lázadó szelleműek, erős hatásfokkal dolgoznak, valamint megfelelő arányérzékkel: remény és reménytelenség feszül egymásnak, a túlélési ösztön egy kis *voyeurséggel*. Rájövünk, hogy a szerző sebezhető – tehát nagyon is emberi –, s mintha pusztán kedvtelesből lenne olykor közönyös, miközben keresi a valóságot, vagy épp kételkedik a kételyben is. Tápláló szöveg, céltudatos szenvedéssel. Érett, kiforrott stílus, sokszínű, letisztult formavilág, szilárd lélekjelenlét. Pofonok, pasik, elbújások, előbújások, veszélyes repülőjáratok és még veszélyesebb egzotikus kalandok, elhagyatottság, túl korai szabadságvágyak és világgá menések motívumai hálózák be a kötetet. A történetek varázsa az életszagúság, hogy „mindez akár velem is megtörténhet”. Az alcímek az aktuális mondatok folytatásai, s úgy tűnik, mintha ezek a novellák egy regénnyé akarnának összeállni, miközben arra is rájövünk, hogy jóformán az egész életünk arról szól, hogy a gyerekkori traumáinkat valahogy feldolgozzuk.

„Anyám nevelte belém a szegénységet. Neked nem lehet zongorád. A legjobb barátnődnek lehet, mert ők gazdagok. Ha apád nem dolgozna ingyen másoknak, nekünk is lenne. Ha az apád munkásőr lenne, te is előbb kapnál nyakkendőt, külön ünnepségen kötnék a nyakadba, kiváló úttörő is lehetnél. Ha nem köpött volna apád a pártkönyvbe, és nem dobta volna be a párttitkár ablakán, most lenne Ladánk, piros útleveleink, nyaralhatnánk Jugóban. A nővérem látott először pálmafát a nászútján, hozott haza tengervizet is, kólásüvegen. Mindannyian meghúztuk az üveget, apám, anyám és én is. Hányingerkeltő íze van a poshadt tengervíznek. Mi szegények vagyunk, mert magyarnak születünk. Aki tisztességes, szegény marad, csak tisztességtelen munkával lehet meggazdagodni, lopni, csalni, hazudni kell hozzá. Nincs igazság a Földön, mondta folyton anyám.”

Ezek a képek nem mindig derűsek, nem mindig tesz jót egy-egy novella, talán mert túl őszinték, hol élénkek, hol sötét tónu-

súak, hol vibrálóak, hol túsul ejtőek, hol együttérzést szeretnének. Ez egy olyan kötet, amire időt kell szánni, nem strandra való, mert beszippant, s megfélemezünk róla, hogy az enyhet adó árnyék már odébb kúszott, vagy épp elcsavargott a gyerek. Az a jó benne, hogy egyedi, nem követ semmilyen trendet, irodalmi fősodort, saját hangja van. Mintha Bodor Ádám képi világa köszönne vissza a *Szürkehályogban*, a *2018. július 14-én* című írás pedig fraktálszerű, ami Borges *Bábeli könyvtára*ra emlékeztet. A *Krúdynamikának igazsága volt* a természetellenesség kritikája, lázadás a képmutatás ellen, a sznobizmus ellen, s józan érvelés a dözsölés, a „szindbádolás” mellett – az érzékletesen megkomponált gasztronómiai kitekintésből azt is megtudjuk, hol kapni bálnakolbászt. Swift *Gullivere* köszön vissza az *Óriás* című novellában, ám a könyv mondanivalóját tekintve van némi Kerouac-hatás is (*Úton, Dharma hobók*).

„Kezdetben napló volt, azután már csak kitépelt lapok, zavaros mondatok arról, hogy ki vagyok én és hol lakom. A lap teteje még emlékeztetett a kézírásomra, a szavak fegyelmezetten ültek egymás mellett a papíron, később ezek a sorok hullámszerűen, rajta a betűk hánykolódni kezdtek, hol megnőttek, hol összemertek. Az a szó, hogy segítség, és mögötte a három felkiáltójel hatalmas volt, szinte olvashatatlan.”

Ha trailert kéne vágni ehhez a kötethez, a képanyagban mindenképpen szerepelne tenger, gyümölcsök, érkező és távozó hajók, pár zátony és távoli kikötők, a konklúzió pedig maga a kötet címe. És hogy milyen is az élet, ami ezeken a lapokon zajlik?... Afrikában él egy gyönyörű tollazatú papagáj, igazi díva a madarak közt, és van egy fura szokása: elcsipeget egy bizonyos mérgező bogyófajtát, miközben tudja, hogy pár percen belül elpusztulhat tőle, mégis megeszi, pusztán mert szereti az ízt, de azt is tudja, hogy utána melyik az a bogyó, ami az előző mérgét hatástalanítja... Valami ilyesmi.

Lajtos Nóra

Mnémoszüné versfolyója, avagy önreprodukció és emlékezet

„Nagy ereje van ez emlékezetnek.”
(Szent Ágoston)

Jenei Gyula legújabb kötete igazi versolvasói csemege. Nem tagolódik ciklusokra: egyetlen mély lélegzetvétel az egész könyv, amelynek jellemzője a kiegyensúlyozott, elejétől a végéig kitarító, grammatikailag is különleges versbeszéd. A kötetegészen végigvonuló, negyven évvel korábbi – gyermekkori – események ugyanis megtörtént, befejezett, a múlt horizontjáról felsejlő szövegekkel szólítanak meg bennünket, olvasókat, a feltételes módú igealakok és a jövőbeli ’majd’ időhatározószó folyton visszatérő használatával. A kötet alcímében jelzett „*az emlékezet versei*” ezt a múltidéző, jövő-perspektívájú hagyománytért járnak körül, bontják ki, amelyben a lírai alany mindvégig egyes szám, első személyben vállalja fel gyermekkori emlékeit, a hétköznapiságban is egyedi voltát: „*akkor még olyannak képzelem / a jövőt, amilyen sosem lesz, de hogy nem lesz / olyan, negyven év múlva már nem zavar – lassan megszokom magam.*” Az egész szövegapparátusban nem történik egyéb, mint a költői én részletekben megbújó élményanyagának reprodukálása az emlékek minél aprólékosabb felidézésével negyven év távolából. Az emberi emlékezet megjegyző-megtartó-felidéző képességhármasa viszont véges: automatikusan belép az emlékezet mellé a felejtés

problémaköre is. Nem véletlenül találkozunk visszatérően azzal a frázissal, mely szerint „nem emlékszem”. A *visszaemlékezés* tehát a legnagyobb költői ellenállás ellenére is folyton beleütközik az elfelejteni főnévi igenévbe. A tagadoszóval ellátott emlékezés törli a múlt azon darabjait, amelyek mégis fontosak lennének a költő számára, épp ezért fájdalmas kifakadás minden ilyenemű kijelentése („*nem emlékszem*”), mert tudja, mire kellene emlékeznie. Bár az emlékezet verseiről esik szó a továbbiakban, nem árt, ha ezt az emlékezés–felejtés oppozíciót sem hagyjuk figyelmen kívül, ugyanis, ahogy Harald Weinrich fogalmaz: „*a felejtés, mely lyuk az emlékezetben: s valami behull, vagy épp kihull rajta.*”

A negyvennyolc versdarabot számláló, prózaverseket tartalmazó kötet többnyire egyszavas, témamegjelölő címadásával úgy hat, mintha egy önéletrajzi rövidpróza egy-egy fejezetével találkoznánk. A felnőttkori múltidézés a gyermekkor-optikán keresztül érvényesül.

A kötetnyitó költemény (*Ahol állnék*) szemlélődő-emlékező alanya utcákat, házakat, tereket, kerteket, legelőt, udvarokat próbál felidézni. Harald Weinrich emlékezetes munkájában, a *Léthe. A felejtés művészete és kritikájában* ezt olvashatjuk: „Részint terek és házak, részint mezők, legelők és más hasonló tájak alkotják »tágas térségeit« (*spatia engentia*), melyek az emberi emlékezetbe települve lehetővé teszik, hogy a lélek szabadon »bolyongjon« (*spatiairi*) az ott elhelyezkedő megannyi emlékkép között.” E gondolatok, habár az ókori mnemotechnika jegyében fogantak, érvényességüket a mai napig megtartották. A versben artikulálódó két tagadó kijelentés – „*mégsem* ismerném meg az épületet”; „hirtelen *nem* tudnám, hol vagyok” (kiemelések tőlem: L. N.) – a múltba veszettség állapotát jelöli, ami számunkra egyenlő a felejtéssel.

Az évtizedek távlatából felidézni próbált gyermekkor az, ami áthangszereli a jelenbeli „belső történéseket”: Jenei Gyula lírai alanyának lélektani megnyilvánulásait, „*egyszer megírom, ahol a gyerekkorom telik majd, / a házat, / a tyúkszaros udvart...*” (*Udvar*). De nemcsak az élettelen létezők valósága jelenik meg verse-

iben, hanem az élők világa is. A *Fényképek*ben mint reprodukciós „játéktér”-ben (amelyben médiumváltás is történik egyszerre) így bomlik ki a gyerekkorra emlékezés: „kisgyerekkorom / felvételei szinte mind ott készülnek anyai nagyanyámék / kertjében...”; „egy másik képen például a kerítés előtt áll majd apám és anyám – középen boldog gyerekarcom. anyám karján ülök. még szépek leszünk: / a család, amelybe születek; még szüleimet sem / kezdik ki túlságosan a hétköznapok. akkor még / nem kezdi ki őket az öregség, a rák.”

A kötet legjellemzőbb vándormotívuma a tér (lásd: udvar, pl.: *Ahol állnék, Udvar, Fényképek, Tyúkszaros udvar, Döggút*) mellett az idő, amely olyan létkomponens, ahol a negyven évvel korábbi gyerekkor „megtörténik”: „akkor még majdnem minden lehetne. még nem lenne / megírva az idő.” (*Várakozás*); „s új telek, új hosszúgatyák kellenek, hogy azoktól megszabadulva szabad legyek újra, amíg az idő / lassan eltérő szövete szétszakad – összevarrhatatlanul.” (*Hosszúgatyá*); „de / később végtelennek tűnik majd az idő, amiben eltelik majd / a gyerekkorom...” (*Építkezés*); „és lelassul az idő, megáll.”; „és akkor hirtelen megrepedne a csönd, és újra / elindulna az idő, és én mennék vele...” (*Kórház*).

A vizuális emlékezet a szakirodalom eligazítása szerint érzéki benyomáson alapul: valamely ember arcvonásainak a megjegyzése, felidézése. Erre lehet példa a *Doktor bácsi*, aki „aranykeretes / lennon-szemüveget hord, a haja meg olyan, mint / jimi hendrixnek, csak szőkésbarna...” Az akusztikus emlékezet mintadarabja a *Zongora*, amelyben „a kultúrház résnyire nyitott ablakán zongoraszó / botladozik az utcára”. A vers keretes zárlatát is érdemes felidézni, már csak a költői én önreprodukciója miatt is: „s hogy mégis mitől / boldog az a keserédes pillanat ott a kultúrház előtt? talán, hogy akkor még olyannak képzelem / a jövőt, amilyen sosem lesz. de hogy nem lesz / olyan, negyven év múlva már nem zavar – lassan / megszokom magam.” Már ebben a versben is fel-feltűnnek olfaktorikus (szaglási) emlékingerek („szívom magamba az illatot”; sőt, kimondottan / szeretem a kesernyés, fojtó illatot”). A *Szalmazsák*ban szinesztéziás felidézésre

is találunk példát: „*a tarló fényes, sárga szaga talán örökre bennmarad / az orromban, ahogyan a húgyé is*”. Példa lehet még az olfaktorikus emlékezetre a *Fürdő* című versből: „*s a víznek szaga lesz, szaga*”; vagy a *Teasütemény*ből: „*amikor a húsüzem mellett futok, megcsap valami / ismerős szag. a régi vágóhidé, ahol majd apám / és anyám is dolgozik. gyerekkoromban / utálni fogom azt a szagot, amely nem a kivégzésükre / váró disznók trágyabüze, nem is az elfolyó véré, / nem a csatornaszemeké, teherautóké, bélüzemé, / nem a távolabbi füstölők kesernyéje vagy hűtőkamrák / húsainak hideg illata, nem kolbászhegyeké, hanem: / zsírszag*.” S végül az emlékezet emocionális faktora jelentkezik a következő sorokban: „*a tehetetlenség ragacs, a megalázó kiszolgáltatottság / marad csak a történetből negyven év múlva...*” – olvasható a *Bicska* első versmondatóban.

Néhány vers szövegében néhol kurzivált szavak is feltűnnek allúzióként: a *Kórház* című költeményben például Kosztolányi Dezső *Azon az éjjel (1910)* című versének szavai „reinkarnálódnak”: „*holdfényben úsznak a házak, a kertek*”; „*hallgat makacs ajakkal*”; „*olyan lesz, / mint egy tört szemű fekete angyal*”. Szintén Kosztolányi-allúzióra találunk példát az azonos című *Doktor bácsi* című versben („*prémét szelíden prémezi homály*”; „*színházba tér vagy csöndbe vacsorál*”), és József Attila hangját hallani ki az „*éljen hitler!, kiáltja majd egyszer a félig cigány, vagy tán egészen az*” sorból. Egy igen szép reminiscenciára (egy korábbi téma, motívum visszaidézése új műben) példa a *Temető* című költemény, amelynek „*ha rálépek valamelyik / süppedt vagy frissen gereblyélt kis földkupacra, / az fájni fog a halottnak...*” sorai Ratkó József anyasírató versével (*Anyám*) mutatnak témabeli rokonságot: „*Anyám a föld alatt van, / vigyázok, rá ne lépjek. / Nem tudom, mily alakban / költi föl őt az élet. // Könnyű, soványka teste / nem tudom, hogy mivé lett / – bogárka, búza lett-e – / vigyázok, rá ne lépjek*.”

Azokat a szöveghelyeket érdemes még kiemelni, amelyekben az emlékezés kudarcba fulladásának lírai lenyomataival találkozhatunk: „*erre később nem emlékszem*”; „*nem tudom*

felidézni évtizedek múltán”; „másra nem is igen emlékszem”; „nem emlékszem (a kórházi kosztra)” – sorjáznak a felejtés nyelvi megnyilatkozásai a *Papucsban*. Vagy „az arcára sem emlékszem” (*Késdobálás*); „amikor / ezt írom, már nem emlékeznék rá” (*Sikkasztás*); „és majd eltemetjük nagyanyámat, / és majd elfelejtem a történeteit” (*Olló*); „a szomszéd fiú is lehet! ám hátulról már nem tudom / azonosítani. s ha ő lenne is – minek? majd törli / az emlékezet. majd törlődik az emlékezet.” (*Rongyfoci*). Végezetül a deixis alakzatára is több példát találunk: „amikor ezt írom, / nem emlékszem a halálhírére (*Bolond*); „amikor ezt írom, apám rég halott / lesz, s már az amerikai csoki ízére sem emlékszem” (*Amerikai csokoládé*).

Összességében elmondhatjuk, hogy Jenei Gyula imént elemzett kötetében *mindig más* fénytörésben jelentkeznek azok az emlékképek, amelyeket olvasva „beszippantanak” a szövegek. Karizmájuk oka nagyon egyszerű: olyan hétköznapi emléksituációk kerülnek a versek fókuszába, amelyekkel az olvasó is találkozhatott élete során (az óvodában, a temetőben, a fürdőben vagy gyónás, óraátállítás alkalmával stb.). Szépen csúcsonylik ki a kötet a záró vers (*Avar*) utolsó sorában: „és csak / az isten gubaszt valamelyik nyárfa tetejében.”

Az emlékezet istennője, Mnemoszüné (aki egyben a Múzsák anyja is), amint azt láthattuk, kéz a kézben jár Léthével. Az emlékezés nem más, mint a felejtés folyójába torkolló nyomvonal. Jenei Gyula *Mindig más* vershúrjain megpendülő privát emlékezhelyei Mnemoszüné versfolyójának „élménydús” hullámai, amelyek néha alábuknak a felejtés habjaiban.

Muth Ágota Gizella

„Isten hallgatag gyermekei...”

A norvég írók könyvei különös, szinte misztikus élményt jelentenek a közép-európai olvasó számára. Roy Jacobsen *A láthatatlanok* című kötetét olvasva olyan jelzők jutottak eszembe, mint borzongatóan szép, félelmetes, egyszerű, tiszta, megható.

Az első kettő az északi tájra vonatkozik, Norvégia világtól elzárt, magányos szigeteire, a tenger szeszélyes és veszélyes hullámaira, az időjárás gyönyörű és néha kegyetlen változásaira. A további két jelző az egyszerű és tiszta lelkű emberekre jellemző, akik e szigetvilágban élnek, és napi küzdelmet folytatnak az elemekkel, a váratlanul rájuk törő, vad viharral, jégesővel és a néha szinte trópusi hőséggel. Megható pedig, ahogy mindez elénk tárul az író sallangmentes nyelvében, a fordító remek tolmácsolásában.

A cselekmény nem bonyolult: egy norvég család mindennapi élete a 20. század elején. Ami nem mindennapi, az a környezet, ahol élnek, ez kiemeli őket az átlagos családok sorából, és meghatározza sorsukat. A Barrøy család tagjait ismerhetjük meg közelebbről. Történetünk akkor indul, amikor Hans Barrøy halász és gazdálkodó feleségével, Mariával még fiatal. A férfi már átvette apjától az irányítást, és az öreggel, kislányukkal, a négyéves Ingriddel, valamint Hans értelmi fogyatékos, de nagy munkabírású húgával élnek a szigeten. Hans, ha kell, a saját kezével házat is épít. Okos, kitartó, szükszavú ember, nagy vágya, hogy hajókikötő mólót építsen a szigetén, amely összeköthetné őket a külvilággal. Felesége, Maria irányít a házon belül. Mindenkinek megvan a maga

teendője, még a kislány is hamar megtanulja a hal feldolgozását. Minden munkát két kezükkel végeznek. A tulajdonképpeni főszereplő Ingrid, az ő nővé érési folyamatát kísérhetjük végig, a mű ebből adódóan fejlődésregényként is olvasható. Ingriddel együtt azonban a sziget is változik, Hans keze nyomán egyre szebb és modernebb lesz, de az élet ugyanolyan nehéz marad. Az elbeszélte idő mintegy 10-12 évet fog át, s ezalatt a család nem várt új taggal bővül, és sajnos halálesetek is bekövetkeznek. Ingrid nagylány lesz, a szigeten megtanul minden női és férfimunkát, megtapasztalja az időjárás és a tenger szépségeit és szörnyűségeit. A konfirmálás után a faluba adják szolgálni egy ismerős gazdag családhoz. Náluk megismer egy másfajta, könnyebb életformát. A család széthullása után visszatér, mert *„egy szigetet nem lehet elhagyni”*. Volt gazdái két árván hagyott gyermekét is magával viszi, akiket sajátjaiként szeret és nevel. Ingrid még nem nagykorú, amikor lány létére neki kell átvennie a vezető szerepet a családban. A történet a napi munkával indul, és azzal is végződik, mintha csak bepillantottunk volna az életükbe, és az folyik tovább a szokásos mederben.

Az író egy ismeretlen, fenségesen szép, szinte bibliai tájra repít, melegszívű emberek közé, akik összeforrtak a természettel. Sok apró sziget Norvégiában, mindegyiken egy család lakik, és a családfő neve adja a sziget nevét is. A lelkész szavai – aki hajóval látogat Barrøyára a közeli faluból – összefoglalják a szigetek jellemzőit: *„...otthonról nézve a sziget nem más, csak egy fekete szikla a horizonton, most viszont kiderül, hogy csodásan zöldellő kert, Isten nevében, ezt el kell ismerni, mondja, bizonyára ugyanilyen a többi környékbéli sziget is, melyeken mindössze egy-két család él, Stangholmen, Sveinsøya, Lutvær, Skarven, Måsver és Havstein, ezeket a szigeteket mindössze maroknyi ember lakja, megművelik a vékony földréteget, a mély tengeren halásznak, és gyerekeket nemzenek, akik aztán felnőnek, és ugyanazt a földet művelik meg, ugyanabban a mély tengeren halásznak; a partvidék nem kietlen, terméketlen táj, sokkal inkább gyöngysor, valódi aranylánc...”*

A Barrøy család minden kis dombnak, szirtnek külön nevet ad, jellemzőik szerint: Rózsakert, Ragyás Kert, Édenkert, Koldus-

kert, Ökörszirt, Kecseszirt, Lószirt. Olyan különös nevű állatok is élnek a szigeten és a család háza körül, mint az ezüstsirály, az alka, a kormorán, a lumma vagy a hantmadár. A pehelyréce hasonállat, hófehér tollazata adja a dunnába és párnába való tollat, és ezzel a drága holmival kereskedni is lehet. Csak hajóval lehet közlekedni, egy családnak három-négy is van belőle, kisebb-nagyobb, evezős és vitorlás. Tengeri emberek lévén fő megélhetési forrásuk a halászat, de állatokat is tartanak, és növénytermesztéssel is próbálkoznak, ahol a talaj engedi. Élelmüket maguk termelik, halásszák, életük célja a létfenntartás, a természettel folytatott küzdelem. A vad és zord természethez edződtek: „*A felnőttek arcát mintha kőből vésték volna ki.*” Szórakozás nincs, csak fáradtságos munka. Mégsem mennek el, ez az otthonuk generációk óta.

A világ számára észrevétlenek, láthatatlanok ezek a szigetekeskék és lakóik, ők is csak egymással érintkeznek, és gyakran rokoni kapcsolatban állnak. A faluba ritkán mennek, de természetesen akkor is hajóval, ha néhány olyan dolgot kell vásárolni, ami nincs a szigetekeken: halászfelszerelést, ruhát, bútort, egyebet. A gyerekeket a falusi iskolába szintén hajóval hozzák-viszik. A férfiak itt mindenhez értenek, még házat is építenek a családjuknak, és csak a legnagyobb munkákra fogadnak idegen embereket. Ha a házfalat háromszor dönti le a vihar, negyedszer is felépítik. Szükszavúak, a legszükségesebb közlendőkre szorítkoznak, szinte olvasnak egymás gondolataiban. A női és férfimunka kettéválik, de ha fiú helyett lány születik, később neki kell átvennie apja szerepét. A félelmet nem ismerik: „*Egy szigetlakó sosem fél, aki fél, az nem lakhat itt... a félelem itt végzetes, egy szigetlakó mindig borúlátó, és nem a félelem, hanem a komolyság jellemzi.*”

A lineárisan csordogáló történetmesélés cseppet sem unalmas, sok apró napi esemény teszi változatossá, a karakterek a különböző élethelyzetekben mutatkoznak meg, de közös jellemzőik a befogadókészség, a vendégszeretet, a segítőkészség, hiszen egymásra vannak utalva. Itt hamar felnőnek a gyerekek, korán megismerik a munkát és a sziget veszélyeit. A jó szándékú idegent

szívesen fogadják, de a betolakodó, erőszakos, szökött fegyencet kiutasítják, és ez az epizód sokáig nyomot hagy emlékezetükben, mert úgy érzik, hogy ellopta a nyugalmaikat: „... *foltot hagyott az életükön, ez az érzés ott volt a szélben, a madarakban és a tengerben, a hóban, a konyhai csap vizében és a sasok röptében...*”

Az író néhány érdekes tradícióval is megismertet minket: a széknek például fontos szerepe van errefelé. A férfiak mindenkinek faragnak egy-egy széket, de a nők és a gyerekek nem ülhetnek le a férfiak jelenlétében az étkezések alkalmával. Ez a szokás még a 20. század elején is fennmaradt, később már lassan kiszorult. A másik különös hagyomány, hogy a nőknek van egy „kincses ládikójuk”, ebben persze nem kincseiket, csak apró személyes tárgyaikat, emlékeiket őrzik.

Hans családjának is megvannak a maga kialakult szokásai, ilyen a házon belüli költözködés, télen a déli szobába, nyáron az északiba. Nagy becsben tartják a kívülről hozzájuk került tárgyakat, például a szép régi távcsövet, amelyre véletlenül bukkannak rá a ház átrendezésekor. Egyszer jól megnézik, használják, aztán visszacsomagolják. Szinte babonás tisztelettel tekintenek a szomszédos szigeten, Karvikán álló romokra, melyek valaha bizonyára házak voltak, és valamilyen természeti katasztrófa döntötte őket romba, de erre még a legöregebbek sem emlékeznek. Azonban a köveket nem használják fel új ház építésére. Nem avatkoznak a szigeten élő állatok életébe akkor sem, ha zavarja őket a jelenlétük: „*A házat körülvevő legnagyobb vörösberkenye fákön jókora szarkafészkek vannak. A szigetlakók gyakran szidják a szarkákat, mert telepíszkítják a kertet és lopnak, és néha szóba kerül, hogy le kellene verni a fészkeket. De aztán nem lesz belőle semmi. S amikor a gallyakból készült hatalmas alkotmányok szembeszállnak egy-egy újabb vihar szélrohamával, és végül újra túlélik a megpróbáltatást, az emberek belenyugvó megkönnyebüléssel leszögezik, hogy most sem rongálódott meg semmi.*”

Roy Jacobsen modern realista. Tárgyilagosan és egyszerű, beszélt nyelven, lényegre törően ír. Éppen ebben a meghatóan puritán nyelvezetben rejlik a varázsa. Több helyi kifejezést használ,

s ezekkel bensőséges hangulatot teremt: például lefse (krumplis lepény), færing (vitorlás). Erőssége a vizualitás, a részletes és pontos miliő- és tájábrázolás, a filmszerűen lepergetett események. Magunk előtt látjuk a házat teljes berendezésével, és egy-egy vihar, hóvihar vagy veszélyes tengeri kaland leírásába szinte beleborzongunk: *„Egy ilyen vihar csapott le rájuk most is, már egy teljes napja töretlen dühvel tombol, a hópelyhek sárga gyapjucsomókként örvénylenek a levegőben, a jeges eső záporozva ostromolja a földet, a szökőár nem akar elapadni... Ingrid gyűlöli ezeket a viharokat, a ház recseg-ropog, a kémény trombitálva süvít, az egész világegyetem örvénylik, és amikor kimegy az anyjával az istállóba, a szél kitepi tüdejéből a levegőt, könnyeket facsar a szeméből, odavágja őt a falakhoz és a kétrét görnyedő fákhöz, s az egész családot beszorítja a konyhába és a nappaliba.”*

A történet nyitott marad, hiszen az élet megy tovább, és újabb generációk követik egymást a szigeteken.

Az olvasónak az idegenszerűség és a messzeség varázsán túl a meleg emberi szeretet és a természet iránti tisztelet élményét is nyújtja ez a könyv. Jacobsen sorait míves és gördülékeny fordításban élvezhetjük. A fordítónak az egyszerű nyelv ellenére sem lehetett könnyű dolga, különösen a természeti jelenségek és a helyi sajátosságok magyar nyelvű tolmácsolásakor. A kötet borítója vonzza a tekintetet, és első látásra felkelti az érdeklődést: szőke, copfos kislány áll egy széken, és egy távoli, fekete földhalmot néz, egy szigetet a tengerben.

MEMENTÓ

Jobb világot javasolni

Görgey Gábor 90 éves

A Magyar PEN Club jó hangulatú estjén köszöntötték a kilencvenéves Görgey Gábort. A „nagy történelem” éppúgy része életművének, mint a mindennapi életünk bosszantó apróságaira figyelő, érzékeny írói toll alkotásai. Az író részvételével zajló esten próza, zene, videóbejátszás és beszélgetés is meggyőzte a hallgatókat: Görgey Gábor nem öregszik.

Kilencven évet megélni történelem. Különösen igaz ez olyan ember esetében, akinek felmenői is maga a történelem. **Görgey Gábor** író, aki 1994-től volt a Magyar Pen Club alelnöke, majd 2001-től elnöke, a híres Görgey-család leszármazottja. Talán sokan nem tudják, de eredetileg ő maga is Arthur, ám íróként a másik keresztnévén lett ismert. A Magyar PEN Club most a 90. születésnapján köszöntötte egykori elnökét. A közönséget és az ünnepeltet elsőként **Turczy István**, a PEN Club főtíkára és az est műsorvezetője üdvözölte. **Szócs Géza** külföldi távollétében **Benyhe István** olvasta fel a jelenlegi elnök köszöntő sorait.

Sok jó verset, remek drámát, egy kiváló regényt köszönhetünk Görgey Gábornak, csak egyetlen adósság kérhető rajta számon – fogalmazott levélköszöntésében Szócs Géza –, a Kaporczaiak és a Görgeyek nemzedékének sorsát feldolgozó regény, akik a szabadság és a függetlenség eszméit szolgálták példátlan odaadással. Ezek a fiatal, 48-as ifjak rendkívüli mértékben járultak hozzá ahhoz az értékconfigurációhoz, amelyet hazának szokás nevezni. Kevés család büszkélkedhet ennyi kiváló felmenővel, de ha van is még, biztosan nincs ilyen leszármazottjuk, mint a mi kiváló írónk. A Magyar PEN Club nagyjából egyidős Görgey Gáborral – jegyezte meg soraiban tréfásan Szócs Géza –, így hát

kortársunknak kívánunk jó munkát, jó kedvet, jó bort. Az ifjabbik Artúrnak most megvan minden esélye, hogy túlteljesítse a náluk szokásos életkorminimumot, s ha netán úgy döntene, Klagenfurtba menne kutatni, a Pen jó szívvel ellátja a fiatal szerzők kutatói ösztöndíjával – zárta tréfásan üzenetét Szöcs Géza.

Sumonyi Zoltán azzal kezdte születésnapj beszédét: ritka, amikor a Pen tiszteletbeli elnöke köszöntheti a tiszteletbeli elnököt. Sumonyi Zoltán „A vincellért megvenni” címmel olvasta fel azt a kedves történetet, amelyet ő maga a hetvenes években Harsányi Károlytól, a szigligeti alkotóház akkori vezetőjétől hallott. A történet főhőse a Görgeyek balatoni házának és szőlőjének vincellére, aki egykor a ház gazdájának, az írónak felvetette, hogy a televízióban fél füllel hallotta, miszerint az úr szülei árulnak valami földet, s ő azt a feleségével megvenné. Mint kiderült, a televízióban Németh László *Az áruló* című darabjáról volt szó, amely Görgey Artúrról szól. Görgey Gábor erre állítólag ezt válaszolta: „Nem eladó. Sose volt eladó. Nincs is már meg, csak az egyharmada.” Sumonyi Zoltán történetének csattanója, hogy egyszer, amikor a rádióba meghívta egy műsorába Görgey Gábort, ő mindenben cáfolta ezt az anekdotát, de felhatalmazta barátját, hogy nyugodtan mesélje bárhol. Ez is egy ilyen alkalom most – fűzte hozzá Sumonyi.

A beszédek után *Sasvári Sándor* Jászai-díjas színész és énekes *A fejedelem* című musicalből adott elő részleteket; az előadásba bekapcsolódott Iván Ildikó operaénekes, Görgey Gábor felesége is. A zene után ismét próza következett: **Iván Ildikó** *A diva bosszúja* című Görgey-novellát olvasta fel. Ebben a szövegben végig csillog az íróra oly jellemző fanyar derű, szarkasztikus humor: a színművésznőket igen magas lóról értékelő színikritikust végül csak behálózza az egyik művésznő, aki – mit ad isten – végül még az oltár elé is vezeti a vitriolos tollú kritikust. Szegény flótás a nagy színházi nyüzsgésben, csillogásban, ahová a felesége magával rángatja, csupán elszunyókálni képes egy félreeső pamlagon, „mint egy tetszhalott”.

Már a felolvasott novellából is kitűnt Görgey remek jelenetalakító és poentírozó tehetsége, s ez még inkább érvényes színda-

rabjaira. Két részletet is megnézhattünk a kivetítőn a *Komám-asszony, hol a stukker* című szatirikus vígjátékból: egy szegedi előadásból, amelyet maga az író rendezett, illetve egy Los Angeles-i adaptációból. Mint Iván Ildikó felvezette, jól összehasonlítható a két részletből, milyen más a kétféle előadásban a humorral megformált „műparaszt” alakja.

A bejátszások után Turczi István a mikrofonhoz lépve elmondta: újraolvasta mostanában Görgey Gábor műveit, és ez az élmény inspirálta arra, hogy összeállítson egy intarziát jelentős drámái, regényei, újságcikkei egyes szövegrészeleiből. Turczi István montázsa az est egyik fénypontja volt: az egymásba kapcsolott, összeszőtt mondatokból, részletekből valóban kirajzolódott Görgey írói oeuvre-jének íve, legfontosabb gondolatai, az emberről, a művészetről és művészekről, a társadalom működéséről vallott nézetei, amelyeket még ha újságcikk formájában fogalmaz is meg, akkor is a legigényesebb szépírói eszközökkel teszi. „Elvadultunk. Úgy bánunk egymással, mintha potenciális ellenségek lennénk” – kezdődött a montázs, majd áttúnt lassan a „Megőrülök ettől a tükörtlől...” monológiájába, amely az én és a másik ember vagy a másik én kettősségével játszik. Aztán az „Engem meg akarnak ölni” kezdetű vallomás, amely a színingazgatóknak küldött fricska, akik mindig mást várnak az írótól, mint amit az kínál nekik. „Szét kellene Európa fölött teríteni végre ezt a homályt...” – szóltak a hazájáért és Európáért aggódó író gondolatai, és így tovább, sorról sorra avatódtunk be a Turczi István összeállította prózavers révén a Görgey-univerzumba.

„Jobb, mint az eredeti! – jegyezte meg tréfásan az ünnepelt a mű végén. – Nem akarsz helyettem írni?” Mint kiderült, Turczi István szövege nem is áll olyan távol attól a kiadásra váró Görgey-műtől, amely a *Ceterum censeo* címmel látja meg hamarosan a napvilágot, és – mint Sumonyi Zoltán átvette a szót – „egyfajta breviárium lesz Artúr írásaiból”. Ebben szinte minden műfaj olvasható lesz majd az írótól, egyedül a drámáiból nem került bele részlet. De vajon miért döntött így? – fordult Görgeyhez Sumonyi Zoltán. Az író válasza: minden műfaj közül a dráma a

legfeszesebb, ezért nem akart kiragadni részletet egyikből sem. Ha egy drámában csak egyetlen mondat nincs a helyén, már borul az üzenete, a struktúrája. A kötet címe – tette hozzá az író – nagyon szabad fordításban olyasmire utal: mindig mondtam a magamét.

Sumonyi Zoltán megjegyezte: az összeállításban a tárcák dominálnak, és érdekes, hogy még a nyolcvanas években a napilapokban publikált írások is olyanok, mintha frissen születtek volna. Görgey Gábor elmondta: a hetvenes évek végén kezdte a tárcáírást. Ezzel a műfajjal az az ember titkos vágya, hogy teremtsen vagy javasoljon egy kicsit jobb világot. Csakhogy az ország azóta nagyjából ugyanaz, a lakosság is ugyanaz, és a hülyeség is ugyanaz – jegyezte meg mosolyogva az író. Ezért érezhetjük úgy, hogy ma éppoly aktuálisak ezek az írások. Ahogy a nagy tankhajók igen nehezen és lassan fordulnak meg, úgy egy társadalom is nagyon lassan változik. A rendszerváltáskori nagy tévedésünk, folytatta az író, hogy a demokrácia és a szabadság egyszerre majd az ölünkbe pottyán. De ez nem így van: a demokráciát, a másik megértését, a toleranciát és minden egyebet tanulni kell. Olyan ez, mint az aforizma az angol gyepről: attól olyan szép, hogy háromszáz éve művelik. „De remélem, hogy a nagy tankhajó szépen, lassan befordul az európai kikötőbe, ahol végül is kiköt” – zárta szavait az író.

Búcsúzóul Iván Ildikó és Görgey Gábor prózai kettősét hallgathattuk meg. Görgey előjáróban annyit mondott: jó tíz éve nem tud olvasni súlyos szembetegsége miatt, nagyon hiányolja viszont, hogy előadhasson, amit egész életében imádott. Megalkották hát feleségével az ő közös műfajukat: Ildikó előolvassa a szöveget, Görgey Gábor pedig utánamondja. Így hallgathattuk meg a *Valami nagy-nagy nyugalom van* című Görgey-verset, amely ettől a visszhangos-kánonos előadásmódtól még inkább megérintette a befogadót.

Valami nagy-nagy nyugalom van
A dolgok mélyén az atomban,

*Amikor megnyugszik a magma,
S puhán egy sajgás száll az agyra,
Mikor a föld barnán dorombol,
S fehér lányarc néz ki a lombból,
A rohanó erdők megállnak,
Fülevén neszeit a nyárnak,
Szőlők seregély-szárnyra kelnek,
Arkangyalok mandulát vernek,
A sejt sejtésekben talál írt,
Reményeidbe állig állít,
A daganatok is nyugosznak,
Kis pihenőt adván a rossznak,
Valami nagy-nagy nyugalom van
A dolgok mélyén az atomban.*

Görgey Gábor azzal búcsúzott a közönségtől: „90 fölött már érez az ember valami sejtést a sejtjeiben. Úgy akarok élni a továbbiakban, mintha örökké élnék.”

Laik Eszter

Szabó Fanni debütversei

Látomásaid

a pusztulás fogatlan állat-ínyén
még felvillanó szentjánosbogár,
az ellentétek izzó sistergése
s az elmúlás örökös, csontig vájó
tudata

(Faludy György: *Monológ életre-halálra*)

*Átizzadt lepedőn fekszel.
A takaród nedves, homlokod forró.
Elalszol, míg beszélsz hozzám,
mozdulatlanságig remegsz.
A hegyeket napok óta nem látni,
az ég nem mutatja tűszúrásait,
leheletünkkel foltozza idegszárait.
Ködös emlékként telepszem rád.
Nem tudhatom, kik szeretnek titokban,
kik figyelnek, álmodnak veled éjszaka,
de nem átkozom őket, nincs gyilkolódás.
Kötőszövet vagyok csontjaid között.
Szemedben izzófényű könnyek,
máshol jársz, nem tudsz magadról.
Mindenemet kitapintod,
kirajzolódik bőrömon íves ujjnyomod.*

*Egyedül maradtunk a pusztulás
fogatlan állat-ínyén, meztelen.
Takaród nedves, homlokod forró,
látomásaid én is látni kezdem.*

533 kártya

– Hány éves vagy? – kérdeztem tőle szigorúan.
 – Ötszázharminc – válaszolta mosolyogva.
 – Akkor van még három éved, hogy megértsd – mondtam neki, aztán megfordultam, elindultam kifelé a lépcsőn, le a kertbe, ki a kapu felé. A tükrök engem is idegesítenek.”

(Hernádi Gyula:
A hátamon fekvő szaladgálok)

*A nosztalgia erősebb nálunk,
 megterített asztalok alá bújik a szereleméhség,
 a félelemtől összekoccanó fogsorok.
 Némán kaparnak az otthonkás angyalok,
 ökölrel sebhelyezik a fát, lakótelepi zajra ébrednek.*

*A boszorkányok lefedik előttem kártyáikat,
 kézen fogva táncolják körül álmaim.*

*Ráncaik jövőt jósolnak nekem, jóslatukban múltjukat látom.
 A kártyák nem hazudnak, szarkalábakon indulnak felém,
 tetteim súlyáról beszélnek, felelősségről, amit érted vállalok.*

*Darabokra tépem a ráncokat, levetköztetem őket, jövőm
 kártyáival
 összeragasztom testüket, viseljék el őket, amit elhazudok magamtól,
 mert idegesítenek a tükrök titkai.*

*Ötszázharmincnyi év az tapasztalat, de van még három megérteni,
 miért látom magamban a vért, ha nem válik bennem vízzé,
 poharamban ereim, ereimben aludttej kering.*

*A fotocellákon túl minden sokkal élesebb,
 bűneink tejfehéren folynak lefelé az óbudai hegyeken.
 Egyik reggelből a másikba teleportál
 drótra kötve a sárga félelem.*

Budai tüskék

(...) Amikor távol vagy tőlem
 bicskákkal sáncol az álmom.
 Sűrűbb az éj
 cigány férfiak
 ingére száradó vér. (...)
 (Osztojkán Béla: *Fekete sirály: II.*)

*Hányszor sűrűbb az éj cigány férfiakra száradt ingeken?
 Alvajáró minden mondaton a bicskákkal sáncolt ékezet.*

*Testté göngyölik Budán a húst, viaszból öntik a csontokat.
 Az üregekbe gyufát tűznek, égő gesztenye-áldozat.*

*Göngyölve gurul maguk előtt a sűrű dombvidék,
 lenyomatuk térkép, füstjelük sűrűn sáncolja az éjt.*

*A feltúrt földben csontokat talál a keverék,
 kettéosztja a házat a sárgán csorgó repedés.*

*Körömmel kaparják a sót a jeges betonútról,
 kölevest aszfaltból, tüskék olvasztják a nyomort.*

Egymás hátán egymást tartják, mi egymásra taposunk.

SZABÓ FANNI 1999-ben született Dombóváron, kisgyerekként Tamásiban élt, majd Siófokon töltötte gimnáziumi éveit. Jelenleg az ELTE Bölcsészettudományi Karán történelem szakon másodéves hallgató. Esszéit az Irodalmi Jelenben publikált, verseit a központi Előretolt Helyőrség, az erdélyi Előretolt Helyőrség, A hetedik és az ÚjNautilus közölte.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Útmutató az örökkévalósághoz (vers)
 4 **Salánki Anikó:** Az elmaradt szüret (próza)
 9 **Turczai István:** A kéregető (vers)
 13 **Varga Melinda:** A tizenkét kagyló – bak (vers)
 14 **Hegedűs Imre János:** Géza és Edina (próza)
 23 Mélyből az angyal (versek)
 24 **Mezey Katalin:** Vers Ady maszkiában
 25 **Balla Zsófia:** Képeslap '89 karácsonya előtt, Fekete Ádvent
 28 **Böszörményi Zoltán:** Karácsony Acapulcóban
 29 **Eszteró István:** Térden állva
 30 **Fülöp Dorottya:** Változatok '89 karácsonyára
 39 **Pethő Lorand:** narancs
 40 **Király Farkas:** Ballada régi karácsonyról
 42 **Lőrincz P. Gabriella:** Pecsét
 43 **Vörös István:** Visszaesés
 45 **Lackfi János:** Gyámoltalanok
 47 **Petőcz András:** Karácsony, '89
 48 **Farkas Wellmann Éva:** Emléksorolás '89-ből
 50 **Dimény H. Árpád:** történet a boldogságról
 52 **Ilyés Krisztinka:** Vörös Karácsony
 52 **Keszthelyi György:** Áldatlan ünnepszilánkok
 55 **Boda Edit:** Zsoltár
 56 **Géczi János:** 1989
 57 **Kovács Újszászy Péter:** Az eperfáról egy veréb
 59 **Iancu Laura:** Bocsnatkérőn
 60 **Rónai-Balázs Zoltán:** Nem vers
 61 **Szabó Palócz Attila:** a kert díszei; hosszú advent
 64 **Tóth Csilla:** (vissza a jövőbe)
 65 **Bak Rita:** Mélyből az angyal
 66 **Marius Chelaru** versei **Mandics György** fordításában
 70 **Tree Riesener:** Egyszer majd elmesélem neked – **Mohai Szilvia** fordítása
 77 Ady: a vakító fehértől a mindent elnyelő feketéig – **Laik Eszter**
 beszélgetése **Nagy Angéllal**
 89 A hónap alkotója: **Pethő Lorand** – hajnali requiem; nézzétek,
 a vízen járok; (nem) szerelmes vers; lehettél volna;
 fésűkagylók; megvadult tavasz.; monostor, gőzölgő nagykabát;
 (taníts meg újból játszani)
 96 **Varga Melinda:** „A szabadság vad kakukkfű-szaga”
 102 Mind Orpheuszok vagyunk – **Varga Melinda** beszélgetése
Pethő Loranddal
 114 **Hegedűs Imre János:** Lélek a vákuumban (Böszörményi Zoltán:
 Kényszerleszállás Shannonban)
 117 **Rimóczi László:** Mindenkinek megvan a saját halála (Juhász Kristóf:
 Boldog halottak napját!); Tápláló szöveg, céltudatos szenvedéssel
 (Hekl Krisztina: A legjobb sehol)
 125 **Lajtos Nóra:** Mnémoszüné versfolyója, avagy önreprodukció
 és emlékezet (Jenei Gyula: Mindig más – az emlékezet versei)
 130 **Muth Ágota Gizella:** „Isten hallgatag gyermekei...” (Roy Jacobsen:
 A láthatatlanok)
 135 Memento: Jobb világot javasolni – Görgy Gábor 90 éves –
Laik Eszter tudósítása
 140 Debüt – **Szabó Fanni** versei

- **Böszörményi Zoltán**
Útmutató az örökkévalóságához
- **Salánki Anikó**
Az elmaradt szüret
- **Hegedűs Imre János**
Géza és Edina
- **Turczi István**
A kéregető
- **Varga Melinda**
A tizenkét kagyló – bak
- **Szabó Fanni**
Budai tuskék

A hónap alkotója: **Pethő Lorand**

hajnali requiem; nézzétek, a vízben járok; (nem) szerelmes vers;
lehetnél volna; fésűkagylók. megvadult tavasz.;
monostor, gőzölgő nagykabát; (taníts meg újból játszani)

Varga Melinda: „A szabadság vad kakukkfű-szaga”
Mind Orpheuszok vagyunk – Varga Melinda beszélgetése
Pethő Loranddal

Ady: a vakító fehértől
a mindent elnyelő feketéig –

Laik Eszter beszélgetése **Nagy Angélával**

Marius Chelaru versei **Mandics György** fordításában

Tree Riesener: Egyszer majd elmesélem neked –
Mohai Szilvia fordítása

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka

Nemzeti Kulturális Alap